

รายงานการวิจัย

การพัฒนาการเสริมสร้างชุมชนสันติภาพตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท

THE DEVELOPMENT OF PEACE COMMUNITY CULTIVATION

ON THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY APPHROCH

ประเวช วัฒนาแก้ว

สิริพร ครองชีพ

กฤตพิศิษฐ์ ปุณณภัทร์ธนากุล

นรารัตน์ สงวนทรัพย์

พระมหาวสันต์ วสนโต

รายงานการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
ทุนสนับสนุนภายใต้โครงการพัฒนานักวิจัย คณะศาสนาและปรัชญา
สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ประจำปีงบประมาณ 2565

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาลักษณะชุมชนสันติภาพ 2) เพื่อศึกษาการพัฒนาการเสริมสร้างชุมชนสันติภาพตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท และ 3) เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาการเสริมสร้างชุมชนสันติภาพตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ แบบภาคสนาม เครื่องมือวิจัยที่ใช้คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 15 คน และการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม โดยการเลือกแบบเจาะจง วิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอเชิงพรรณนา

ผลการศึกษาพบว่า

1) ลักษณะชุมชนสันติภาพ เป็นการสร้างสันติภาพภายในและภายนอกของคนในชุมชน การพัฒนาทางกายภาพและการพัฒนาคุณธรรมของการอยู่ร่วมกันในสังคม การยอมรับความแตกต่าง การช่วยเหลือและการพัฒนาชุมชนให้มีความมั่นคงในด้านสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ ที่สามารถดำรงสันติสุขในชุมชนทั้งในเชิงกายภาพและจิตภาพให้เกิดสันติสุขอย่างแท้จริงและมีความยั่งยืน

2) การพัฒนาการเสริมสร้างชุมชนสันติภาพตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท เป็นการนำหลักพุทธธรรมเพื่อนำมาใช้สร้างสันติภาพในชุมชนเชิงกายภาพและเชิงจิตภาพ ได้แก่ 1.หลักสัมมาทิฐิ ความเห็นที่ถูกต้อง 2.หลักพรหมวิหาร 4 ว่าด้วยคุณธรรมของจิต เป็นธรรมประจำใจและปฏิบัติตนต่อเพื่อนมนุษย์โดยชอบ 3.หลักเบญจศีล-เบญจธรรม ว่าด้วยหลักพึงประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดสันติภาพในชุมชน

3) แนวทางการพัฒนาการเสริมสร้างชุมชนสันติภาพตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติให้เกิดเป็นผลสำเร็จเป็นรูปธรรม สามารถประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมให้เกิดสันติสุขและเกิดสันติภาพทั้งภายนอกและภายในชุมชนได้ตามแนวทางพุทธปรัชญาเถรวาท

คำสำคัญ : 1. การพัฒนา 2. สันติภาพ 3.พุทธปรัชญาเถรวาท

ABSTRACT

The objectives of this research are 1) to study the characteristics of peace communities, 2) to study the development of peace communities according to Theravada Buddhist philosophy, and 3) to present guidelines for developing peace communities according to Theravada Buddhist philosophy. Using qualitative research methods, field type, the research tools used are in-depth interview with 15 key informants and participant observation by choosing specifically Data were analyzed and presented descriptively. The results of the study found that

1) Characteristics of a peace community It creates internal and external peace among people in the community. Physical development and moral development of living together in society accepting differences Assisting and developing communities to be socially, culturally and economically stable, able to maintain peace in the community both physically and mentally to create true and sustainable peace.

2) Developing and strengthening peaceful communities according to Theravada Buddhist philosophy. It is the application of Buddhist principles to create peace in the physical and mental communities, including: 1. The principle of right view. Correct opinion 2. The 4 Brahmavihāra principles regarding morality of the mind Be Dharma in your heart and behave rightly towards your fellow human beings. 3. The principles of the five precepts - the five principles. Concerning principles of conduct to create peace in the community.

3) Guidelines for developing and strengthening peaceful communities according to Theravada Buddhist philosophy to be used as a guideline for practice to achieve concrete results. Can be applied in daily life to live together in society to create peace and peace both outside and within the community according to Theravada Buddhist philosophy.

Key words: 1. Development 2. Peace 3. Theravada Buddhist philosophy

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเล่มนี้เป็นการวิจัยเรื่อง การพัฒนาการเสริมสร้างชุมชนสันติภาพตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท โดยได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากทุนสนับสนุนภายใต้โครงการพัฒนานักวิจัย คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2565

ขอกราบขอบพระคุณคณะผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย คณะบดีคณะศาสนาและปรัชญา ที่ให้ความสำคัญและให้การสนับสนุนโครงการพัฒนานักวิจัยสำหรับอาจารย์และอาจารย์ประจำหลักสูตร เพื่อให้มีผลงานวิจัยและผลงานทางด้านวิชาการ

ขอขอบพระคุณ ขอขอบคุณผู้ให้ข้อมูลในพื้นที่ชุมชน ที่ให้ความเมตตาอนุเคราะห์ตอบแบบสัมภาษณ์ เพื่อเก็บข้อมูลการทำวิจัยด้วยความมีเมตตา ตลอดถึงผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้แนะนำในการทำวิจัย และผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย และที่ปรึกษาโครงการวิจัย รวมถึงผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาการตรวจรายงานวิจัยที่อำนวยความสะดวกในการทำวิจัยในครั้งนี้

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า ผลของการวิจัยในครั้งนี้ จะเป็นประโยชน์ เกิดองค์ความรู้มากยิ่งขึ้น และคุณความดีที่เกิดจากการวิจัยในครั้งนี้ ขอน้อมบูชาคุณพระพุทธ คุณพระธรรม คุณพระสงฆ์ คุณบิดามารดา คุณครูอุปัชฌาย์อาจารย์ ตลอดถึงทุก ๆ ท่าน ที่ได้ให้การอนุเคราะห์ในการดำเนินการวิจัย

ประเวช วัฒนาแก้ว

หัวหน้าโครงการวิจัย

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	ฉ
บทที่	
1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 ปัญหาวิจัย	4
1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย	4
1.4 นิยามศัพท์	4
1.5 ขอบเขตของการวิจัย	5
1.6 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	6
1.7 หน่วยงานที่นำผลการวิจัยไปใช้	6
2 แนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
2.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความขัดแย้ง	7
2.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสันติภาพ	14
2.3 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสันติภาพในพุทธปรัชญาเถรวาท	29
2.4 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	52
2.5 สรุปกรอบแนวคิด	62
3 วิธีดำเนินการวิจัย	63
3.1 รูปแบบการวิจัย	63
3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	64
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	64
3.4 การสร้างและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย	65
3.5 วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล	67
3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล	67

4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	69
ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	69
ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์	69
ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ	73
5 สรุปอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	75
5.1 สรุปผลการวิจัย	75
5.2 อภิปรายผลการวิจัย	77
5.3 ข้อเสนอแนะ	80
บรรณานุกรม	81
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย	84
ภาคผนวก ข เครื่องมือแบบสัมภาษณ์	88
ภาคผนวก ค หนังสือขอความอนุเคราะห์เข้าสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลทำวิจัย	93
ภาคผนวก ง เอกสารรับรองผลการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์	94
ประวัตินักวิจัย	96

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางภาพที่	
ตารางที่ 2.1 สรุปหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการสร้างวันดีภาพ	51
ตารางที่ 2.2 สรุปกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย	62
ตารางที่ 3.1 โครงสร้างการสร้างแบบสัมภาษณ์	66

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความขัดแย้งทางความคิดที่มนุษย์เห็นไม่ตรงกันมาทุกยุคทุกสมัย ตั้งแต่ยุคดึกดำบรรพ์ จนถึงยุคปัจจุบัน ได้วิวัฒนาการสร้างสรรค์อารยธรรมและพัฒนาขึ้นมาเป็นลำดับ ๆ ดังเริ่มแรกมนุษย์ต้องประสบกับภัยธรรมชาติ และแสวงหาวิธีการเพื่อดำรงชีวิตให้มีความอยู่รอด ด้วยเหตุที่มนุษย์เป็นสัตว์สังคมรู้จักคิด มีเหตุมีผล จึงเป็นธรรมดาที่มนุษย์แต่ละคนย่อมมีความเชื่อ ความคิดและท่าทีที่แตกต่างกัน หรืออาจเหมือนกันจนเกิดเป็นกระแสความคิดแบบที่นิยมกันในแต่ละยุคสมัย มนุษย์มีธรรมชาติที่สำคัญประการหนึ่งก็คือ การแก่งแย่งแข่งขัน หรือการมีความขัดแย้งระหว่างกันอยู่ตลอดเวลา ซึ่งผลเกิดจากความขัดแย้งก่อให้เกิดปัญหาเกิดขึ้น ก็คือ การมีสงครามหรือการเข่นฆ่าและทำร้ายซึ่งกันและกัน จนกลายมาเป็นสภาพที่ก่อให้เกิดความทุกข์กับทุกคนในสังคมมนุษย์เป็นอย่างมาก จากสภาพการณ์ดังที่กล่าวมานี้เป็นเหตุให้มนุษย์พยายามที่จะหาทางระงับความขัดแย้งดังกล่าวให้สงบลง ซึ่งเรียกว่า “สันติภาพ” คือ กฎของธรรมชาติที่เปลี่ยนไม่ได้ ความขัดแย้งเป็นสถานการณ์ปกติของการอยู่ร่วมกันในสังคม ไม่ว่าจะเป็นการคิด การพูด และการกระทำ แต่เมื่อสถานการณ์ความขัดแย้งเกิดขึ้น มนุษย์ไม่สามารถที่จะแก้ไขความขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้ทันทั่วทั้งที่ ความขัดแย้งที่ก่อตัวขึ้น ก็จะขยายวงกว้างเป็นการทะเลาะวิวาทกันในระดับที่รุนแรงมากยิ่งขึ้น ทั้งในแง่ของความคิดและการปฏิบัติ จนกลายเป็นการแบ่งฝักแบ่งฝ่ายเป็นปัญหาของสังคม ย่อมส่งผลกระทบต่อสันติสุขของสังคม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2556 : 13-14)

กล่าวได้ว่า สังคมโลกตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แต่ละช่วงเวลาได้ผ่านเหตุการณ์ต่าง ๆ โดยเฉพาะวิกฤตการณ์เรื่องสงครามซึ่งเป็นรูปธรรมที่ถูกแสดงออกมา เนื่องจากสาเหตุของความคิดเห็นอุดมการณ์ทางการเมืองที่ไม่ตรงกันทำให้เกิดความขัดแย้งกัน ความแตกต่างทางเชื้อชาติและความแตกต่างทางความเชื่อในแต่ละศาสนา ทำให้ไม่เข้าใจกันเกิดเป็นการทะเลาะวิวาทกันกลายเป็นความขัดแย้งกัน อีกทั้งความขัดแย้งกันก็ได้ขยายออกไปผสมกับสาเหตุของความต้องการขยายอำนาจการล่าอาณานิคมและการแสวงหาผลประโยชน์จากประเทศที่มีความขัดแย้งภายในกันเองแต่ความสามัคคีกันจนเกิดเป็นความอ่อนแอจึงถูกการแทรกแซงจากภายนอกประเทศ ดังนั้นด้วยสาเหตุต่าง ๆ ดังกล่าว จึงก่อเป็นการกระทำที่รุนแรงต่อกัน สงครามจึงเกิดขึ้นครั้งแล้วครั้งเล่าตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา สันติภาพก็ถูกทำลายและหมดไปในที่สุด

การพัฒนาและวิวัฒนาการทางสังคมโลกก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นลำดับ เกิดความขัดแย้ง ความไม่เห็นที่ตรงกัน และไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ จนกลายเป็นเหตุให้สงครามโลกเกิดขึ้น

จากสถานการณ์ทางการเมืองของโลกเกิดการเปลี่ยนแปลง ผลกระทบจากสงครามทำลายจิตใจของผู้คน นักวิชาการบางท่านได้อธิบายไว้ว่า ผลของสงครามส่งผลกระทบต่อความรู้สึกหวาดกลัวและความรู้สึกไม่ปลอดภัยในชีวิต เมื่อพิจารณาให้ถ่องแท้จะพบว่าเพราะขาดความเชื่อมั่นในเรื่องอุดมคติหรือเป้าหมายที่แน่นอนของชีวิต ไม่เชื่อว่าอะไรจะมีคุณค่าควรแก่การแสวงหาของชีวิต คนเราจึงมองข้ามเรื่องของศาสนาและศีลธรรม ชีวิตจึงมีแต่ปัญหาประสบความยุ่งยากในการดำเนินชีวิต เมื่อเป็นเช่นนี้ความสุขของชีวิตอันเป็นสิ่งที่ควรจะมีควรจะได้ตามธรรมชาติของชีวิตจึงไม่มี ทำให้เกิดความเบื่อหน่ายท้อแท้ต่อชีวิต มีแต่ความเคร่งเครียด ความไม่พึงพอใจต่อสิ่งต่าง ๆ รอบตัว จนเป็นเหตุให้หาทางออกในทางที่ผิด ๆ ด้วยการฆ่าตัวตาย หรือเสพยาเสพติด ประกอบอาชญากรรม ซึ่งเป็นการสร้างปัญหาให้แก่ตนเอง ครอบครัวและสังคม (สุเชาวน์ พลอยชุม และสุวิญ รักษัตย์, 2555 : 71)

จากเหตุผลในอดีตทำให้มนุษย์ในปัจจุบันกลับมามองและพิจารณาถึงสภาวะปัจจุบันมีความขัดแย้งประเด็นใดบ้าง ที่จะช่วยหาทางออกเพื่อลดความขัดแย้ง เพื่อให้เกิดความปรองดองและทำหน้าที่ประสานประโยชน์ ทั้งนี้เพราะความขัดแย้งเป็นธรรมชาติของมนุษย์ในโลกนี้ เมื่อมนุษย์มีสติปัญญาเพียงพอที่จะเห็นผลร้ายของความขัดแย้งที่จะนำไปสู่สงคราม และความหายนะเป็นภัยมหันต์ต่อมนุษยชาติ มนุษย์ควรรวมตัวกันเพื่อสร้างสรรค์ รณรงค์ปลูกฝังสันติภาพให้เกิดขึ้นอย่างจริงจัง เพื่อการพัฒนาการอยู่ร่วมกันของชุมชน สังคม ประเทศชาติ อย่างสงบสุขตลอดไป (คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2543 : 132)

ในทรรศนะพุทธปรัชญาเถรวาท โดยธรรมชาติของมนุษย์แล้วล้วนมีความแตกต่างระหว่างบุคคลและความต้องการก็แตกต่างกันออกไป มนุษย์เป็นสัตว์ที่สามารถฝึกได้ และจำเป็นจะต้องได้รับการฝึกฝนพัฒนาศักยภาพในการเป็นสัตว์ที่ฝึกได้ เป็นพรพิเศษของความเป็นมนุษย์ ธรรมชาติของมนุษย์เป็นรากเหง้าของความชั่วร้าย คือ อุกุศลกรรม ได้แก่ โลภะ โทสะ โมหะ และปัญญาจธรรม ได้แก่ ตัณหา มานะ และทิฏฐิ ซึ่งเป็นเหตุปัจจัยภายในที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งที่อยู่ลึกสุดแล้วส่งผลกระทบออกมาภายนอก (พระมหามหาวินทร์ ปุริสุตโตโม, 2557 : 44)

นอกจากนี้ปัญหาของมนุษย์ในปัจจุบันคือการสูญเสียความสามารถในการมีความสุข แม้มนุษย์จะสามารถแสวงหาวัตถุมาได้มากมายแต่ก็ไม่สามารถที่จะทำให้มีความสุขได้ ดังมนุษย์จึงต้องพัฒนาความสามารถที่จะทำให้มีความสุขด้วย ถ้ามนุษย์มีความสุขง่ายขึ้นสิ่งที่จะบำรุงความสุขก็มีความจำเป็นน้อยลง ทำให้สามารถเผื่อแผ่แก่เพื่อนมนุษย์ได้มากขึ้น นำมาซึ่งสังคมที่มีความสุขมากขึ้น และยังทำให้ลดการบริโภค ลดความสิ้นเปลืองแก่ทรัพยากรธรรมชาติไปด้วย แนวคิดในการพัฒนา มนุษย์ การสร้างความสุขด้วยการมีอิสรภาพจากกิเลสซึ่งเป็นการเพิ่มความสามารถในการมีความสุขของมนุษย์นั้น เป็นการตีความโดยใช้มุมมองทางพระพุทธศาสนา และมองว่าเป็นแนวทางในการพัฒนา มนุษย์ต่อไปในอนาคต (พระธรรมปิฎก, 2530 : 6)

อย่างไรก็ตาม มนุษย์ทุกคนในโลกนี้ ล้วนมีความต้องการต่าง ๆ มากมายตามธรรมชาติ และความต้องการพื้นฐาน เป็นปัจจัยที่สำคัญมากอย่างหนึ่งของความแตกต่างระหว่างบุคคล ความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ เป็นสัจชาตญาณที่ติดตัวมนุษย์มาแต่กำเนิด ตามทฤษฎีของมาสโลว์ได้แบ่งลำดับชั้นความต้องการ (Hierarchy of Needs) ไว้ 5 ชั้นจากต่ำไปสูง (Maslow's General Theory of Human & Motivation, 1954 : 80 – 106) ดังนี้

1) ความต้องการทางด้านร่างกาย (Physiological Needs) เป็นความต้องการเกี่ยวกับปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญต่อการดำรงชีวิต ได้แก่ ความต้องการปัจจัยสี่ ความต้องการการยกย่อง และความต้องการทางเพศ ฯลฯ เป็นต้น

2) ความต้องการความปลอดภัย (Safe Needs) เป็นความต้องการที่เหนือกว่าความต้องการอยู่รอด ซึ่งมนุษย์ต้องการเพิ่มความต้องการในระดับที่สูงขึ้น เช่น ความต้องการความมั่นคงในการทำงาน ความต้องการความมั่นคงทางวัตถุปัจจัยภายนอก ความต้องการได้รับการปกป้องคุ้มครองและความปลอดภัยจากอันตรายต่าง ๆ เป็นต้น

3) ความต้องการด้านสังคม (Social needs) เป็นความต้องการความรักและการยอมรับความเป็นเจ้าของ (Love and Belonging Needs) หมายถึง ความต้องการทั้งในแง่ของการให้และการได้รับซึ่งความรัก เช่น อยากให้ตนเป็นที่รักได้รับการยอมรับจากหมู่คณะ เป็นต้น

4) ความต้องการการยกย่อง (Esteem Needs) เป็นความต้องการการยกย่องส่วนตัว (Self-esteem) หรือความต้องการความเคารพนับถือจากผู้อื่น (Respect from others) ความต้องการความนับถือจากทางสังคม เช่น ความต้องการให้ได้การเคารพนับถือ ความสำเร็จ ความรู้ คักดิ์ศรี ความสามารถ และสถานะที่ดีในสังคมและมีชื่อเสียงในสังคม เป็นต้น

5) ความต้องการประสบความสำเร็จสูงสุดในชีวิต (Self-Actualization Needs) เป็นความต้องการสูงสุดของแต่ละบุคคล ซึ่งถ้าบุคคลใดบรรลุความต้องการในขั้นนี้ได้ จะได้รับการยกย่องว่าเป็นบุคคลพิเศษ เช่น ความต้องการที่เกิดจากความสามารถทำทุกสิ่งทุกอย่างได้สำเร็จ เป็นต้น (Maslow, Abraham M., 1954 : 80 – 106)

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ไม่ว่าจะ เป็นทฤษฎีทางตะวันตก เป้าหมายร่วมกันในการพัฒนาสังคมโลก หลักพุทธปรัชญาเถรวาท และด้วยสถานการณ์โลกในปัจจุบันต่างเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อกันและมีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์ โดยธรรมชาติของมนุษย์และสัตว์โลกทั้งหลายนั้น ความปรารถนาที่จะสงบเป็นพื้นฐานสำคัญอยู่ในชีวิตจิตใจ หากไม่มีเหตุอันมากระตุ้นให้วุ่นวายแล้ว ชีวิตก็ต้องการความสงบสุขอยู่เสมอ (วศิน อินทสระ, 2545 : 5)

ดังนั้นผู้วิจัยเห็นว่า การพัฒนาการเสริมสร้างชุมชนสันติภาพตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท เป็นการนำหลักธรรมทางพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในชุมชนให้เกิดความรักความสามัคคี และให้เกิด

เป็นธรรมประจำใจในการอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติสุข และเพื่อการพัฒนาการสร้างเสริมชุมชนสันติสุขให้กับตนเองและสังคมได้

1.2 ปัญหาวิจัย

การศึกษาปัญหาในการพัฒนาการเสริมสร้างชุมชนสันติภาพตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท

1.2.1 ลักษณะชุมชนสันติภาพเป็นอย่างไร

1.2.2 การพัฒนาการเสริมสร้างชุมชนสันติภาพเป็นอย่างไร

1.2.3 การบูรณาการการพัฒนาการเสริมสร้างชุมชนสันติภาพตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทควรเป็นอย่างไร

1.2.4 การสร้างกิจกรรมกระบวนการไปสู่ความรู้เกี่ยวกับ “แนวทางการพัฒนาการเสริมสร้างชุมชนสันติภาพตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท” เป็นอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย

1.3.1 เพื่อศึกษาลักษณะชุมชนสันติภาพ

1.3.2 เพื่อศึกษาการพัฒนาการเสริมสร้างชุมชนสันติภาพตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท

1.3.3 เพื่อนำเสนอแนวทางพัฒนาการเสริมสร้างชุมชนสันติภาพตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท

1.4 นิยามศัพท์

การทำวิจัยในครั้งนี้มีการใช้คำเฉพาะที่จะต้องกำหนดความหมายให้สอดคล้องและเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาดังต่อไปนี้

การพัฒนา หมายถึง การฝึกฝน อบรม หรือลงมือทำ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ในการพัฒนาชุมชนให้มีสันติภาพตามหลักแห่งพุทธปรัชญา

การเสริมสร้าง หมายถึง กระบวนการ วิธีการพัฒนาทักษะปัญญา และอารมณ์โดยใช้เครื่องมือ ทักษะความรู้ และประสบการณ์มาเสริมสร้าง เสริมแรง ทำให้เป็นชุมชนสันติภาพที่เข้มแข็ง

สันติภาพ หมายถึง การอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยความสงบ สันติสุข มีสันติภาพด้วยสันติธรรม มีความร่วมมือสามัคคี เกื้อกูลช่วยเหลือ และเป็นอันหนึ่งเดียวกัน

สันติภาพตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท หมายถึง หลักสัมมาทิฎฐิ หลักพรหมวิหาร 4 หลักศีล 5 - ธรรม 5

สันติภาพภายใน หมายถึง ความสงบสุขภายในตน

สันติภาพในสังคม หมายถึง ความสงบสุขในสังคม อยู่ร่วมกันอย่างสันติ หรือสังคมมีความเข้าใจกัน

สันติภาพโลก หมายถึง สันติภาพสูงสุด กล่าวคือ พระนิพพาน

การพัฒนาการเสริมสร้างชุมชนสันติภาพตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท หมายถึง การนำหลักพุทธปรัชญาเถรวาทที่เหมาะสมสอดคล้องกับการสร้างเสริมสันติภาพ มาเป็นแนวทางสามารถบรรเทาหรือระงับประเด็นปัญหาความขัดแย้ง เพื่อการอยู่ร่วมกันในชุมชนอย่างสันติสุขตามหลักพระพุทธศาสนา

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยได้มีการนำเสนอขอบเขตการวิจัยไว้ 4 ด้าน ดังนี้ ขอบเขตด้านพื้นที่ ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมาย ขอบเขตด้านเนื้อหา และขอบเขตด้านระยะเวลา ดังต่อไปนี้

1) ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และแบบพรรณนา (Descriptive Research) เนื้อหาประกอบด้วยองค์ความรู้ หลักการ แนวคิดและทฤษฎี ได้แก่ ข้อมูลการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาการเสริมสร้างชุมชนสันติภาพ จากเอกสาร แนวคิดทฤษฎี บทความ ผลงานวิจัย และเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาวิเคราะห์ โดยมุ่งศึกษาจากแนวคิดของชุมชนสันติภาพ นักปรัชญาตะวันตก นักปรัชญาตะวันออก ผู้นำโลก ผู้เชี่ยวชาญ ผู้รู้ และการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนาการเสริมสร้างชุมชนสันติภาพในพุทธปรัชญาเถรวาท โดยมุ่งศึกษาพุทธธรรมที่สามารถนำมาเพื่อใช้สร้างสันติภาพตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท รวมถึงการนำเสนอแนวทางการพัฒนาการเสริมสร้างชุมชนสันติภาพ ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท โดยบูรณาการแนวคิดสันติภาพในพุทธปรัชญาเถรวาทกับแนวคิดสันติภาพในโลกปัจจุบัน

2) ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยในการสร้างแนวทางการพัฒนาการเสริมสร้างชุมชนสันติภาพตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท โดยมุ่งเน้นศึกษาชุมชนวัดนครอินทร์ ตำบลสวนใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยพิจารณาจากการตัดสินใจของผู้วิจัยเอง ลักษณะของกลุ่มที่เลือกเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย จำนวน 15 คน

3) ขอบเขตด้านพื้นที่ ได้แก่ วัดนครอินทร์ตำบลสวนใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี

4) ขอบเขตด้านเวลา ได้แก่ ระยะเวลาการทำวิจัย 1 ปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 – 2566

1.6 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1.6.1 ด้านองค์ความรู้ใหม่ ได้แก่ ลักษณะพื้นฐานของชุมชนสันติภาพ ความรู้เกี่ยวกับสภาพปัญหาในปัจจุบันด้านการอยู่ร่วมกันในสังคม และความรู้ด้านแนวทางการแก้ไขปัญหาและข้อเสนอแนะในการนำหลักปฏิบัติไปใช้ในชุมชนให้เกิดความรักความสามัคคีในสังคม

1.6.2 ด้านการพัฒนาสังคมและทรัพยากรมนุษย์ ได้แก่ การพัฒนาและการเสริมสร้างชุมชนสันติภาพ ให้มีความมั่นคงและเข้มแข็ง ด้วยหลักปฏิบัติตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท

1.6.3 ด้านนวัตกรรม ได้แก่ การบูรณาการแนวความคิดการพัฒนาการเสริมสร้างชุมชนสันติภาพตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท

1.6.4 ด้านนโยบาย ได้แก่ การนำไปประยุกต์ใช้เพื่อกำหนดเป็นนโยบาย หรือแผนงานในการพัฒนาการเสริมสร้างชุมชนสันติภาพ ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทสำหรับหน่วยงานราชการ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

1.7 หน่วยงานที่นำผลการวิจัยไปใช้

1.7.1 ชุมชนวัดนครอินทร์

1.7.2 องค์การบริหารส่วนตำบลวัดนครอินทร์

1.7.3 สำนักงานองค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี

1.7.4 องค์กร หน่วยงานภาครัฐ และเอกชน โรงเรียน

1.7.5 มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

1.7.6 กระทรวงมหาดไทย

1.7.7 สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการเสริมสร้างชุมชนสันติภาพตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท” คณะผู้วิจัยได้รวบรวมแนวคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบแนวคิดการตั้งสมมติฐานการวิจัย และใช้ในการตั้งคำถามและพัฒนาเครื่องมือในการวิจัยตลอดจนเป็นแนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลในบทต่อไป มีรายละเอียดดังนี้

2.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความขัดแย้ง

2.1.1 ความหมายของความขัดแย้ง

ความขัดแย้งที่บ้านปลายกลายเป็นสงครามที่คิดแต่จะเอาชนะกัน คือ การต่อสู้กันแบบตาต่อตา ไม้รู้ว่าใครเป็นใคร ปิดกั้นการรับรู้จนมืดสนิท ผลที่เกิดขึ้นจะเห็นแต่ความหายนะทั้งชีวิตมนุษย์ และทรัพย์สินจำนวนมากมหาศาล

ทวิตศักดิ์ สุวคนธ์ อธิบายว่า ความขัดแย้ง มีความหมายอยู่ในตัวเองว่า ขัดกัน และยังหมายถึงความเป็นปรปักษ์ต่อกัน อยู่ตรงข้ามกัน หรือถูกบีบคั้นจนกลายเป็นแรงต่อต้าน ขัดแย้งกัน (ทวิตศักดิ์ สุวคนธ์, 2549: 29)

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส กล่าวว่า “ความขัดแย้ง” มาจากภาษาอังกฤษว่า “Conflict” มาจากภาษาละตินว่า “Confligere” แปลว่า การต่อสู้ (Fight) การทำสงคราม (Warfare) ความไม่ลงรอยหรือเข้ากันไม่ได้ (Incompatibility) การขัดซึ่งกันและกัน หรือการเป็นปรปักษ์ (Opposition) หมายถึง การที่บุคคลสองคน กลุ่มบุคคล มีความเห็น ความเชื่อ ความต้องการไม่เหมือนกัน โต้แย้งหรือโต้เถียงกัน และดิ้นรน ต่อสู้ และแข่งขันกัน

แมกค์ และ พีช (Reymond W. Mack and John Pease) ให้ความหมายว่า ความขัดแย้ง คือ การเป็นปรปักษ์ต่อกันอย่างเปิดเผยของบุคคลหรือกลุ่มคนซึ่งมีเป้าหมายที่จะทำให้ลายล้างคู่ต่อสู้ซึ่งค่อนข้างจะสอดคล้องกับเจมส์ โค (James Kho) และคณะที่เห็นว่า “ความขัดแย้ง หมายถึง การต่อสู้กันหรือการแข่งขันกันระหว่างความคิด ความเห็น ความสนใจ หรือผลประโยชน์ มุมมอง รสนิยม ค่านิยม แนวทาง ความชอบ อำนาจ สถานภาพ ทรัพยากร” ซึ่งความขัดแย้งในลักษณะนี้อาจจะเกิดขึ้นในบุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือขัดแย้งกับบุคคลอื่นหรือระหว่างคนใดคนหนึ่งกับกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือหลาย ๆ กลุ่ม ของบุคคล หรือนิติบุคคล หรือระหว่างกลุ่มบุคคลหลายคนที่อยู่ในกลุ่มหนึ่งกับอีกกลุ่มหนึ่ง หรือกับอีกหลาย ๆ กลุ่มของบุคคล

ในขณะที่ โยฮัน กัลตุง (Johan Galtung) พยายามที่จะชี้ให้เห็นว่า ความขัดแย้งเกี่ยวข้องกับพฤติกรรม (การกระทำ) ของบุคคล หมายถึง การที่บุคคล หรือกลุ่มบุคคลมีทัศนคติที่เป็นอริต่อกัน เช่น ที่เกิดขึ้นเมื่อคน ๆ หนึ่งเห็นว่าคนอื่นคนหนึ่งกำลังขัดขวางเขาในอันที่จะได้มาซึ่งสิ่งที่เขาต้องการ ชี้ให้เห็นว่า จากทัศนคติดังกล่าวเป็นอาการอย่างหนึ่งของความขัดแย้ง และอาจนำมาซึ่งพฤติกรรมในรูปแบบที่ทำร้าย ทำร้าย หรือก่อให้เกิดความเสียหายต่อคู่อริ หรือแม้แต่ตัวเอง

อุทัย หิรัญโตตีความหมายว่า ความขัดแย้ง หมายถึง การปะทะสังสรรค์ทางสังคมอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นการทำลายบุคคล หรือกลุ่มบุคคลฝ่ายตรงข้าม อันเกิดจากการไม่ลงรอยกัน ในแง่ความคิด ผลประโยชน์ หรือวิถีชีวิตที่เข้ากันไม่ได้

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ ให้ความเห็นต่อประวัติศาสตร์ความขัดแย้งว่า ประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติไม่เคยว่างเว้นจากความขัดแย้ง ไม่ว่าจะในระดับบุคคล มนุษย์มิได้ถือกำเนิดมาเหมือนกัน แต่เป็นความแตกต่างอันเป็นผลมาแต่พันธุกรรม หรือสภาพแวดล้อมทางสังคม แต่มองในแง่บวกว่า บ่อยครั้งที่ความขัดแย้งมักเป็นพลังทะยานแห่งชีวิตของมนุษย์ มักโน้มน้าวให้เกิดความคิดสร้างสรรค์อันยังประโยชน์แก่สังคมมนุษย์ (พระมหาพรหมชา ธรรมหาโส, 2561: 19-21)

สรุปได้ว่า ความขัดแย้ง เป็นความรู้สึกหรือปฏิกิริยาของบุคคลหรือกลุ่มบุคคล ที่มีความคิดเห็น ค่านิยม และเป้าหมายไม่เป็นไปในทางเดียวกัน รวมทั้งการแย่งชิงและต่อสู้เพื่อให้ได้มาในสิ่งที่ต้องการ เช่น ทรัพยากร อาณาเขตดินแดน และอำนาจ เป็นต้น

ความหมายของความขัดแย้ง ด้านหนึ่งเป็นในแง่ลบ กล่าวคือ ความขัดแย้งก่อให้เกิดผลเสีย และสถานะที่ไม่ดีต่อตนเอง กลุ่มบุคคลและสังคมส่วนใหญ่ อันเป็นการสะท้อนออกมาเป็นรูปธรรม ความรุนแรง เช่น การวิวาท การปะทะต่อสู้ การทำลาย การทำร้าย การกระทำรุนแรง อีกด้านหนึ่งเป็นในแง่บวก คือ ความขัดแย้งก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลง พัฒนา สร้างสรรค์ และเกิดผลดีต่อตนเอง กลุ่มบุคคลและสังคมส่วนใหญ่ ทั้งในแง่ของทัศนคติและพฤติกรรม นับเป็นสถานะที่เป็นสันติภาพและสมานฉันท์

2.1.2 ประเภทของความขัดแย้ง

จอห์น แมคคอนเนล และคริสโตเฟอร์ มัวร์ ได้แยกความขัดแย้งออกเป็น 5 ประเด็น คือ

1) ความขัดแย้งด้านข้อมูล (Data conflict) ได้แก่ ข้อมูลขัดกัน ขาดข้อมูล เข้าใจผิด ขาดการสื่อสาร หรือสื่อสารไม่ถูกต้อง สับสนเรื่องหน้าที่ มุมมองต่างกันในเรื่องข้อมูล

2) ความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ (Interest conflict) ได้แก่ ขัดแย้งเกี่ยวกับทรัพยากรทางธรรมชาติ หรือสิ่งต่าง ๆ ที่ปรารถนาและต้องการ เช่น อำนาจ และตำแหน่งหน้าที่

3) ความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ (Relationship conflict) ได้แก่ บุคลิกภาพ และพฤติกรรมที่ต่างกัน พฤติกรรมทางลบที่เกิดขึ้นซ้ำซาก และวิธีการในการทำสิ่งต่าง ๆ แตกต่างกัน เช่น วิธีการทำงานต่างกัน การตัดสินใจต่างกัน

4) ความขัดแย้งด้านโครงสร้าง (Structural conflict) ได้แก่ การแก่งแย่ง โดยเปลี่ยนแปลงระเบียบกฎเกณฑ์เดิม ขัดแย้งเกี่ยวกับระเบียบปฏิบัติ ขัดแย้งเนื่องจากขาดความยุติธรรม

5) ความขัดแย้งด้านคุณค่าหรือค่านิยม (Value conflict) ได้แก่ ศาสนา โลกทัศน์หรือความเชื่อที่ต่างกัน การให้ความสำคัญที่ต่างกัน เกณฑ์ประเมินต่างกัน ภูมิหลังทางวัฒนธรรมต่างกัน ภูมิหลังส่วนบุคคลต่างกัน และพื้นฐานทางประวัติศาสตร์ต่างกัน

นอกจากนี้ มีนักวิชาการทางด้านจิตวิทยาบางท่านได้จัดแบ่งความขัดแย้งออกเป็น 4 ประเภท ดังต่อไปนี้

1) ความขัดแย้งด้านเป้าหมาย คือ ความขัดแย้งอันเนื่องมาจากการมีเป้าหมายที่แตกต่างกัน ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อบุคคลหนึ่งมีความต้องการต่อสิ่งที่จะได้รับแตกต่างจากอีกบุคคลหนึ่ง

2) ความขัดแย้งด้านความคิด คือ ความขัดแย้งอันเนื่องมาจากการที่แต่ละฝ่ายมีความคิดเห็นที่ไม่ลงรอยกัน

3) ความขัดแย้งด้านความรู้สึก คือ ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมาเมื่อบุคคลหนึ่งมีทัศนคติ หรือความรู้สึกที่ขัดแย้งกับอีกฝ่ายหนึ่ง

4) ความขัดแย้งด้านพฤติกรรม คือ ความขัดแย้งอันเนื่องมาจากการที่บุคคลหนึ่งกระทำบางสิ่งบางอย่าง ซึ่งไม่เป็นที่ยอมรับของอีกฝ่ายหนึ่ง เช่น พุดจาหยาบคาย หรือดูหมิ่น และเหยียดหยาม (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, 2561: 19-21)

2.1.3 ทฤษฎีความขัดแย้ง

นอกเหนือจากทฤษฎีแนวความคิดแบบมาร์กซ์ สามารถจำแนกทฤษฎีความขัดแย้งออกเป็น 2 สายหลัก คือ ทฤษฎีความขัดแย้งของราล์ฟ ดาร์เรนดอร์ฟ (Ralf Dahrendorf) และทฤษฎีความขัดแย้งของลูอิส โคเซอร์ (Lewis Coser) ดังนี้

1) สายที่เน้นความขัดแย้งเป็นมูลฐานของปรากฏการณ์สังคม ผู้ที่เป็นนักทฤษฎีคนสำคัญของสายนี้ คือ ราล์ฟ ดาร์เรนดอร์ฟ (Ralf Dahrendorf) เราอาจจะทำความเข้าใจแกนความคิดของเขาได้ง่ายขึ้นด้วยการทำความเข้าใจความหมายของอำนาจ อำนาจเป็นเสมือนกฎเกณฑ์ในการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ความขัดแย้งทางสังคม ในฐานะศัพท์ทางสังคมวิทยาอำนาจรวมถึงคำศัพท์ 2 คำ คือ power และ authority ซึ่งต่างแปลในภาษาไทยว่าอำนาจ แต่มีความต่างกัน คือ

อำนาจ หมายถึง ความเป็นไปได้ที่ฝ่ายหนึ่งในความสัมพันธ์ทางสังคมอยู่ในฐานะที่จะกระทำตามความประสงค์ได้ แม้ว่าจะมีการต่อต้าน หรือกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า ฝ่ายที่มีอำนาจ คือ ฝ่ายที่

สามารถทำให้ฝ่ายอื่นยอมให้การกระทำเป็นไปตามความต้องการของฝ่ายตน เช่น สหภาพแรงงานสามารถทำให้ฝ่ายนายจ้างยอมสนองตอบต่อข้อเรียกร้องด้วยวิธีการนัดหยุดงาน จี้ใช้อาวุธบังคับผู้มีทรัพย์สินยอมให้ของมีค่า

ส่วนอำนาจ เป็นชนิดหนึ่งของอำนาจที่หมายถึง อำนาจอันผูกอยู่กับบทบาทหรือตำแหน่ง ซึ่งโดยเนื้อหาเป็นความชอบธรรม ในแง่ของความยอมรับและการปฏิบัติในสังคม เช่น เมื่อนาย ก ได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและได้เป็นรัฐมนตรี ก็มีอำนาจในฐานะรัฐมนตรีสั่งการตามกฎหมายต่อข้าราชการในกระทรวงที่รับผิดชอบได้ เมื่อนาย ก พ้นจากตำแหน่งอำนาจนี้ก็หมดไป

2) สายที่เชื่อมความขัดแย้งเข้ากับการทำงานประสานกันของส่วนต่าง ๆ ในสังคม นักทฤษฎีผู้เสนอทฤษฎีนี้ คือ ลูอิส โคเซอร์ (Lewis Coser) เขาเน้นประเด็นใหญ่ 2 ประเด็น คือ

(2.1) ความขัดแย้งนั้นสลับซับซ้อน อยู่ในแ่งมุมและระนาบต่าง ๆ มากกว่าความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ โคเซอร์ เห็นว่า ความขัดแย้งไม่ได้เกิดขึ้นเพียงระหว่างชั้นและกลุ่มผลประโยชน์เท่านั้น แต่ความขัดแย้งนั้นเกิดทั่วไปในความสัมพันธ์สังคมที่สานกันโยงใยเป็นตาข่าย ความขัดแย้งจึงเป็นเสมือนใยแมงมุม (web of conflict) เพราะฉะนั้นในความสัมพันธ์บางด้านอาจจะขัดกันแต่บางด้านอาจร่วมมือกัน เช่น ก อาจจะเป็นพันธมิตรทางการเมืองกับ ข ซึ่ง ข นี้กำลังต่อสู้ทางความคิดกับ ค และ ค เป็นหุ้นส่วนทางการค้ากับ ก ดังนั้น ความสัมพันธ์ในสังคมจึงสลับตัดกันไปมา ซึ่งประกอบด้วยความขัดแย้งและการประสานประโยชน์กัน อันเป็นการผูกเชื่อมโยงกัน

(2.2) ความขัดแย้งใช้ว่าจะส่งผลลบเสมอไป แต่ควรพิจารณาถึงหน้าที่ (function) ในชีวิตสังคมด้วย โคเซอร์ เห็นว่า ความขัดแย้งนั้นก่อผลไปสู่ความเปลี่ยนแปลง บางกรณีก็เป็นการกระตุ้นให้เกิดสิ่งใหม่ ๆ ตัวอย่างเช่น สงครามทำให้เกิดการรวมศูนย์การบริหาร อย่างไรก็ตามแม้ว่าความขัดแย้งจะส่งผลทั้งในทางลบและทางบวกแต่ทฤษฎีสายนี้ได้พยายามเน้นถึงผลประการหลัง คือ การวิเคราะห์ถึงบทบาทของความขัดแย้งในการรักษา ส่งเสริม การยึดเหนี่ยวกันของส่วนต่าง ๆ ในสังคม (คณะครู ศาสตราจารย์ วิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, www.eledu.ssru.ac.th: 2563)

2.1.4 วิวัฒนาการตามวัฏจักรของความขัดแย้ง

ความขัดแย้งมีระยะการพัฒนาอยู่ 5 ระยะ

ระยะที่ 1 ระยะฟักตัว เป็นระยะที่มนุษย์เริ่มมีความขัดแย้งภายในจิตใจ ยังไม่แสดงอาการหรือกิริยาออกมา รวมทั้งยังไม่มีสื่อสารระหว่างกัน ความขัดแย้งในระยะฟักตัวอาจจะเกิดขึ้นมาจาก

1) ความไม่ไว้วางใจกัน ในระดับครอบครัวจะมีความหวาดระแวงซึ่งกันและกัน ในระดับสังคมที่ใหญ่ขึ้นมา มีความหวาดกลัวว่า จะมีการขยายอิทธิพลในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งจะขัดผลประโยชน์ส่วนรวม หรือทำให้ประโยชน์ส่วนตนของคนบางคนต้องสูญเสีย หรือลดน้อยลงไป หรือกลัวต้องเสียของรักของหวง แต่ยังเก็บไว้ในใจด้วยความคุกรุ่น หวาดระแวง กลัว หรือคับแค้นใจ

2) ความไม่พึงพอใจในพฤติกรรม ในคำพูดของอีกฝ่ายที่เข้ามากระทบโสตประสาท แต่ยังคงเก็บเอาไว้ในใจ หรืออาจจะเป็นเพียงแค่ “หมั่นไส้”

3) ความสับสนจากข้อมูลข่าวสารที่ได้รับเพียงด้านเดียว หรือพร้อมกันหลายด้านในเรื่องเดียวกัน หรือเกี่ยวกับบุคคลคนเดียวกัน หรือกลุ่มเดียวกัน แต่อาจจะออกมาในหลายรูปแบบ หลายทิศทาง ถ้าไม่ตรงกับความคิดเห็นหรือจากการรับรู้ของตน ก็เกิดความสับสนว่า จะเลือกเชื่อใคร เชื่อเรื่องใดดี ตัดสินใจไม่ได้ว่าอะไรถูก อะไรผิด ชอบธรรม ไม่ชอบธรรม จนบางครั้งถึงกับทะเลาะกับตนเอง

4) ความเข้าใจผิดคิดว่า อีกฝ่ายคิดร้าย ประสงค์ร้าย ยิ่งคิดข้างเดียว ความขัดแย้งภายในใจจะเพิ่มมากขึ้นอีก

อย่างไรก็ตาม ความขัดแย้งภายในใจส่วนใหญ่จะถูกขจัดออกไปโดยการมี “สติ” และ “ปัญญา” ของมนุษย์ ภายหลังจากที่ได้รับข้อมูลข่าวสารเพิ่มเติม หรือจากการฟังความทั้งสองฝ่ายอย่างเที่ยงธรรม อย่างมีอุเบกขา จะทำให้ผู้ฟังสามารถวิเคราะห์เหตุการณ์ได้อย่างโปร่งใส ความขัดแย้งภายในใจอาจจะถูกขจัดออกไปโดย

1) ถ้าเกิดจากความเข้าใจผิด หรือไร้สาระ ก็ต้องปล่อยทิ้งไป หรือปล่อยวาง

2) ถ้าสามารถทำความเข้าใจกันได้ หรือเคลียร์ข้อสงสัยที่ทำให้เกิดระแวงกันหรือไม่พอใจกันได้

3) ตระหนักขึ้นมาว่า เป็นสภาวะแวดล้อมที่ “ควบคุมไม่ได้” มนุษย์ไม่อาจแก้ไขได้ เพียงแต่ตนเองต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป

ถ้าความขัดแย้งภายในใจถูกขจัดออกไป ความขัดแย้งก็จะไม่ถูกแสดงออกมา เปรียบเสมือน “ตายก่อนคลอด” (Stillborn) แต่ถ้าความขัดแย้งภายในใจไม่ถูกขจัดออกไป ความขัดแย้งจะเข้าสู่ระยะที่ 2

ระยะที่ 2 ระยะเริ่มต้น ความขัดแย้งเริ่มปรากฏให้เห็น จากการเริ่มจับกลุ่มสนทนากัน อาจแสดงออกด้วยการโพทะนากล่าวโทษกันอย่างเปิดเผย หรืออาจแสดงออกด้วยการเขียน การแสดงหลักฐานจริงบ้างเท็จบ้าง สนับสนุนกัน หรือแบบคำรำลือบอกต่อ ๆ กันไป ข้อมูลและคำพูดจะถูกบิดเบือนต่อไปเรื่อย ๆ ตามจำนวนคนที่เริ่มมีการเชื่อมโยงกันแบบเถาองุ่น

ในระยะนี้ เริ่มเลือกพวก บางชั่วแบ่งเป็นฝักเป็นฝ่าย ฝ่ายหนึ่งจะมีความคิดเห็นตรงกัน อีกฝ่ายจะมีความคิดเห็นไปในทิศทางตรงกันข้าม บางครั้งทำให้บุคคลในครอบครัวเดียวกัน หรือที่เป็นเพื่อนฝูงกัน หรือที่ทำงานร่วมกัน เริ่มจะมองหน้ากันไม่ติด เกิดความหวาดระแวงกัน ไม่ไว้ใจกัน ความไม่พอใจระหว่างกันจะเพิ่มมากขึ้น ถ้าสามารถทำความเข้าใจกันได้ เจรจากันด้วยเหตุผลหรือสมประโยชน์กัน หรือมีการไกล่เกลี่ยประนีประนอมโดยคนกลางอย่างถูกต้องถูกวิธี ความขัดแย้งจะเริ่มลดหายลงไปได้ ความขัดแย้งนั้นก็จะกลายเป็นเพียงความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในระยะสั้น ๆ ชั่วครั้งชั่วคราว

ถ้าความขัดแย้งไม่ถูกระงับลง ความขัดแย้งจะขยายวงกว้างออกไปและความรุนแรงจะทวีมากยิ่งขึ้น เข้าสู่ระยะที่ 3

ระยะที่ 3 ระยะรุนแรง เป็นระยะที่อันตรายที่สุด จะมีลักษณะดังนี้

1) การจับกันเป็นขั้ว เป็นฝักเป็นฝ่าย ขั้วจะขยายใหญ่ขึ้น จะมีการแสดงออกอย่างชัดเจนว่า อยู่ฝ่ายใด และจะเริ่มเป็นปฏิปักษ์ต่อฝ่ายตรงข้ามอย่างชัดเจน ซึ่งจะแสดงออกมาโดยการสื่อสารทั้ง คำพูด กิริยา และข้อความในรูปแบบและในสื่อต่าง ๆ

2) ความคิดเห็นของทั้งสองฝ่ายจะคู่ขนานกัน ดูเสมือนว่าจะไม่มีทางบรรจบพบกันหรือ รวมขอมกันได้ ทุกฝ่ายจะสับสน กังวล ไม่แน่ใจว่า ความขัดแย้งจะขยายออกไปแค่ไหน อย่างไร และ จะยุติลงเมื่อไร

3) จะมีพวกผสมโรง หรือมือที่สาม ที่สี่ เข้ามาช่วยให้ร้ายดำให้ร้าย เพิ่มความโกรธ ความเกลียด ของแต่ละขั้ว เช่น ในระดับครอบครัวอาจจะเป็นพี่น้อง เพื่อนฝูง เพื่อนบ้าน ญาติผู้ใหญ่ และผู้น้อย เป้าหมายของพวกผสมโรง นอกจากความสนใจที่เห็นคนแตกแยกกันได้ หรือจากความอิจฉาริษยาฝ่ายหนึ่ง ฝ่ายใด หรือทั้งสองฝ่าย ไม่อยากเห็นใครได้ดี หรืออาจจะได้รับผลประโยชน์แอบแฝง เช่น ถ้าทั้งสอง ฝ่ายต่างถูกทำลายกันเองจนหมดไป เป็นต้น ทำให้ฝ่ายที่สาม หรือที่ไม่ถูกทำลายได้รับผลประโยชน์ ความขัดแย้งจะมากขึ้น ขยายตัวออกไป มีการฟ้องร้อง ฟ้องกลับกันไปมา

ถ้ามีบุคคลจำนวนมากเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น ระดับองค์กร ชุมชน โรงเรียน หรือ ระดับประเทศ จะรวมตัวกันเป็นฝูงชน (Mob) ที่ต้องการจะเอาชนะฝ่ายตรงข้ามให้ได้ ถ้าเอาชนะด้วยการสื่อสารไม่ได้ อาจประทุษร้ายกัน ทำร้ายบุคคลที่เข้ามาห้ามปราม ทำร้ายบุคคลบริสุทธิ์ด้วยความ โกรธที่ว่า “ไม่เข้าข้างฝ่ายตน” โดยกล่าวหาว่าเป็น “มนุษย์ตกขอบ” หรือทำลายทรัพย์สินส่วนบุคคล และหรือของสาธารณะ ฯลฯ ถ้าความรุนแรงแผ่กระจายออกไป มีการฟ้องร้องหรือพยายามทำร้ายกัน หรือลอบสังหารกัน จะทำให้การควบคุมยากยิ่งขึ้น ในระดับประเทศอาจเกิดเป็นสงครามการเมือง หรือมีการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ความรุนแรง ความก้าวร้าวจะทวีมากขึ้น และจะเนิ่นนานออกไป

4) ถ้าฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดถูกต้อนเข้าจมนม หรือต้องหันหลังชนฝา จำต้องต่อสู้เพื่อความอยู่รอด หรือต้องสู้ตาย เพราะตระหนักว่า ถ้าไม่สู้ก็ต้องตาย ทั้งสองฝ่ายจะทำหันต่อสู้กันแบบตาต่อตา ไม่ลืมหูลืมตา เหตุการณ์จะรุนแรงมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ถ้าไม่มีการช่วยจากฝ่ายที่สาม ที่สี่ หรือมุ่งทำลายล้าง กัน ความขัดแย้งในระยะนี้จะลดลงได้ เนื่องจาก หรือโดย

1) ความขัดแย้งจะมอดลงตามหลักธรรมชาติที่ว่า ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนั้น เกิดจากความ เสียตทานทางอารมณ์ กลายเป็นพลังงานที่ต้องปลดปล่อยออกมา ถ้าปล่อยออกมามาก เปรียบเสมือนภูเขาไฟที่ระเบิดออกมา ความรุนแรงก็จะซาเอง แต่ยังคงคุกรุ่นอยู่จนเข้าระยะที่ 4

2) “ขันติธรรม” ของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งที่ไม่ได้ตอบ หลีกเลียงหรือหนี (fight) ออกไป และต้องอดทนต่อคำเยาะเย้ยถากถางตามมาว่า หนีซี้ซลาด ไม่สู้ แต่ในที่สุดสันตติกี่จะเกิดขึ้น

3) การรวมขอมระหว่างกัน ถ้าทุกฝ่ายมองผลประโยชน์ของส่วนรวม ของครอบครัว หรือของประเทศเป็นหลัก หรือมองว่า สันติคือความสงบ ก็จะเข้ามาเจรจากัน หรือให้มีคนกลางจริง ๆ ที่ไม่ใช่ตัวแทนฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดและที่มีความเข้าใจ มีความเชี่ยวชาญเข้ามาทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย ประนีประนอม สันติสุขก็จะเกิดขึ้น

ระยะที่ 4 ระยะสุกงอม ที่ความขัดแย้งอาจจะคุกรุ่นอยู่ แต่ระดับความรุนแรงจะเริ่มลดลง ภายหลังจากที่ได้คิด หรือเริ่มมี “สติ” “ปัญญา” ก็จะเกิดขึ้น ในที่สุดจะเข้าสู่ระยะที่ 5 คือ ความขัดแย้งมอดลง อย่างไรก็ตาม เพลิงแค้นที่คุกรุ่นอยู่ อาจกลับทวีความรุนแรงขึ้นมาใหม่ได้อีก ถ้าเหตุของความขัดแย้งไม่ถูกขจัดให้หมดไป หรือฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดยังไม่พึงพอใจในผลหรือประโยชน์ที่ได้รับ หรือได้รับการยุยงส่งเสริม ความรุนแรงอาจมากขึ้นกว่าเดิม และเนิ่นนานออกไป

ระยะที่ 5 ระยะมอดลง ความขัดแย้งเริ่มลดลงจนกลับสู่สภาวะปกติแต่ในบางครั้ง บางกรณีอาจกลับเข้าสู่ระยะที่ 1 ใหม่ คือ ระยะฟักหรือบ่มตัว ถ้าหากประโยชน์สำหรับบางคน บางกลุ่ม ยังไม่ลงตัว หรือความคับแค้นใจในบางเรื่องยังคงค้างอยู่ รอวันที่จะปะทุกลับขึ้นมาใหม่ได้ เป็นการเริ่มวัฏจักรใหม่เสมือนคลื่นลูกใหม่ เป็นการเริ่มฉาก ของความขัดแย้งใหม่ ส่วนใหญ่มาจากสาเหตุเดิม ๆ

ตัวอย่าง วัฏจักรความขัดแย้งในสงครามโลกครั้งที่ 2

การเรียนรู้จากประวัติศาสตร์จะทำให้เข้าใจธรรมชาติ และปฏิบัติการของความขัดแย้งได้ดียิ่งขึ้น เนื่องจากประวัติศาสตร์จะซ้ำรอย ความขัดแย้งก็เช่นกัน

ระยะที่ 1 ระยะฟักตัว เป็นระยะที่ฮิตเลอร์สร้างลัทธินาซีขึ้นมา เพื่อให้เกิดความสามัคคีในชาติ โดยมีการนำหลักโปรปาแกนด์ (Propaganda) มาใช้ โดยวิธีการดังกล่าวในปัจจุบันเรียกว่า การสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการ (IMC หรือ Integrated Marketing Communication) ที่ทางพรรคนาซีใช้สื่อทุกชนิดในการสร้างความรักชาติเป็นยุทธวิธีการสร้างความชวนเชื่อ สร้างความชอบธรรมถ้าจะรุกรานชาติอื่น ๆ

ระยะที่ 2 ระยะเริ่มต้น คือ การที่เยอรมนีเริ่มรุกราน เข้าครอบครองฝรั่งเศส และยุโรปตะวันออก การสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการจะเน้นถึงแสนยานุภาพความกล้าหาญของทหารเยอรมนี ความเก่งของผู้นำ คือ ฮิตเลอร์ และคณะเสนาธิการทหาร มีการสร้างวีรบุรุษสงครามขึ้นมา และทำให้ยุวชนทหารมีความฮึกเหิม ต้องการเป็นวีรบุรุษและที่สำคัญ มีการนำแรงจูงใจที่สำคัญที่สุดมาใช้ คือ การสร้าง “ความกลัว” ให้ชาวเยอรมันกลัวเรื่องเดียวคือ ภัยจากคอมมิวนิสต์รัสเซียในสมัยสตาลิน ทำให้เกิดเป็นแรงจูงใจร่วมของชาวเยอรมนีทุกคน ที่จะต้องมีชัยชนะเหนือทุกชาติในยุโรป และให้ความปลอดภัยจากลัทธิคอมมิวนิสต์

ระยะที่ 3 ระยะรุนแรง เนื่องจากเยอรมนีได้รุกราน เต็มกำลังเข้าทุกประเทศในยุโรป แผ่รวมถึงประเทศในแอฟริกาเหนือระยะนี้เป็นระยะที่เยอรมนีมีชัยยึดครองดินแดนได้กว้างมาก การสื่อสารจะสะท้อนให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่ของเยอรมนี จนกระทั่งเยอรมนีไม่สามารถเข้ายึดครองรัสเซียได้สำเร็จ เป็นสัญญาณบ่งบอกว่า เยอรมนีกำลังเข้าสู่

ระยะที่ 4 ระยะสุกงอม ที่เยอรมนีพยายามต่อสู้เพื่อรักษาชีพ อิตเลอร์และผู้นำทางทหารเริ่มตระหนักว่า เยอรมนีกำลังพ่ายแพ้ พยายามแสดงให้เห็นอาวุธใหม่ และให้ประชาชนเตรียมตัวเตรียมใจว่า ถ้าเยอรมนีพ่ายแพ้ ประชาชนจะต้องทำอะไร และ

ระยะที่ 5 ระยะมอดลง คือ เยอรมนีประสบกับความพ่ายแพ้ จึงถูกยึดครองทั้งประเทศ เป็นการสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ในแผ่นดินยุโรป (ทวิศศักดิ์ สุวคนธ์, 2549: 34-41)

สรุปได้ว่า ความขัดแย้งเป็นสาเหตุทำให้ไม่เกิดสันติภาพ และยังสามารถบานปลายกลายเป็นความรุนแรงจนก่อตัวสงครามขึ้นได้ เกิดผลกระทบในวงกว้าง อย่างกรณีในสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้เกิดการสูญเสียทั้งชีวิตและทรัพย์สินเป็นจำนวนมาก ผลพวงต่อมาคือ เกิดความกลัว ความระแวงไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกัน ผู้นำแต่ละฝ่ายที่มีส่วนทำให้เกิดความขัดแย้งต่างก็ยังคงยึดมั่นในความคิดเห็นความเชื่อของตน ความขัดแย้งจึงไม่เคยหมดไป สงครามจึงเกิดขึ้น สันติภาพก็หายไป

2.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสันติภาพ

2.2.1 ความหมายของสันติภาพ

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต) (2561 : 4) กล่าวว่า สันติภาพ ถ้าเรียกแบบพระแต่เดิมเรียกคำว่า “สันติ” เท่านั้น แล้วสันตินี้ ในความหมายที่แท้ ก็เป็นไวยากรณ์ของนิพพานนั่นเอง วิมุตติ วิสุทธิ์ สันติ นิพพาน เป็นไวยากรณ์กัน เป็นคำที่มีความหมายแสดงถึงจุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา

ทวิศศักดิ์ สุวคนธ์ (2549 : 15-16) อธิบายว่า สันติภาพ หมายถึง ความสงบ วิธีสู่สันติภาพ หากความขัดแย้งได้รับการแก้ไขให้บรรเทาเบาบางลง สันติภาพก็จะบังเกิดขึ้น นอกจากนั้นแล้ว ถ้าสังคมต้องการสร้างสันติภาพอย่างยั่งยืน หรือมีความขัดแย้งน้อยที่สุด จะต้องหาทางป้องกันไม่ให้เกิดความขัดแย้งขึ้น

ระวี ภาวิไล (2542 : 7) กล่าวว่า คำสันติภาพ เป็นศัพท์แปลจากภาษาฝรั่ง จึงอาจทำให้เกิดความเข้าใจผิดว่าคนไทยไม่เคยคิดเรื่องนี้ แต่อันที่จริงในพื้นเพไทยเราคำว่า อยู่เย็นเป็นสุข และอยู่สุขเย็นใจมาแล้วแสนนาน ทั้งยังมีความหมายกว้างขวางลุ่มลึกด้วย

กล่าวโดยสรุปได้ว่า “สันติภาพ” หมายถึง ความสงบ ความร่มเย็น เป็นสิ่งที่ทุกคนใฝ่หา ต้องการสภาวะการณ์ที่บุคคลต่าง ๆ สามารถอยู่ร่วมกันในครอบครัว ในสังคม ในชาติ ตลอดจนรวมถึงมวล

มนุษย์ที่อยู่ร่วมกัน อย่างมีความรัก มีความเป็นมิตร มีความสามัคคี มีความสัมพันธ์กันด้วยการคิดดี พุดดี ทำดี ไม่มีการประทุษร้ายต่อกัน ไม่ใช้ความรุนแรงต่อกัน เรียกว่า การไม่ทำความชั่ว ทำแต่ความดี การอบรมจิตให้ผ่องใสมีเมตตาไมตรีจิตต่อกัน เป็นต้น ตลอดจนถึงสันติภาพในความหมายของสันติ คือ พระนิพพาน วิมุตติ วิสุทธิ

2.2.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสันติภาพ

ทฤษฎีสันติภาพของอาดัม เคิร์ล (Adam Curle) (4 กรกฎาคม ค.ศ. 1916-28 กันยายน ค.ศ. 2006) เป็นนักวิชาการด้านการวิจัยเรื่องสันติภาพ ได้เสนอวิธีการในการศึกษาสันติภาพ โดยให้พิจารณาถึงความสัมพันธ์ที่สันติ และความสัมพันธ์ที่ไม่สันติ จากมุมมองนี้ทำให้เข้าไปสู่การอธิบายความหมายได้ดังนี้

1) ความสัมพันธ์ที่สันติ หมายถึง ความสัมพันธ์ในด้านบวก คือมีมิตรภาพที่ดีต่อกัน มีความเข้าใจซึ่งกันและกัน มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และถือว่าทั้งสองด้านมีความเท่าเทียม ในระดับบุคคล เป็นมิตรภาพและมีความเข้าใจกันดีพอที่จะมองข้ามความแตกต่างที่อาจเกิดขึ้นได้ ส่วนในระดับที่กว้างออกไปสื่อถึงความสัมพันธ์ที่มีการอยู่ร่วมกันอย่างแข่งขัน ความร่วมมือกันอย่างมีระบบแบบแผน และมีความพยายามอย่างชาญฉลาดในการป้องกันหรือแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่แฝงอยู่ ซึ่งทำนองเดียวกันกับความสัมพันธ์ที่มีการพัฒนา กล่าวคือ ถ้าการพัฒนาจะมีขึ้นได้ หรือถ้าความสัมพันธ์จะเติบโตขึ้นในความกลมกลืนและสร้างสรรค์ ก็จำเป็นต้องมีความเสมอภาค และตอบสนองซึ่งกันและกันในเกณฑ์มากพอ

2) ความสัมพันธ์ที่ไม่สันติ เคิร์ล ได้พิจารณาจากแนวคิดความขัดแย้ง และความสมดุลกับความไม่สมดุล และความตระหนักถึงความขัดแย้งซึ่งอาจอธิบายได้ดังนี้

(1) ความขัดแย้ง เคิร์ล มองว่า คือ การที่ไปด้วยกันไม่ได้ในระดับตั้งแต่บุคคลจนถึงรัฐ โดยอาจจะเป็นเรื่องเศรษฐกิจ การศึกษา อุดมการณ์ เป็นต้น

(2) ความสัมพันธ์ที่สมดุลกับไม่สมดุล โดยมีความหมายในเชิงอำนาจ ซึ่งทั้งสองฝ่ายไม่จำเป็นต้องมีอำนาจชนิดเดียวกัน แต่เป็นไปในลักษณะที่พึ่งพากัน อำนาจทั้งสองก็จะสามารถคานกันได้ ในความเท่าเทียมกันแต่ก็ไม่ได้หมายความว่า ความสัมพันธ์ที่สมดุลจะเป็นความสัมพันธ์ที่สันติ และความสัมพันธ์ที่ไม่สมดุลจะเป็นความสัมพันธ์ที่ไม่สันติ

(3) ความตระหนักถึงความขัดแย้ง ซึ่งก็คือการรับรู้ความเป็นจริงทางภาวะวิสัยที่เกิดขึ้นเพื่อไม่เป็นการนำไปสู่การถกเถียงซึ่งก่อให้เกิดความขัดแย้ง โดยการมองที่คุณค่า คือการให้ความสำคัญว่าสิ่งนั้นมีค่าควรให้การยกย่อง เคิร์ลได้ให้ความหมายของคุณค่าว่า เป็นการดำรงชีวิตอยู่และมีชีวิตอยู่ก็อยู่อย่างมีคุณภาพมีสุขภาพดีทั้งกายและใจ มีการพัฒนาศักยภาพ รวมถึงความเสมอภาคทาง

โอกาส เช่น กรรมกรมีความพอใจกับการทำงานของตัวเอง และมีความสุขกับการทำงานกับนายจ้างที่ใจดี เป็นต้น (คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, www.eledu.ssru.ac.th: 2563)

ทฤษฎีสันติภาพของของโยฮัน กัลตุง (Johan Galtung) (เกิดเมื่อ 24 ตุลาคม ค.ศ. 1930 ออสโล ประเทศนอร์เวย์) เป็นบุคคลสำคัญทางด้านงานวิจัยเกี่ยวกับสันติภาพ เขาเป็นผู้บุกเบิกด้านนี้ โดยเขาได้เป็นอาจารย์คนสำคัญทางสาขาวิชาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์อีกด้วย ชนชั้นนำในประเทศต่าง ๆ ทางสแกนดิเนเวียรู้จักชื่อเสียงเกียรติคุณของเขาเป็นอย่างดี จนได้ชื่อว่าเป็น บิดาของสันติศึกษายุคใหม่ รางวัลที่ได้รับคือ Right Livelihood Award, The Brage Prize for Nonfiction กัลตุงเป็นผู้บัญญัติหลักการทางด้าน ทัศนศึกษาด้านสันติภาพและความขัดแย้ง และเป็นผู้ก่อตั้งสถาบันวิจัยสันติภาพแห่งออสโล โดยสถาบันแห่งนี้ได้จัดทำวารสารวิจัยด้านสันติภาพ ทราบว่าเขาได้รับการเสนอชื่อให้ได้รับรางวัลสันติภาพของมูลนิธิโนเบลแห่งประเทศนอร์เวย์ร่วมอยู่ด้วยคนหนึ่ง

โยฮัน กัลตุง กล่าวว่า ทฤษฎีสันติภาพที่จะกล่าวถึงไม่ใช่ทฤษฎีถ่วงดุลอำนาจที่กำลังนิยมในโลกตะวันตก หรือทฤษฎีรวมศูนย์อำนาจที่แพร่หลายทางโลกตะวันออก เพราะทั้งสองล้วนเป็นทฤษฎีสันติภาพของชนชั้นนำ ซึ่งสะท้อนให้เห็นการผูกขาดและการจัดการอำนาจของคนเฉพาะกลุ่มซึ่งไม่จำเป็นจะต้องเป็นทฤษฎีสันติภาพเสมอไป เริ่มต้นจากแนวคิดธรรมดา ๆ ประการหนึ่ง นั่นคือสันติภาพเป็นเรื่องของ “เอนโทรปี” (ENTROPY หมายถึง สภาวะของระบบอันซับซ้อน มีองค์ประกอบหลายอย่าง และมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบหลายรูปแบบ) ซึ่งในที่นี้ หมายถึง “ความไร้ระเบียบ” แต่ประเด็นคือ ไม่ใช่ความยุ่งเหยิงที่มีความหมายในทางลบ หากหมายถึง ความซับซ้อนอย่างสูงของระบบ นั่นคือการมีองค์ประกอบที่มากมายและหลากหลาย ซึ่งแต่ส่วนจะมีปฏิสัมพันธ์กันนานารูปแบบ เหตุที่ความไร้ระเบียบอาจนำมาซึ่งสันติภาพก็เพราะในขณะที่ระบบมีแนวโน้มจะมีระเบียบมากขึ้น รูปแบบต่าง ๆ ทางสังคม (เช่น ประเทศ กลุ่มประเทศ หรือค่ายพันธมิตร) จะลดจำนวนลงและกลายเป็นการรวมศูนย์ ปฏิสัมพันธ์ของทุกส่วนในระบบจะจำกัดลง และมีแนวโน้มที่จะเป็นไปได้ในทางลบหรือเป็นปฏิปักษ์ต่อกัน นั่นคือ ณ จุดที่ระบบดูจะมีระเบียบอย่างยิ่ง ความจริงระบบอยู่ในภาวะทรงตัวและพร้อมที่จะประหารกัน ในทฤษฎีความขัดแย้ง สภาพการณ์นี้คือ “การแบ่งขั้วหรือการแบ่งฝักฝ่าย” ปฏิสัมพันธ์ส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นระหว่างอำนาจที่เป็นแกนนำ (ประเทศมหาอำนาจ) ซึ่งที่จริงก็คือระหว่างผู้นำ (ในระดับมหาอำนาจ) ตัวอย่างคือ “การประชุมสุดยอด” แม้การประชุมจะก่อให้เกิดความตกลงเรื่องการลดอาวุธ แต่เนื่องจากโครงสร้างที่ทำให้เกิดความตกลงเป็นโครงสร้างที่ผิด เพราะมีความไร้ระเบียบต่ำ กัลตุง มองว่าข้อตกลงเรื่องการลดอาวุธของชาติมหาอำนาจเหล่านั้น ที่จริงอาจเป็นฉากบังตาหรือมายาที่กลบเกลื่อนความตกลงเรื่องการสะสมอาวุธของประเทศมหาอำนาจ ทั้งนี้เพราะแต่ละฝ่ายไม่อาจรู้ได้ว่าอาวุธที่อีกฝ่ายสะสมไว้เพื่อวัตถุประสงค์ในเชิงรับหรือในการป้องกันเพียงอย่างเดียว การแข่งขันกันสะสมอาวุธจึงมักนำไปสู่สงคราม (ตัวอย่าง สงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้น) ซึ่งถ้าไม่

เกิดขึ้นโดยตรงระหว่างคู่ปรปักษ์ ก็เกิดขึ้นโดยอ้อมโดยใช้สงครามตัวแทน (ตัวอย่าง สงครามเกาหลี สงครามเวียดนาม เป็นต้น)

ด้วยเหตุนี้ กัลตุ้งจึงเสนอทางเลือกใหม่ซึ่งตรงกันข้ามกับสถานการณ์ที่เป็นจริง โดยเริ่มจากสมมติฐานเบื้องต้นว่า สันติภาพที่เราจะพูดคุยทำความเข้าใจกัน มิได้เป็นเพียงสันติภาพในระดับระหว่างประเทศหรือรัฐชาติเท่านั้น หากหมายรวมถึงสันติภาพภายในสังคมต่าง ๆ สันติภาพระหว่างและภายในตัวมนุษย์ และสันติภาพระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ เป็นสันติภาพที่ครอบคลุมทั้งธรรมชาติ มนุษย์ สังคม และโลก (โยฮัน กัลตุ้ง, สมชัย เย็นสบาย, 2538: 11-15)

กัลตุ้ง ได้กล่าวถึงพระพุทธศาสนาและมีความเห็นว่า พระพุทธศาสนาเป็นระบบความเชื่อซึ่งมองโลกในลักษณะเดียวกับทฤษฎีสันติภาพที่กล่าวมาข้างต้น คือ มีทั้งพลวัตและความซับซ้อนสูง ดังนั้น กัลตุ้งได้แบ่งการพิจารณาออกเป็นประเด็นต่าง ๆ ผู้วิจัยขอนำเสนอ ดังต่อไปนี้

พระพุทธศาสนากับทฤษฎีสันติภาพของกัลตุ้ง

1) หลักการพื้นฐานของพระพุทธศาสนา คือ หลักอนัตตา ที่ว่าด้วยความไม่มีวิญญาณหรือตัวตนที่ยั่งยืนและเป็นเอกเทศ ซึ่งกัลตุ้งเห็นว่าอาจจะไม่ขัดแย้งกับนัยจากมโนทัศน์เรื่องจิตวิญญาณของทางตะวันตกในระดับรวม เป็นความรู้สึกร่วมเป็นส่วนหนึ่งเดียวกับทุกชีวิตในทุกหนแห่ง

2) เมตตากฎาหรือเมตตาธรรม อหิงสธรรม หรือการไม่ใช้ความรุนแรงนั้นมีลักษณะเป็นกฎข้อห้าม อหิงสา หมายถึง อะ (ไม่) หิงสะ (ความรุนแรง) มาจากเบญจศีล ประกอบด้วยบทบัญญัติห้าประการ ซึ่งกำหนดเป็นข้อห้ามกระทำ ได้แก่ ละเว้นการคร่าชีวิต ละเว้นการลักขโมย ละเว้นการประพฤตินอกใจในกาม ละเว้นการพูดเท็จ และละเว้นการเสพสิ่งมีนเมา สิ่งที่ควรทำความเข้าใจคือ เบญจศีลเป็นสิ่งที่เกี่ยวเนื่องกับเบญจธรรม หรือบุญกิริยาห้าประการซึ่งเป็นข้อควรกระทำ ได้แก่ เมตตากฎาหรือเมตตาธรรม นั่นคือไม่ควรเพียงละเว้นจากความรุนแรง แต่ยังต้องพัฒนาเมตตาธรรมต่อสรรพชีวิตในทุกหนแห่งด้วยบุญกิริยาอีกสี่ประการ คือ การเลี้ยงชีพชอบ ซึ่งต้องไม่รวมการขายและผลิตอาวุธและเครื่องมีนเมา การประพฤตินอกใจในกามและการควบคุมกิเลส การพูดแต่ความจริง และ การมีสติสัมปชัญญะ ซึ่งหมายถึง การละเว้นจากความประมาท และความสะเพร่าพลั้งเผลอ

จากมุมมองของทฤษฎีสันติภาพ เบญจธรรมเป็นเรื่องสำคัญ เพราะในคำสอนอันเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนานั้น มิใช่เพียงหลักการเพื่อสันติภาพในเชิงปฏิเสธ (ข้อห้าม) แต่เพื่อสันติภาพในเชิงปฏิฐาน (ข้อควรกระทำ) มิใช่เพียงการละเว้นจากสงคราม แต่เพื่อความสัมพันธ์ที่พึงปฏิบัติต่อกันอีกด้วย

3) การดำรงอยู่อย่างพึ่งพาอาศัยกัน ความคิดพื้นฐานประการหนึ่งของพระพุทธศาสนาที่อาจเรียกว่าเป็นโครงข่ายแห่งจริยธรรมเพื่อส่วนรวม ก็คือพุทธิภาวะเป็นสิ่งที่ทุกคนยอมเข้าถึงด้วยกัน เป้าหมายสูงสุดมิใช่การบรรลุธรรมสูงสุด แต่เป็นการบรรลุธรรมของสรรพชีวิต ทั้งนี้เพราะเราต่างก็ดำรงอยู่ร่วมกันภายใต้กฎเกณฑ์แห่งเหตุปัจจัย ซึ่งกัลตุ้งเห็นว่านำมาปรับใช้กับปริภูมิของโลกได้

เพราะการพัฒนาและความมั่นคงของประเทศอื่นย่อมเป็นการพัฒนาและความมั่นคงของประเทศเราด้วย ผลอีกประการหนึ่งของการดำรงอยู่อย่างพึ่งพาอาศัยกัน คือ ทฤษฎีที่ไม่ได้เป็นเพียงทฤษฎีความมั่นคง แต่เป็นความมั่นคงแบบร่วมมือกัน ซึ่งอาจอยู่ในรูปแบบของสถาบันโลกเหมือนกับกองกำลังรักษา สันติภาพของสหประชาชาติ แต่สิ่งที้อาจจะสำคัญยิ่งกว่านั้นในปัจจุบันคือ ความพยายามในการสร้าง ความมั่นคงให้ตนเองโดยไม่ลดทอนความมั่นคงของคนอื่น เช่น การจัดระบบอาวุธในเชิงตั้งรับมากกว่า ในเชิงรุก

4) หลักมัชฌิมาปฏิปทาหรือทางสายกลาง คือ แนวทางอันเป็นรูปธรรมของชีวิต กล่าวคือ ไม่สุดโต่งไปในทาง “มากเกินไปหรือน้อยเกินไป” เป็นแนวทางที่บ่มเพาะชาวพุทธมิให้ลุ่มหลงอยู่กับสิ่งหนึ่ง สิ่งใดในด้านที่เกี่ยวกับทัศนคติและความเชื่อ กัลตุยังได้กล่าวถึงหลักธรรมนี้กับตัวอย่างกรณีของ พวกเคเวกเกอร์ซึ่งสามารถเป็นสื่อกลางเชื่อมโยงคริสตศาสนิกชนฝ่ายต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เป็นผู้เชื่อม สัมพันธ์ระหว่างฝ่ายสุดโต่งได้อย่างง่ายดาย และอาจทำให้ฝ่ายที่อยู่สุดขั้วโน้มเข้าสู่สถานะแบบพุทธที่มี ลักษณะเป็น “ปฏิบัตินิยม” มากขึ้นโดยมองทัศนคติสุดโต่งว่าเป็นเพียงการเห็นแจ้งเฉพาะในบางส่วนเท่านั้น

นโยบายทางสายกลาง เป็นรูปธรรมของหลักมัชฌิมาปฏิปทา สำหรับชีวิตด้านวัตถุ การยึด นโยบายทางสายกลางหมายถึง การหลีกเลี่ยงสภาพที่มีน้อยเกินไป โดยที่ความจำเป็นด้านพื้นฐานต้อง ได้รับการตอบสนอง และหลีกเลี่ยงสภาพที่มีมากเกินไป ซึ่งเป็นการสะสมความร่ำรวยอันเป็นส่วนเกิน ทางด้านจิตวิญญาณหมายถึง การไม่ทรนทานตนเอง แต่ก็ไม่ใช้การปล่อยตามใจตนเอง หลักธรรมนี้ย่อม นำไปสู่สังคมที่นิยมความเสมอภาค ไม่หมกมุ่นกับวัตถุหรือการไขว่คว้าหาмаครอบครองและเอารัดเอาเปรียบ หากมีความห่วงใยในชีวิตความเป็นอยู่มากขึ้น และเปิดโอกาสให้ผู้อื่นดำเนินชีวิตทางสายกลางบ้างตาม หลักการแห่งความเป็นเอกภาพของมนุษยชาติ

จากการเป็นหลักธรรมทางสังคม นโยบายทางสายกลางสามารถพัฒนาขึ้นมาเป็นหลักธรรม ของโลกได้ นั่นคือ ไม่ควรมีประเทศใดบริโภคน้อยเกินไปหรือมากเกินไป กล่าวคือ ประเทศหนึ่งไม่ควร บริโภคน้อยเกินไปเพราะเหตุที่อีกประเทศหนึ่งบริโภคนมากเกินไป หรือประเทศหนึ่งไม่ควรบริโภคนมาก เกินไปเพราะเป็นการบริโภคในส่วนของประเทศอื่นที่บริโภคน้อยเกินไป จากมุมมองของทฤษฎี สันติภาพ หลักการนี้ย่อมเป็นฐานที่แข็งแกร่งของนโยบายสันติภาพในเชิงปฏิฐานซึ่งมีพื้นฐานอยู่บน ความเสมอภาค

5) พลังแห่งเหตุปัจจัย พุทธปรัชญามองว่า โลกนี้เต็มไปด้วยความขัดแย้ง แนวทางของพุทธ จึงมีลักษณะเป็นวิภาววิธีค่อนข้างสูง ฉะนั้นวิธีคิด “หนึ่งประเทศ สองระบบ” ของจีนซึ่งเป็นสังคมนิยม และทุนนิยมในประเทศเดียว จึงเป็นแนวคิดแบบพุทธผนวกเต๋า จากมุมมองของทฤษฎีสันติภาพ ตีความว่า การไม่จำเป็นต้องต่อสู้กับความขัดแย้งทุกประเภทเพียงเพื่อระบบใดระบบเดียว ในทางตรง ข้ามความหลากหลายที่ขัดแย้งนั้นเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ หรือแม้แต่เป็นสิ่งที่น่าพึงปรารถนา การตระหนัก

ในสิ่งนี้ทำให้เราสามารถดำรงอยู่ในโลกซึ่งประกอบด้วยระบบอันหลากหลายที่มีวิธีคิดแตกต่างกันได้ การต่อสู้เพื่อให้ได้ความจริงอยู่พ้นจากความขัดแย้งสำหรับพุทธปรัชญาที่ยังเห็นพลังแห่งเหตุปัจจัย อันเลื่อนไหลมาจากทุกทิศทางจึงเป็นสิ่งไร้ความหมาย

6) พระพุทธศาสนามีพระนิพพานเป็นเป้าหมายสุดท้าย ซึ่งก็คือ เอนโทรปีในระดับสูงสุด เราไม่ควรแปลความหมายของ “นิพพาน” เป็น “ความดับสูญ” หรือคำอุปมาอื่นที่ใช้ในการอธิบายของทางตะวันตก แต่ควรจะแปลว่าเป็นการตระหนักถึงหลักการแห่งเอกภาพของทั้งหมดมากกว่า เป็นการตระหนักรู้ในหลักอนัตตาอย่างเต็มเปี่ยมในสภาวะแห่งบรมสุข และเป็นความคิดที่สอดคล้องกับแนวคิดสันติภาพที่กล่าวมาแล้วว่า นิพพานก็คือเอนโทรปี สันติภาพคือเอนโทรปี ดังนั้น ในทางหนึ่งสันติภาพคือนิพพาน และนิพพานคือสันติภาพ (โยฮัน กัลตุง, สมชัย เย็นสบาย, 2538: 11-15)

เอกพันธ์ ปินทวนิช (2551) ทฤษฎีสันติภาพในมุมมองของนักสังคมวิทยาแท้จริงแล้วก็คือ การศึกษาธรรมชาติของมนุษย์และธรรมชาติของสังคมมนุษย์ที่มีความโน้มเอียงไปในการเกื้อกูลกัน พึ่งพากัน พร้อมทั้งจะยอมรับซึ่งกันและกัน รวมถึงการอยู่ร่วมกันของมนุษย์โดยปราศจากความรุนแรงในทุกรูปแบบ ซึ่งเราจะเรียกลักษณะของสังคมดังกล่าวมานี้ว่าเป็นสังคมที่มีความสันติสุข (เอกพันธ์ ปินทวนิช, 2551: <https://deepsouthwatch.org>: 2562)

แนวคิดของมหาตมะ คานธี (Mahatma Gandhi)

ความคิดแบบอหิงสาของคานธี คือแนวความคิดหลัก 3 ประการ คือ สัตยะ (Satya) อหิงสา (Ahimsa) และสัตยาเคราะห์ (Satyagraha)

1) สัตยะ หรือ สัจจะ อันเป็นคุณธรรมสูงสุดที่คานธียึดถือ นั่น หมายถึง ความเจริญอันสูงสุดที่แสดงถึงเอกภาพของชีวิตทั้งหมด ท่านรู้ซึ่งถึงสัจจะมาแต่วัยเยาว์ทั้งจากอิทธิพลในครอบครัวที่มีบิดาเป็นผู้ปกครองรัฐที่แม้จะไม่ร่ำรวย แต่มีชื่อเสียงทางด้านความซื่อสัตย์และรักความเป็นธรรม มีมารดาที่เคร่งศาสนา คานธีเสนอในเชิงอภิปรายว่า สัตยะ หมายถึงพระเป็นเจ้า สิ่งที่ท่านแสวงหามาตลอดคือ สัจจการแห่งตน (Self-realization) อันได้แก่การเผชิญหน้ากับพระผู้เป็นเจ้า

2) อหิงสา คือ การไม่ใช้ความรุนแรง ความไม่เบียดเบียน ซึ่งถือว่าเป็นหลักใหญ่และเป็นรากฐานที่สำคัญที่สุด สามารถแยกได้ดังต่อไปนี้

(1) ความรัก หัวใจของอหิงสา ไม่มีใครที่จะสามารถต้านทานความรักที่บริสุทธิ์ได้

(2) ความอดทน หลักอหิงสาต้องอาศัยความอดทนอย่างใหญ่หลวง จึงจะสามารถนำผลสำเร็จอันยิ่งใหญ่มาได้

(3) ความกล้าหาญ หมายถึง การปราศจากความกลัวในทุกลักษณะ เช่น ความกลัวตาย ความกลัวการประทุษร้าย กลัวความยากจน หิวโหย เป็นต้น ซึ่งชีวิตของคานธีก็เป็นตัวอย่างอันดีที่สุดของบุคคลที่ปราศจากความกลัว

(4) ความบริสุทธิ์ คานธีจะคอยตรวจสอบชำระจิตใจของตัวเองให้บริสุทธิ์อยู่เสมอในการเมือง โดยคานธีจะใช้วิธีสงบแต่เฉียบขาด บนพื้นฐานของความบริสุทธิ์และความยุติธรรมเสมอ

(5) ความซื่อสัตย์และความจริงใจ คานธีเชื่อว่า ทั้ง 2 สิ่งนี้จะช่วยให้พ้นจากความทุกข์และภาระยุ่งยากทั้งปวงที่จะเกิดขึ้นได้

3) สัตยาเคราะห์ หมายถึงพลังแห่งสัจจะ ถือเป็นอาวุธสันติสำหรับการต่อสู้ที่ไม่ใช้ความรุนแรงโดยผู้ต่อสู้ต้องถือหลักของสัจจะและอหิงสา คานธีเรียกวิธีการของสัตยาเคราะห์อีกอย่างหนึ่งว่า “การต่อสู้แบบไม่ใช้กำลัง” ในการต่อสู้กับฝ่ายปรปักษ์นั้น ผู้ต่อสู้จะต้องมีความอดทนและเห็นใจฝ่ายที่เป็นปรปักษ์ ความอดทนคือการยอมรับทุกข์ด้วยตนเอง มิได้หมายถึงการทำให้ผู้อื่นได้รับทุกข์ หัวใจของสัตยาเคราะห์มี 4 ประการ อันเป็นเงื่อนไขแห่งความสำเร็จ คือ

- (1) ผู้ปฏิบัติสัตยาเคราะห์จะต้องไม่เกลียดชังฝ่ายตรงข้าม
- (2) ประเด็นในการต่อสู้จะต้องเป็นเรื่องที่มีเนื้อหาจริงจึงเป็นเรื่องถูกต้องทำนองคลองธรรม
- (3) ผู้ปฏิบัติสัตยาเคราะห์ต้องพร้อมที่จะยอมทนทุกข์ทรมานจนถึงที่สุด
- (4) การสวดภาวนาเป็นปัจจัยที่สูงส่งสำหรับสัตยาเคราะห์ เพราะศรัทธาในพระผู้เป็นเจ้าของเจ้าเป็น

สิ่งจำเป็นสำหรับคานธี (โคทม อาริยา, 2546: 23-25)

นอกจากนี้ ยังพบประเด็นข้อกำหนดที่นักรบอหิงสาต้องถือปฏิบัติอีก ดังนี้

- 1) นักรบอหิงสา หรือผู้ทำการต่อต้านแบบอารยะ จะต้องระงับความโกรธให้ได้อย่างสิ้นเชิง
- 2) นักรบอหิงสาต้องอดทนต่อความโกรธของฝ่ายตรงข้าม
- 3) นักรบอหิงสาต้องยอมรับการจู่โจมทำร้ายของฝ่ายตรงข้ามโดยไม่ตอบโต้
- 4) ถ้ามีเจ้าหน้าที่เข้ามาจับ จะต้องยอมให้จับโดยดี
- 5) นักรบอหิงสาต้องไม่ถูกเหยียดหยามฝ่ายตรงข้าม
- 6) นักรบอหิงสาต้องไม่เคารพธงหรือคูธงของฝ่ายตรงข้าม
- 7) ในช่วงที่มีการต่อสู้ หากมีใครทำร้ายหรือกระทำการดูหมิ่นเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักรบอหิงสาต้องปกป้องเจ้าหน้าที่ผู้นั้น (อดิศักดิ์ ทองบุญ, 2545: 117-219)

วาทะคานธี

- วัตถุประสงค์ของการศึกษา คือ การนำสิ่งดีที่สุดในตัวท่านออกมา
- ความจริงกับความไม่จริงมักอยู่รวมกัน ความดีกับความชั่วมักถูกมองเห็นพร้อมกัน
- ความจริงเป็นสิ่งแรกที่ต้องแสวงหา และความงามกับความดีจะเพิ่มพูนในตัวท่าน
- ชัยชนะที่บรรลุด้วยความรุนแรงเป็นประหนึ่งความพราชัย เพราะชัยชนะที่ได้รับนั้นเป็นเพียงสิ่งชั่วคราวช่วยยามเท่านั้น

สรุปแนวคิดของคานธีที่เกี่ยวกับสันติภาพ

คานธี เป็นแบบอย่างของการใช้หลักอหิงสา คือ ไม่ใช้ความรุนแรง ความไม่เบียดเบียน ยึดถือหลักสัจจะ มีความรัก ความอดทน ความกล้าหาญ ความบริสุทธิ์และความยุติธรรม ซื่อสัตย์ จริงใจ คานธีเชื่อว่า คุณสมบัติเหล่านี้จะเป็นพลังช่วยให้พ้นทุกข์ แก้ไขความยุ่งยากทั้งปวง ดึงผลงาน การต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งอิสรภาพ หลุดพ้นจากการเป็นอาณานิคมของอังกฤษเป็นผลสำเร็จ คานธีจึง เป็นชาวอินเดียที่คนทั่วโลกรู้จักและยกย่องนับถือเป็นแบบอย่างแก่นักสันติภาพคนสำคัญในเวลาต่อมา

แนวคิดขององค์ดาไลลามะ ที่ 14 (H.H.The 14th Dalai Lama)

ดาไลลามะ เป็นตำแหน่งประมุขของคณะสงฆ์ในพุทธศาสนานิกายมหายานแบบทิเบตเกลุก (นิกายหมวกเหลือง) เป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณสูงสุดของชาวทิเบต ดาไลลามะ มาจากภาษา มองโกเลีย dalai แปลว่า มหาสมุทร พระชั้นสูง ตามประวัติศาสตร์ของทิเบต เชื่อว่าองค์ดาไลลามะ เป็นอวตารในร่างมนุษย์ของพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ และเมื่อองค์ดาไลลามะองค์หนึ่งสิ้นพระชนม์ไป จะกลับชาติมาประสูติใหม่เป็นองค์ดาไลลามะองค์ต่อไป โดยเรทิริงโปเซ ซึ่งเป็นพระสงฆ์ระดับ รองลงมาจะเป็นผู้ใช้นิมิตสรรหาเด็กคนที่เชื่อว่าเป็นดาไลลามะกลับชาติมาเกิด

ปัจจุบันดาไลลามะ เป็นองค์ที่ 14 ชื่อ เทนซิน เกียตโซ (Tenzin Gyatso พ.ศ. 2478 - ปัจจุบัน) ได้ลี้ภัยไปอยู่ในประเทศอินเดีย และยังคงต่อสู้เพื่ออิสรภาพของประเทศทิเบตและประชาชน ของท่านต่อไป (ส.ศิวรักษ์, ศูนย์ไทยทิเบต, 2556)

องค์ดาไลลามะ ได้กล่าวถึงตนเองว่าเป็น “พระธรรมดา” ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง ในฐานะผู้นำทางโลกและทางธรรมของประชาชนชาวทิเบต ท่านเป็นดาไลลามะพระองค์ปัจจุบัน และเป็นที่รู้จักระดับโลกในปี ค.ศ. 1989 เมื่อได้รับรางวัลโนเบลสาขาสันติภาพจากการอุทิศตนให้กับการ ต่อสู้อย่างสันติที่จะปลดปล่อยทิเบต ท่านเรียกร้องให้มีความกรุณาและความรับผิดชอบร่วมอย่างเป็น สากลผ่านงานเขียนและงานปาฐกถาธรรมมากมาย (องค์ดาไลลามะ, 2562: ปกหลัง.)

องค์ดาไลลามะ เป็นผู้มีลักษณะการสื่อสารที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง คือมีความเต็มเปี่ยม ไปด้วยความกรุณาเป็นพื้นฐาน โดยมีแนวคิดที่ทุกคนคือคนในครอบครัวเดียวกันด้วยการใช้การสื่อสาร กับสังคมในการให้เห็นความสำคัญของการให้อภัย และปฏิบัติตนเพื่อเข้าถึงสันติภาพภายใน อันจะทำให้โลกนี้เกิดสันติสุข และการสื่อสารที่จะทำให้เกิดสันติภาพ ต้องเป็นวาจาสุภาพเป็นพื้นฐานสำคัญ องค์ดาไลลามะทรงกล่าววาจาที่เป็นความจริง สุภาพน่าฟังและประกอบด้วยจิตเมตตา (วิลาวัณย์ สุทธิ รักษ์, พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตฺยบุนยากร), และขันทอง วัฒนะประดิษฐ์, 2559: 323)

ชีวิตและสภาพแวดล้อมขององค์ดาไลลามะ ภายหลังจากที่ทิเบตได้ถูกเข้ายึดโดยกองทัพ แดงจากจีน ดาไลลามะทรงลี้ภัยมายังอินเดีย องค์ดาไลลามะทรงดำเนินการเรียกร้องเอกราชให้แก่ ทิเบตเสมอมาในฐานะที่ทรงเป็นประมุขของประเทศทิเบต โดยใจความสำคัญของพระองค์ไม่ได้

คาดหวังถึงจะให้จีนปลดปล่อยทิเบตทั้งหมดเป็นเอกราช หากแต่เพียงขอให้จีนให้สิทธิในการปกครองตนเองและสิทธิในการดูแลรักษาวัฒนธรรม ความเชื่อ และศาสนาของชาวทิเบตให้มั่นคง โดยในการเรียกร้องนี้ พระองค์ทรงกระทำอย่างสันติ และทรงตำหนิการใช้ความรุนแรงทุกรูปแบบทั้งจากฝ่ายจีนหรือฝ่ายทิเบตเอง ดังที่หลาย ๆ ครั้ง เมื่อชาวทิเบตทำการจลาจลอย่างรุนแรงในเขตปกครองตนเองในจีน พระองค์ทรงออกมากล่าวแสดงความเสียใจต่อสิ่งที่เกิดขึ้น และย้ำเป็นอย่างยิ่งว่า เสรีภาพของทิเบตต้องได้มาด้วยสันติวิธีเท่านั้น ด้วยสิ่งนี้เป็นหนทางปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า

ในระดับสากล ท่ามกลางสงครามและความขัดแย้ง องค์ดาไลลามะทรงเรียกร้องและยืนยันให้ทุกฝ่ายมีความรักและกรุณาต่อกัน ทรงนำคำสอนเรื่องความกรุณาในพุทธศาสนามาเน้นย้ำและตักเตือนว่า ศัตรูที่แท้จริงของเรานั้นไม่ใช่บุคคล แต่คือความโกรธและความเกลียดที่อยู่ในใจของเรา เราจำเป็นต้องเอาชนะให้ได้ ในขณะที่เดียวกัน บุคคลที่เราคิดว่าเป็นศัตรูนั่นเอง คือมิตรผู้กรุณาที่แท้จริง เพราะพวกเขาเป็นผู้มอบความยากลำบากอันเป็นโอกาสให้เราได้ฝึกฝนความกรุณา พระองค์ทรงตรัสว่า หากเราปรารถนาเรียนรู้อย่างแท้จริง เราควรพิจารณาว่า ศัตรูทั้งหลายคือครูที่ดีที่สุดของเรา ในการฝึกฝนความกรุณา พระองค์ยังทรงสอนอีกว่า เมื่อปัญหาทั้งหลายเริ่มเกิดขึ้น จงพยายามดำรงความถ่อมตนและรักษาทัศนคติอันจริงใจ และจงถือว่าผลที่เกิดขึ้นนั้นนุติธรรมเสมอ (50 ครูหัวใจตื่นรู้, “ทะเลลามะ”, 2560: <https://www.newheartawaken.com> : 2562)

แนวคิดสันติภาพตามคำสอนขององค์ดาไลลามะ ที่ 14

1) ศิลปะของความสุข : เราจะบรรลุความสุขได้ก็ผ่านการฝึกจิต ซึ่งคำว่าฝึกจิต ในที่นี้ไม่ได้หมายถึงเพียงจิตที่เป็นสติปัญญาความสามารถในการคิดอ่านเท่านั้น แต่หมายถึง จิตวิญญานที่รวมทั้งปัญญาและความรู้สึกเข้าด้วยกัน การฝึกฝนภายในนี้จะทำให้เราสามารถเปลี่ยนแปลงทัศนคติและมุมมองต่อสิ่งต่าง ๆ รวมถึงการดำเนินชีวิตทั้งหมดไปสู่ทางที่ถูกต้องดีงาม ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะหล่อหลอมรวมเป็นมีมาของความสุขอันยิ่งใหญ่ของชีวิต

2) คุณค่าของความเมตตากรุณา: สิ่งสำคัญอย่างหนึ่งของการมีชีวิตอยู่ในความเป็นมนุษย์ก็คือ ความเมตตากรุณา หากในโลกนี้ปราศจากความเมตตากรุณาทุกคนก็คงเข่นฆ่าซึ่งกันและกัน โลกก็คงร้อนเป็นไฟ ความเมตตากรุณาจึงเปรียบเสมือนน้ำที่จะคอยดับไฟที่คุกรุ่นอยู่ในหัวใจมนุษย์ให้สงบเย็นลง และยังสามรถสร้างความเมตตากรุณาให้เกิดขึ้นในใจของมนุษย์ได้มากเท่าใด โลกของเราก็จะยิ่งสงบร่มเย็นมากขึ้นเท่านั้น

3) การเผชิญหน้ากับความทุกข์: ความทุกข์เป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนไม่ปรารถนา แต่ก็เป็นสิ่งที่เราหลีกเลี่ยงไม่ได้ คงไม่มีใครในโลกนี้ที่เกิดมาแล้วไม่เคยได้เผชิญกับความทุกข์ ไม่ว่าจะคนนั้นจะเป็นยากหรือเป็นเศรษฐี ก็ล้วนต้องเคยมีความทุกข์ด้วยกันทั้งสิ้น เป็นสิ่งที่ทุกคนต่างต้องประสบเจออยู่เรื่อยไปตราบเท่าที่ยังมีลมหายใจ ความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้งนี้ ถึงแม้ว่ามันอาจจะไม่สามารถช่วยขจัด

ความทุกข์ให้หมดสิ้นไปได้ แต่หากใครรู้อย่างนี้ก็จะช่วยลดความทุกข์ที่มีอยู่ให้น้อยลงได้อย่างมากทีเดียว

4) การสร้างสันติภาพที่แท้จริง: สันติภาพเป็นสิ่งที่จะทำให้ทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ไม่ว่าจะเป็นชนชาติใด สีผิวอะไร พูดภาษาอะไรก็ตาม หากสันติภาพเกิดขึ้นทุกคนย่อมมีแต่รอยยิ้มในทางตรงกันข้ามการทำสงครามไม่เคยทำให้มนุษยชาติเกิดความสงบสุขอันแท้จริงขึ้นมาได้ มีแต่รอยเลือดคราบน้ำตา และเสียงร้องไห้ (บุญมี พวงเพชร, 2556: 16-208)

2.2.3 ปรัชญาสันติภาพ

นักวิชาการชาวตะวันตกหลายท่านที่พยายามจะอธิบายปรัชญาของทฤษฎีสันติภาพ มีนักวิชาการท่านหนึ่งที่มองสันติภาพในเชิงสร้างสรรค์ คือ ศาสตราจารย์ วิเซนต์ มาติเนส กุสมัน (Vicent Martinez Guzman) ผู้ซึ่งนับได้ว่าเป็นนักปรัชญาสันติภาพที่มีชื่อเสียงท่านหนึ่งในโลกแห่งวิชาสันติศึกษา

ศาสตราจารย์ วิเซนต์ มาติเนส กุสมัน ได้บรรยายเกี่ยวกับปรัชญาสันติภาพไว้ในหนังสือ “ปรัชญาเพื่อการสร้างสันติภาพ (ที่หลากหลาย)” (Filosofia para hacer las paces) โดยมีการวิเคราะห์เกี่ยวกับสันติภาพและการพัฒนา โดยเนื้อหาอันจะรวมถึงวิวัฒนาการของสันติศึกษาในโลกตะวันตก ไปจนถึงการเชื่อมโยงการใช้สันติวิธีและการพัฒนาสังคมในบริบทของโลกที่พัฒนาแล้ว กำลังพัฒนา และด้อยพัฒนา

กุสมัน ให้นิยามของสันติภาพไว้ว่า “สันติภาพนั้นเกิดจากการตื่นตัวของผู้คนในแต่ละชุมชนที่จะสร้างสังคมแห่งสันติสุขในบริบทของแต่ละชุมชนเอง” ในภาษาสเปน คำว่า สันติภาพ (Paz) สามารถใช้ในรูปแบบของพหูพจน์ได้ เพราะฉะนั้นความหมาย ของคำว่า “Paces” นั้นก็คือความหลากหลายของสันติภาพ สันติภาพในหลากหลายบริบท และรูปแบบของสันติภาพที่สร้างขึ้นและดำรงอยู่โดยผู้คนในแต่ละกลุ่มชน

นอกจากนั้น กุสมัน ได้เชื่อมโยงแนวคิดของสันติศึกษาในแง่มุมและมุมมองต่าง ๆ เข้าด้วยกัน แนวคิดทั้งหลายเหล่านี้ กุสมันเชื่อว่าจะเป็นแนวทางที่จะสร้างสรรค์สภาพแวดล้อมทางสังคมอันสันติสุขตั้งแต่ชุมชนขนาดเล็กจนถึงระดับชุมชนโลก หลักความคิดทางสันติศึกษาเหล่านี้ตั้งอยู่บนรากฐานที่ว่ามนุษย์นั้นมีศักยภาพในการสร้างสรรค์และทำลาย ทฤษฎีและแนวทางการปฏิบัติทางสันติวิธีที่สร้างสรรค์จะช่วยนำพาให้มนุษย์ คิดและทำในสิ่งที่เป็นคุณประโยชน์ต่อตนเองและสิ่งแวดล้อมรอบตัว และคุณประโยชน์ที่เกิดขึ้นนั้นก็จะส่งผลให้มีวิวัฒนาการของสันติวัฒนธรรมขึ้นในสังคมมนุษย์

ด้วยแนวคิดเช่นนี้อาจจะกล่าวได้ว่า กุสมันได้รับอิทธิพลทางความคิดด้านปรัชญาสันติภาพ สิทธิมนุษยชน และการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์จากแนวคิดและปรัชญาของ อิมมานูเอล คานท์ ผู้ซึ่ง

ได้รับการยอมรับว่าเป็นนักปรัชญาที่นิยามความหมายของสันติภาพในเชิงสร้างสรรค์เป็นคนแรก ๆ ทฤษฎีสำคัญของนักปรัชญาท่านนี้ที่ถูกหยิบยกขึ้นมาอ้างอิงในงานเขียนของ กุสมัน คือ สันติภาพอันสถาพรและเป้าประสงค์แห่งกฎที่เป็นสากล ซึ่งแนวปรัชญาทั้งสองนี้ได้ให้นิยามของความสามารถของมนุษย์ในการที่จะทำการใด ๆ ที่จะเป็นคุณแก่ผู้อื่น กิจกรรมใด ๆ ที่ทำโดยบุคคลใด ๆ ก็ตามต่างก็อยู่ภายใต้เจตจำนง และผลแห่งการกระทำที่ผู้อื่นนั้นรับรู้ เข้าใจ และนับว่ากิจกรรมนั้น ๆ เป็นคุณด้วย จึงจะนับว่ากิจกรรมนั้น ๆ เป็นคุณธรรม (Ministry of Foreign Affairs, Kingdom of Thailand, 2558: www.mfa.go.th :2562)

2.2.4 การศึกษาปรัชญาสันติภาพ

การศึกษาปรัชญาสันติภาพร่วมสมัยในโลกตะวันตกนั้น สามารถแบ่งได้เป็นระยะ ๆ ดังนี้

1) ระยะที่หนึ่ง คือการศึกษาสันติภาพเชิงลบและการศึกษาสันติภาพในแง่มุมของการศึกษาสงครามในบริบททางวิทยาศาสตร์ ระยะนี้การศึกษาเรื่องสันติภาพนั้นเกิดขึ้นจากสาเหตุหลายประการ แต่ประการที่สำคัญที่สุด คือความพยายามที่จะหลีกเลี่ยงสภาวะที่ผู้คนต้องเจ็บป่วย ล้มตายเนื่องจากผลของสงคราม ซึ่งการศึกษาสันติภาพในระยะนี้มีความสอดคล้องกับห้วงเวลาที่โลกตะวันตกเพิ่งจะผ่านสงครามโลกครั้งที่หนึ่งมาหมาด ๆ ชาวยุโรปได้รับความทุกข์อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากสงครามครั้งนั้นอย่างมาก ดังนั้นการศึกษาทฤษฎีสันติภาพในยุคนี้จึงเน้นไปที่การศึกษาสงครามและความเกี่ยวเนื่องของสงครามต่อสภาวะที่ก่อให้เกิดความไม่มีสันติภาพ การศึกษาช่วงนี้มีประเด็นทางความคิดที่น่าสนใจอยู่หลายประการ ดังนี้

(1) การวิเคราะห์เชิงคุณภาพของ (สภาวะ) สงคราม ซึ่งมีการศึกษาถึงสาเหตุของการทำสงครามโดยอิงหลักวิทยาศาสตร์ โดยการวิเคราะห์นำมาซึ่งความเห็นว่าสงครามก่อกำเนิดจากการที่มนุษย์มองพวกเดียวกันเป็น “เรา” และมองผู้อื่นเป็น “เขา” ดังนั้นสงครามก่อกำเนิดโดยความมุ่งหมายที่จะขจัดความเป็นอื่นออกไปจากกลุ่มสังคมที่แสดงความเป็น “เรา” ตามหลักทฤษฎี “Poleology” (สงครามต่อต้านผู้ที่แปลกแยกจากเรา) นักวิชาการที่มีชื่อเสียงในยุคนี้ก็คือ Kenneth Boulding, Herbert Kelman, และนักคณิตศาสตร์ที่โด่งดัง Anatol Rapoport ผู้คิดค้น ทฤษฎีเกมส์ ทฤษฎีโครงข่ายสังคม และอีกหลายทฤษฎี และท่านผู้นี้ได้มีบทบาทที่สำคัญมากในการลดอาวุธนิวเคลียร์ในเวลาต่อมา

(2) ความพยายามที่จะอธิบายทฤษฎีสันติภาพตั้งอยู่บนพื้นฐานความเข้าใจในแบบตะวันตกที่ให้ความสำคัญกับ “ความทันสมัย” (แบบตะวันตก) “แบบอย่างตะวันตก” “ชาวผิวขาว” และ “ความเป็นชาย”

(3) ความต่างระหว่างสงครามต่อ “เขา” (Polemos) และสงครามภายใน “Stasis” (civil war) - no war is civil นักคิดหลายท่านในยุคนี้เห็นว่า ถ้าต้องการสันติภาพ (เรา) ต้องเตรียมตัว

ให้พร้อมสำหรับสงคราม (ในสุภาชิตไทยมีคำกล่าวว่า “แม่หวังตั้งสงบจงเตรียมรบให้พร้อมพรุ่ง” ซึ่งน่าจะตั้งอยู่บนพื้นฐานความคิดแบบเดียวกัน)

(4) ในยุคนี้คำจำกัดความของสันติภาพ ก็คือสถานะที่ปราศจากสงคราม

(5) ในขณะเดียวกันความขัดแย้งถูกมองว่าเป็นเงื่อนไขด้านลบ ซึ่งสามารถแก้ไขได้ด้วยวิธีการแก้ไขความขัดแย้ง

(6) การช่วยเหลือทางมนุษยธรรมก็ถูกจำกัดภายใต้ทัศนคติ ในแบบตะวันตกสมัยใหม่ คนขาว และเพศชาย (ซึ่งเป็นผลสะท้อนความคิดในช่วงที่ชาวตะวันตกเป็นเจ้าของอาณานิคม)

2) ระยะที่สอง คือระยะที่สันติภาพถูกนำมารวมไว้กับการพัฒนา ในยุคนี้กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสันติภาพนั้นดำเนินไปพร้อมกับการพัฒนาในด้านต่าง ๆ การศึกษาเรื่องสันติภาพและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสันติภาพก็มีการพัฒนาขึ้นและมีการอธิบายแนวคิดต่าง ๆ ที่สลับซับซ้อนมากขึ้น ในยุคนี้การศึกษาปรัชญาสันติภาพได้รับการยอมรับมากขึ้น มีการจัดตั้งสถาบันที่เกี่ยวกับการศึกษาวิจัยสันติภาพ ความรุนแรง ความขัดแย้ง และสันติวิธีขึ้นมากมายในทวีปยุโรป อเมริกา และประเทศญี่ปุ่น ในปี ค.ศ. 1959 โยฮัน เกาล์ตุง ได้ก่อตั้งสถาบันวิจัยสันติภาพขึ้น ณ กรุงออสโลว์ ประเทศนอร์เวย์ นักวิชาการท่านนี้ได้ชื่อว่าเป็นบิดาของสันติวิธีร่วมสมัยและเป็นผู้ที่ให้คำจำกัดความของสันติภาพเชิงบวก สันติภาพเชิงลบ ความรุนแรงทางโครงสร้างและวัฒนธรรม ฯลฯ ดังนั้นการศึกษา ค้นคว้า และงานวิจัยในยุคนี้มักจะตั้งอยู่บนฐานความคิดในเรื่องสันติภาพเชิงบวกและการวิเคราะห์ ความรุนแรงทางโครงสร้างรวมทั้งการสร้างความยุติธรรมและความเท่าเทียมกันนอกเหนือไปกว่านั้น ด้วยแนวคิดที่ว่า การพัฒนา (สังคม) ซึ่งเป็นรากฐานของการตอบสนองความต้องการพื้นฐานนั้นเป็นเครื่องมือที่จะเสริมสร้างศักยภาพของมนุษย์ หลายองค์กร (หรือรัฐ) จึงริเริ่มโครงการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาต่าง ๆ ความรุนแรงทางโครงสร้างถูกนำไปใช้ในการอธิบายความไม่เท่าเทียมกันระหว่างคนในประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศโลกที่สาม ซึ่งในทางการเมืองประเทศที่พัฒนาแล้วบางประเทศก็ใช้เงื่อนไขนี้ในการแทรกแซงการเมืองในประเทศอื่น ๆ ภายใต้คำอธิบายของการพัฒนา ซึ่งนักคิดหลายท่านให้คำจำกัดความพฤติกรรมเช่นนี้ว่า เป็นรูปแบบใหม่ของการล่าอาณานิคม และในหลาย ๆ กรณีด้วยซ้ำในเรื่องการพัฒนาก็ถูกนำไปใช้ในการหยุดการแพร่กระจายของลัทธิคอมมิวนิสต์ (ซึ่งเป็นปฏิกิริยาโดยตรงของระบอบทุนนิยมในโลกใหม่) อันเนื่องมาจากแรงผลักดันของแนวคิด “การพัฒนาการสร้างเสริมนำพาสันติภาพ (สุข)” จึงทำให้เกิดการก่อตัวขององค์กรเอกชน (เพื่อการพัฒนา) ที่เราเรียกว่า Non - Government Organization หรือ NGO ที่เรารู้จักกันดีในองค์กรเอกชนเหล่านี้มีหลายองค์กรที่เป็นองค์กรขนาดใหญ่และทำงานในหลาย ๆ ประเทศซึ่งเรามักจะเรียกว่า International Non-Government Organization (INGO)

3) ระยะเวลาที่สาม คือระยะที่ผู้คนเริ่มให้ความสำคัญกับการลดกำลังอาวุธ ให้ความสำคัญกับเรื่องความเท่าเทียมกันทางเพศ และการดูแลผู้อพยพ ในระยะนี้สันติศึกษาไม่มีการเปลี่ยนแปลงแนวคิดไปจากยุคก่อนหน้ามากนัก กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสันติภาพและสันติวิธีจะมุ่งเน้นไปที่การร่วมมือกัน ในความพยายามที่จะกดดันให้ประเทศ (รัฐ) ต่าง ๆ ทั่วโลกได้ตระหนักถึงภัยอันตรายของการแข่งขันกันสะสมอาวุธยุทธโธปกรณ์ และการรณรงค์การลดอาวุธประจำการเพื่อลดความตึงเครียดระหว่างรัฐ ในบรรดาอาวุธที่อยู่ในเป้าหมายการจำกัดจำนวนที่สำคัญก็คืออาวุธนิวเคลียร์ ในยุคนี้นักสันติวิธียังให้ความสำคัญกับการเคลื่อนไหวที่จะสร้างความยอมรับระหว่างเพศหญิงและเพศชาย มีการเรียกร้องให้องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนเห็นความสำคัญและปฏิบัติต่อผู้หญิงด้วยมาตรฐานเดียวกันกับผู้ชาย นอกเหนือไปจากนั้นด้วยเหตุการณ์ของสงครามกลางเมืองในหลายพื้นที่ที่นักสันติวิธีในยุคนี้นักได้ให้ความสำคัญกับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดูแลผู้อพยพอันเนื่องมาจากภัยสงคราม นอกเหนือไปจากนั้นในจำนวนผู้อพยพเหล่านี้ก็มีผู้คนจำนวนไม่น้อยที่อพยพด้วยเหตุผลทางการเมืองและเหตุผลทางเศรษฐกิจ

4) ระยะเวลาที่จะก้าวไปสู่อนาคต อาจจะถูกกล่าวได้ว่าระยะนี้ก็คือเวลาตั้งแต่ปัจจุบันนี้เป็นต้นไป สิ่งที่นักสันติศึกษาพยายามที่จะผลักดันให้เกิดขึ้นในสังคมก็คือวัฒนธรรมและวิธีการที่จะนำไปสู่การสร้างสันติภาพ เราต้องการให้การศึกษาด้านสันติภาพ ขยายขอบเขตให้กว้างขวางขึ้นเพื่อสังคมในวงกว้างจะเข้าใจว่าสันติภาพ ไม่ใช่เรื่องที่ไกลตัวหรือเป็นเรื่องที่มีความสลบซับซ้อนจนยากที่จะเข้าใจนักสันติศึกษาต้องแสดงให้เห็นว่าแนวคิดเกี่ยวกับสันติภาพ สันติวิธีความขัดแย้งและความรุนแรงนั้นเป็นเรื่องที่สามารถจะเข้าใจและวิเคราะห์ได้โดยอาศัยความเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์

ปัจจุบันการพัฒนาของสันติศึกษาได้มีการขยายกรอบการศึกษาไปครอบคลุมแนวความคิดที่หลากหลายมากขึ้นซึ่งในแง่มุมมองของสังคมวิทยาแล้วความเชื่อมโยงกันของแต่ละอนุภาคของสังคมล้วนเป็นสิ่งสำคัญควรค่าแก่การศึกษาทั้งสิ้น แนวคิดของสันติศึกษาในยุคนี้เริ่มจากการล่มสลายของกำแพงเบอร์ลิน ซึ่งในทางสัญลักษณ์แล้วเปรียบได้กับการล่มสลายของลัทธิคอมมิวนิสต์ในยุโรปตะวันออก ในช่วงของการเปลี่ยนถ่ายทางสังคมครั้งนี้ กุสมันได้เสนอแนวคิดที่ว่า สังคมโลกนั้นมีวิวัฒนาการมาจากวัฒนธรรมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความรู้ของสงครามและความรุนแรงมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานแล้ว น่าจะถึงเวลาที่มนุษยชาติร่วมกันสร้างวัฒนธรรมที่จะนำมนุษย์ไปสู่สังคมที่มีความสันติสุข และสังคมสันติสุขก็จะสร้างสันติวัฒนธรรมต่อเนื่องกันไป

วัฒนธรรมสันติและสันติวัฒนธรรมนั้นจะเกิดขึ้นได้จากปัจจัยที่สำคัญหลายประการ ดังที่จะนำเสนอพอสังเขป ดังต่อไปนี้

1) การมีทัศนคติและมาตรฐานร่วมกันในเรื่องของความยุติธรรม ซึ่งมาตรฐานเหล่านี้ต้องประกอบไปด้วยปัจจัยพื้นฐานที่มีมาในอดีตแต่ต้องเพิ่มขอบข่ายให้รวมถึงปัจจัยพื้นฐานที่ไม่ใช่วัตถุ เช่น เอกลักษณ์ อุตลักษณ์ อีสรภาพ เสรีภาพ ฯลฯ

2) ต้องตอบคำถามให้ได้ว่า ความจำเป็นพื้นฐานที่กล่าวไปนั้นจะได้รับคำจำกัดความโดยที่สังคมกำหนดให้เป็นพื้นฐานที่เป็นมาตรฐาน หรือเป็นการสร้างสรรค์ในแนวคิดที่ใช้ร่วมกันได้

3) ต้องให้ความสำคัญกับความหมายของความยุติธรรมว่า ความยุติธรรมนั้นจะเป็นการปรับเปลี่ยนของการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความพึงพอใจต่อปัจจัยพื้นฐานนั้น ๆ ในกรณีนี้ ก็จะมีควมก้าวหน้าและเคลื่อนไหวเสมอ หรือถ้ามองความยุติธรรมในอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งความยุติธรรมในรูปแบบนี้ก็จะเป็จุดประสงค์ของการหาข้ออ้างของการไม่ยอมรับ การจำกัดขอบเขต หรือการหาประโยชน์จากผู้อื่น ซึ่งความยุติธรรมประเภทหลังนี้จะสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการฉวยโอกาสได้

4) กรอบความคิดแนวใหม่อาจจะต้องอยู่นอกกรอบเดิมหรือการเติมเต็มกรอบเดิมอาจจะต้องคิดนอกกรอบ (Ministry of Foreign Affairs, Kingdom of Thailand, 2558: www.mfa.go.th : 2562)

ปรัชญาสันติภาพและสันติวัฒนธรรมควรจะประกอบด้วยแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับสิ่งเหล่านี้ คือ

(1) โลกที่ค่านึงความมั่นคงของสังคมมนุษย์โดยรวม ซึ่งความมั่นคงของสังคมโลกที่ว่าจะอยู่เหนือความสำคัญของความเป็นชาติ ซึ่งการดำรงอยู่ในลักษณะเช่นนี้ อิมมานูเอล คานท์ ได้อธิบายไว้ว่า มนุษย์แต่ละคนมีความสามารถในการเปิดใจให้รับรู้และเข้าใจในความแตกต่างหลากหลายของกันและกันได้ แต่สังคมมนุษย์ไม่ควรยอมรับการถูกบังคับให้ยอมรับ

(2) สิทธิในการเป็นประชากรโลกซึ่งจะทำให้ผู้ที่มีสิทธินี้จะได้รับการคุ้มครองในฐานะผู้ที่ได้รับการต้อนรับมากกว่า การถูกรอนสิทธิในฐานะที่เป็น “ผู้อื่น”

(3) สิทธิในการเป็นประชากรโลกอันจะนำมาซึ่งการกระทำต่อกันในสถานะที่เป็นมนุษย์คู่เคียงกัน ซึ่งอิมมานูเอล คานท์ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า มนุษย์มีศักยภาพในการสร้างความรุนแรงเฉกเช่นเดียวกับความสามารถในการสร้างสันติภาพ แต่เขาเชื่อว่าถ้าเราปรารถนาจะให้ผู้อื่นทำดีกับเรา เราก็ย่อมจะทำดีกับผู้อื่นคู่เคียงกัน

(4) สิทธิในการเป็นประชากรโลก ซึ่งจะนำมาซึ่งความชอบธรรมที่จะเป็นในสิ่งที่แตกต่างหรืออยู่ในวัฒนธรรมที่ต่างไป

(5) สิทธิในการเป็นประชากรโลกมีอำนาจเหนือกว่าความสัมพันธ์ของโลกาภิวัตน์ การครอบครองทรัพย์สินและการแลกเปลี่ยนเพราะกิจกรรมที่เป็นความสัมพันธ์ ภายใต้อุคโลกาภิวัตน์

นั้นไม่ได้แปลกแยกสิทธิของมนุษย์แต่ละคนบนพื้นโลกเพราะมนุษย์แต่ละคนก็ยังมีสิทธิ์ต่อผิวโลกในความเท่าเทียมกัน

(6) สิทธิในการเป็นประชากรโลก คือสิทธิที่จะได้รับการต้อนรับอย่างเท่าเทียมกันไม่ว่าจะอยู่ที่ใดก็ตามเนื่องด้วยความเชื่อที่ว่า มนุษย์แต่ละคนนั้นมีสิทธิที่จะอยู่บนโลกใบนี้เท่า ๆ กัน เพราะฉะนั้นไม่ว่ามนุษย์ผู้นั้นจะอยู่ที่ใดก็ตามย่อมจะดำรงไว้ซึ่งสิทธินั้นโดยสมบูรณ์

(7) สิทธิในการเป็นประชากรโลก ควรที่จะปกป้องรักษามนุษย์จากความรุนแรง

(8) สิทธิในการเป็นประชากรโลก ย่อมจะทำให้มนุษย์ยอมรับในสิทธิของผู้อื่น และพร้อมที่จะเข้าใจสังคมและวิถีการปกครองของผู้คนในสังคมที่แตกต่างจากที่ตนอยู่ด้วยเหตุที่มนุษย์ไม่สมบูรณ์แบบเราจึงไม่สามารถบอกได้ว่าเราดีกว่า คนอื่นหรือสังคมเราดีกว่าสังคมอื่น

(9) สิทธิในการเป็นประชากรโลก ย่อมรักษาไว้ด้วยสิทธิที่จะได้รับและเข้าถึงการพัฒนาและการปกครองโดยประชาชนในรูปแบบของประชาธิปไตยที่มีความสมบูรณ์มากที่สุด การที่มนุษย์สามารถพัฒนาศักยภาพของตนได้อย่างต่อเนื่องจะเป็นเครื่องมือที่จะให้สังคมมนุษย์ได้เริ่มที่จะก้าวเข้าสู่การปกครองที่เป็นประชาธิปไตยที่แท้จริงได้ (Ministry of Foreign Affairs, Kingdom of Thailand, 2558: www.mfa.go.th :2562)

2.2.5 การเสริมสร้างสันติภาพทางการศึกษา (Peace Education)

นับตั้งแต่ปลายสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา บรรดานานาชาติได้ตระหนักถึงภัยมหาศาลของสงคราม และความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องเสริมสร้างสันติภาพและดำรงรักษาไว้ให้ได้ จึงได้ร่วมกันก่อตั้งสหประชาชาติขึ้น ซึ่งนับเป็นองค์การระหว่างประเทศที่มีวัตถุประสงค์ชัดเจน คือ เพื่อส่งเสริมและธำรงรักษาสันติภาพของโลก การดำเนินงานของสหประชาชาติตั้งแต่แรกตั้งมาจนถึงปัจจุบัน แม้จะมีข้อผิดพลาด แม้จะประสบความสำเร็จในบางประการหรือมีอาจประสบความสำเร็จตามความคาดหมายในทุกกรณีไป แต่ก็เป็นเครื่องแสดงถึงความปรารถนาของนานาชาติที่จะร่วมมือกันแสวงหาวิธีต่าง ๆ เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ องค์การระหว่างประเทศซึ่งอยู่ในเครือข่ายของสหประชาชาติมุ่งหวังเสริมสร้างสันติภาพ โดยเน้นการศึกษาเป็นสำคัญ คือ องค์การยูเนสโก (United Nations Education, Scientific and Culture Organization) ซึ่งถือกำเนิดจากความปรารถนาของนักการศึกษาที่จะสร้างองค์กร เพื่อเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างชาติในทางการศึกษาขึ้น

ด้วยเหตุนี้ องค์การยูเนสโก (UNESCO) จึงส่งเสริมการศึกษาเพื่อสันติภาพ และเพื่อความเข้าใจและร่วมมือระหว่างชาติ ทั้งนี้เพราะ องค์การนี้เชื่อว่า การศึกษาเป็นขบวนการของชีวิต สังคมซึ่งปัจเจกชนก็ดี หรือกลุ่มทางสังคมก็ดี เรียนรู้ที่จะพัฒนาสมรรถภาพ ทักษะคติ ความสามารถ และความรู้ส่วนบุคคลอย่างครบครัน เพื่อให้เกิดประโยชน์กับชุมชน ทั้งระดับชาติ นานาชาติ และเมื่อเป็นดังนั้น การศึกษาก็นับว่ามีความสำคัญในการเสริมสร้างค่านิยมที่มุ่งเน้นความเข้าใจและความร่วมมือ

ระหว่างชาติ อันเป็นทางนำไปสู่สันติภาพของโลก การศึกษาเพื่อสันติภาพจะได้ผลก็ต่อเมื่อมิติที่กว้างไกลระดับนานาชาติ และทักษะที่ครอบคลุมไปทั่วทั้งโลกได้รับการส่งเสริมในทุกระดับชั้น และรูปแบบของการศึกษาและการเรียนการสอนจะต้องเน้นถึงความเข้าใจและการยอมรับบุคคลทั่วไป ยอมรับวัฒนธรรม อารยธรรม ค่านิยม และวิถีชีวิตของบุคคลอื่น ต้องเน้นถึงสิทธิและหน้าที่ของแต่ละคนในฐานะที่เป็นปัจเจกชน หรือรวมกันเป็นกลุ่มสังคม และสิทธิและหน้าที่ของแต่ละชาติมีต่อชาติอื่น นอกจากนั้นจะต้องเข้าใจว่าความเป็นปึกแผ่น และความร่วมมือระดับนานาชาติเป็นสิ่งจำเป็น และในฐานะที่เป็นปัจเจกชนจะต้องพร้อมที่จะร่วมมือกันแก้ไขปัญหาของชุมชน และชาติของตน ตลอดจนปัญหาของโลกด้วย (วไล ฌ ป้อมเพชร, 2542: 304-306)

สรุปหลักการและวัตถุประสงค์ของนโยบายการศึกษา ได้ดังนี้

- 1) สร้างมิตรระหว่างชาติและการมองโลกอย่างกว้าง ในการศึกษาทุกระดับและในทุก รูปแบบ
- 2) ก่อให้เกิดความเข้าใจและการเคารพซึ่งบุคคล ทุกชาติ ศาสนา วัฒนธรรม อารยธรรม ค่านิยมและแนวทางการดำเนินชีวิต โดยสอนทั้งวัฒนธรรมและเชื้อชาติอื่น
- 3) ก่อให้เกิดถึงความตระหนักถึงความจำเป็นที่ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันที่มีมากขึ้น ระหว่างบุคคลและชาติต่าง ๆ ทั่วโลก
- 4) ก่อให้เกิดความสามารถในการติดต่อผู้อื่น
- 5) ไม่ตระหนักถึงแค่เพียงสิทธิ แต่คำนึงถึงหน้าที่ของบุคคล กลุ่มสังคม และชาติทั้งหลายที่จะต้องมีต่อกันและกัน ที่จะเข้าร่วมในการแก้ปัญหาของชุมชนของตนเอง ของประเทศของตนและของโลกโดยทั่วไป
- 6) เข้าใจถึงความจำเป็นที่ต้องมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันและร่วมมือกันระหว่างชาติ
- 7) สร้างความพร้อมของแต่ละบุคคลที่จะเข้าร่วมในการแก้ปัญหาของชุมชนของตนเอง ของประเทศของตนและของโลกโดยทั่วไป
- 8) เน้นหลักการไม่ยอมรับการใช้สงครามเพื่อแก้ปัญหาระหว่างประเทศ

2.3 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสันติภาพในพุทธปรัชญาเถรวาท

2.3.1 ความหมายของสันติภาพในพุทธปรัชญาเถรวาท

คำว่า ‘สันติภาพ’ ในภาษาบาลี มาจากคำว่า ‘สนฺติ’ กับ ‘ภาว’ แปลว่า ภาวะของความสงบ ในความหมายที่แท้จริงของคำนี้ สอดคล้องกับเป้าหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา คือ การบรรลุพระนิพพาน ซึ่งเป็นภาวะสันติ หรือความสงบสุขที่สุดโดยไม่มีปัจจัยปรุงแต่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตรัสว่า “นตฺถิ สนฺติปรํ สุขํ” (ขุ.ธ.25/25/42) (สุขอื่นจากความสงบย่อไม่มี) (ขุ.ธ.42/25/306) ดังนั้น

หลักคำสอนของพระพุทธศาสนา คือ มุ่งสู่สันติภาพ จึงให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคนไปสู่เป้าหมาย คือ ความสงบสุขที่แท้จริง (เข้าถึงพระนิพพาน)

พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาที่กำเนิดขึ้นจากพระเมตตาและกรุณาขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในการช่วยปลดปล่อยอิสรภาพในเรื่องชนชั้นวรรณะ และความเหลื่อมล้ำในสังคมอินเดียโบราณ ด้วยเพราะพระองค์ทรงเห็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์ และความเท่าเทียมกัน สิ่งที่ทำให้มนุษย์แตกต่างกันมิใช่เป็นเรื่องฟ้าดินกำหนด แต่เป็นเรื่องของการกระทำ หรือกรรม ธรรมะที่พระพุทธเจ้าทรงมุ่งเน้นและชักชวนนำพาสัตว์โลกให้ก้าวพ้นสภาวะแห่งวัฏฏะสงสาร หรือวงล้อแห่งการเวียนว่ายตายเกิด เข้าสู่ความสงบ กล่าวคือ คำสอนในทางพระพุทธศาสนา มุ่งนำพาให้มนุษย์เกิดสันติ หรือความสงบ ทั้งในการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน และชีวิตในภพหน้าจนถึงฝั่งพระนิพพานที่เป็นจุดหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา สันติภาพในทางพระพุทธศาสนามีผู้ศึกษาค้นหาความหมาย และพบว่า แม้ในคัมภีร์จะไม่ได้ปรากฏคำว่า สันติภาพ ซึ่ง มาจาก คำว่า สันติ + ภาวะ หรืออาจเรียกว่า สันติภาวะ ซึ่งเป็นที่มีความหมายลักษณะเดียวกัน แต่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาทั้งคัมภีร์ในระดับปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎก และคัมภีร์ระดับทุติยภูมิ คือ อรรถกถา ฎีกา มีคำว่า “สันติ” ปรากฏอยู่ในคำสอน ซึ่งสามารถนิยามความหมายของคำว่า สันติ ใน 2 แง่มุม คือ

ก) สันติในแง่ความหมายของ “นิพพาน” อันเป็นความหมายสูงสุดที่ใช้สื่อในพระพุทธศาสนา ดังพุทธพจน์ว่า นตถิ สนฺติปรมํ สุขํ แปลว่า สุขอื่นยิ่งกว่าความสงบไม่มี สุขในที่นี้หมายถึงสุขในบริบทของ นิพพาน ซึ่งสอดคล้องกับพุทธพจน์ว่า นิพพานํ ปรมํ สุขํ แปลว่า นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง และพุทธพจน์ที่ยืนยันว่า สันติ กับ นิพพาน เป็นคำที่มีความหมายสมนัยกัน คือ อนเโข สนฺติมารพก ยํ กลมกัรึ มุนี แปลว่า พระมุนี ผู้ไม่หวั่นไหว ทรงมุ่งสันติปรินิพพานแล้ว และในบางบริบทคำสอนพระพุทธเจ้าทรงกล่าวถึง สันติที่สื่อนัยของนิพพาน ว่า สนฺติเมว โข ลิกฺขเขยฺย แปลว่า เธอทั้งหลายจงหมั่นศึกษาเพื่อสันติเกิด จากตัวอย่างพุทธพจน์แสดงให้เห็นว่า สันติ ในทางพระพุทธศาสนามีนัยเดียวกับคำว่า นิพพาน ซึ่งเป็นจุดหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา

ข) สันติในแง่ความหมายของ “ความสงบ” ซึ่งมีพุทธพจน์ที่ชี้ให้เห็นถึงความหมายในนัยนี้ คือ สนฺติตฺติ นิพพุตฺติ ญตฺวา แปลว่า รู้การดับ ชื่อว่าสันติ และ สัมผัสความสงบอย่างยิ่ง คือ นิพพาน อันไม่มีภัยแต่ที่ไหน ๆ กล่าวคือ การที่มนุษย์เข้าถึงพระนิพพานนั้นจะทำให้เกิดความสุขสงบขึ้นภายในใจ ภัยอันตรายต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความกลัวทั้งภพนี้ หรือภพอื่น ย่อมเกิดขึ้นไม่ได้ ซึ่งความสงบในบริบทนี้เน้นไปที่ความสงบ หรือธรรมเป็นที่สงบไปจากกิเลส อย่างไรก็ตาม แม้ว่าความหมายของคำว่า สันติ ในทางพระพุทธศาสนาจะมุ่งสู่ปลายทางที่มีเป้าหมาย คือ ความสงบที่ได้เข้าถึงความจริงในระดับโลกุตระสัจจะ แต่ก็มีพุทธพจน์ที่แสดงให้เห็นถึงระดับของ สันติในเชิงโลกียะ ซึ่งพระอรรถกถาจารย์ได้ตีความชี้ชัดให้เห็น คือ ใคร ๆ ย่อมไม่ถึงความสงบทางใจ ด้วยการร้องไห้ หรือด้วยความเศร้า

โศกอีกอย่างหนึ่ง ทุกข์ย่อมเกิดแก่บุคคลนั้นยิ่งกว่าความร้องไห้ และความเศร้าโศก การอธิบายความ
เรื่องความสงบทางใจนี้ ในแง่ของการที่พระพุทธเจ้าตรัสปลอบเพื่อบรรเทาทุกข์หรือความเสียใจ

กล่าวได้ว่า สันติภาพในมิติของพระพุทธศาสนา เมื่อมองอย่างมุมกว้าง สันติภาพใน
พระพุทธศาสนามีทั้งที่เป็นสันติภาพในระดับปัจเจก เรียกว่า อุตสันติภาวะ หรือ อัจจนตสันติ ที่มุ่งเน้น
การเข้าถึงโลกุตตรภูมิ เป็นสันติภายใน และสันติภาพในระดับสังคม เป็นสันติภายนอกที่มุ่งเน้นการอยู่
ร่วมกันได้อย่างมีความสุข เป็น สมมติสันติ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาหมายถึง การระงับจาก
ความเห็นผิด 62 ประการ การที่สังคมจะเกิดสันติหรือสงบได้ ก็ด้วยการที่ไม่ยึดเอาความเห็นของตน
หรือทิฐิตนมาเป็นเหตุให้ทะเลาะวิวาท แก่งแย่ง มุ่งร้าย ทำลายกัน สมมติสันติจึงเป็น สันติเชิงสังคม
และหากผู้ที่จะเข้าถึงสันติโดยส่วนตัว หรือ อัจจนตสันติ ก็ต้องพัฒนาตนระงับกิเลสอย่างใดอย่าง
หนึ่งด้วยองค์ธรรมที่เป็นคู่ปรับเพื่อให้เข้าถึงความสงบ เรียกว่า ตทังคสันติ เป็นการก้าวข้ามผ่านใน
ระดับสันติที่เป็นสมมติเพื่อให้เข้าถึงความสงบที่เป็นจริงมากขึ้น (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, 2554 :
110 – 116) แง่มุมความหมายของสันติภาพในพระพุทธศาสนา สะท้อนให้เห็นถึงการเข้าถึงความสงบ
โดยเริ่มต้น ในร) ะดับปัจเจกหรือบุคคล ถึงระดับของสังคม และอาศัยการทำประโยชน์สุขเพื่อสังคมเป็น
การพัฒนาตนให้เข้าถึงความสงบหรือนิพพาน ดังนั้น สันติภาพในมุมมองพระพุทธศาสนาจึงมี 2
ลักษณะ คือ สันติภาพภายนอกและสันติภาพภายใน

2.3.2 ประเภทของสันติภาพในพุทธปรัชญาเถรวาท

(ก) สันติภาพภายนอก คือ สภาวะที่บุคคล สังคม หรือโลก ที่มีความสงบอันเนื่องมาจากการ
การที่บุคคลไม่นำคิดเห็นที่ตนยึดมั่น มาใช้ในการแก่งแย่งชิงดี เรียกร้องผลประโยชน์ของตนและพวก
พ้อง การแบ่งฝักแบ่งฝ่าย และเป็นมูลเหตุให้เกิดการทะเลาะวิวาท ทำร้ายกัน สันติภาพภายนอกจะ
สะท้อนสังคมแห่งสันติภาพ กล่าวคือ ภาพของสังคมที่ปราศจากการเบียดเบียนต่อกันและกัน
การแสดงออกถึงความรัก ความสามัคคีประสานกลมกลืนกันระหว่างมนุษย์ การมีสิทธิเสรีภาพ และ
การเคารพในความเป็นมนุษย์

(ข) สันติภาพภายใน คือ สภาวะจิตที่ก้าวข้ามพ้นบ่วงพันธนาการของกิเลส ที่ชักจูงให้เกิด
ความเห็นแก่ตัว การเข้าถึงจิตที่มีความเข้มแข็งไร้การครอบงำจากสิ่งต่าง ๆ ทั้งตัณหา มานะ และทิฐิ
เป็นสภาวะจิตที่ไร้ความรุนแรงทุกชนิด เรียกว่า การเข้าถึงความสงบเย็น หรือนิพพาน

เห็นได้ว่าสันติภาพทั้ง 2 ลักษณะ ในทางพระพุทธศาสนาต่างก็เป็นวิถีที่ปฏิเสธความรุนแรง
ทุกชนิดอย่างชัดเจน และหนทางที่จะเข้าถึงสันติภาพในทางพระพุทธศาสนา มีวิถีปฏิบัติ 3 ทาง
แห่งการกระทำ ที่พุทธดำรัสว่า สนตกาโย สนตวาโจ สนตมโน แปลว่า ภิกษุที่มีกาย วาจา และใจสงบ
เราเรียกว่า ผู้เข้าไปสงบ

3.2.3 ระดับของสันติภาพในพุทธปรัชญาเถรวาท

สันติภาพในพระพุทธศาสนาแบ่งออกเป็น 2 อย่าง ได้แก่ ระดับโลกียะ หมายถึง ความสงบของผู้ที่ยังมีกิเลสเจือปน และโลกุตตระ หมายถึง ความสงบของผู้ที่ไร้ซึ่งกิเลสเจือปน (ม.อ. 22/256-257/321-322) จากบทความงานวิจัยเรื่องการศึกษาเชิงวิเคราะห์พุทธปรัชญาเรื่องสันติภาพตามทัศนะของท่านพุทธทาสภิกขุ ได้อธิบายสันติภาพทั้ง 2 ระดับ ดังนี้

1) สันติภาพระดับโลกียะ เป็นความสงบของผู้ที่ยังมีกิเลสเจือปน ซึ่งมีอยู่ในระดับบุคคล สังคม และโลก มีความหมายครอบคลุมไปถึง ความสงบของสังคม การเมือง เศรษฐกิจ วัตถุ คือสิ่งที่เป็นปกติตามธรรมชาติทั้งหลายทางจิต และทางสติปัญญา ด้วยความเข้าใจต่อบริบทของชีวิต โดยอาศัยศีลธรรมที่ดำรงเป็นข้อประพฤติบนความเห็นที่ชอบถูกต้องในการดำเนินชีวิตอย่างผู้มีปัญญา คือ รู้และเข้าใจในการคิด การพูด และการทำ

2) สันติภาพระดับโลกุตตระ เป็นความสงบของผู้ที่ไร้ซึ่งกิเลสเจือปน ซึ่งจัดเป็นสันติภาพอันแท้จริงของบุคคล เกิดจากการฝึกฝนตนจนถึงขั้นหลุดพ้นจากกิเลสตัณหาเข้าสู่ภาวะนิพพานเข้าสู่ความเป็นสันติภาพอันแท้จริงหรือสันติภาพอันสูงสุด (พระมหาใจสิงห์ สิริธมโม (เถื่อนศรี), 2559: 177-184)

2.3.4 แนวคิดของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับสันติภาพ

พุทธทาสภิกขุ ได้เสนอแนวคิดเรื่อง “ทศธรรม และตรีปณิธาน” ไว้ในหนังสือสันติภาพของโลก ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงมุมมองของท่านในเรื่องสันติภาพและสันติวิธี อันเป็นแนวทาง หรือมรรควิธีที่ทำให้เกิดสันติภาพขึ้นในสังคมยุคปัจจุบัน โดยชี้ให้เห็นว่าสันติภาพนั้นมีความสำคัญในตัวเอง คือ จำเป็นสำหรับชีวิตทุกชีวิตไม่ว่าจะอยู่ในระดับส่วนบุคคล หรือทั้งหมดในโลกล้วนต้องการสันติภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งท่ามกลางวิกฤตการณ์โลกในปัจจุบันซึ่งเกิดขึ้นจากการฉกฉวยผลประโยชน์ต่าง ๆ จากธรรมชาติเพื่อสนองความอยากของตนเอง ด้วยเหตุนี้ พุทธบริษัทจึงมีความจำเป็นเร่งด่วนที่ต้องศึกษาและทำความเข้าใจเรื่องสันติภาพ เพราะสันติภาพเป็นจุดมุ่งหมายของพระพุทธเจ้าเพื่อให้ชวนช่วยช่วยกันและกันทำให้เกิดสันติภาพขึ้น วิธีการสร้างสันติภาพและสันติสุขในสังคมไทยของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) มีการศึกษาพบว่า ท่านมีวิธีการสร้างสันติภาพและสันติสุขให้กับสังคมผ่านการเผยแผ่ธรรมผ่านสื่อต่าง ๆ เพื่อให้ศาสนิกชนได้รับรู้ทำให้ชาวไทยและชาวต่างชาติมีโอกาสได้ศึกษาธรรมะของพระพุทธเจ้าเพื่อการดับทุกข์ เกิดสันติสุขในจิตใจ (ทัศนีย์ ช้อยกิตติพันธ์, 2559 : 1-6)

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) อีกท่านหนึ่งที่ไม่เห็นด้วยกับการนิยามสันติภาพว่าสภาพที่ไร้สงคราม “คนทั่วไปมักจะมองว่า สันติภาพหมายถึงภาวะไร้สงคราม ไม่มีความขัดแย้ง ไม่มีการรบราฆ่าฟันเบียดเบียนกันที่รุนแรง” คำถามก็คือท่านมองประเด็นนี้อย่างไร “ถ้ามองให้ลึกซึ้งลงไป สันติภาพไม่ใช่เพียงแค่นี้ ภาวะขาดสันติมีอยู่ในที่อื่น และในรูปลักษณะอื่น ๆ แม้ว่าจะไม่ได้มีการรบ

ราชาพินกันก็ตาม เช่น สังคมที่มีการแก่งแย่งแข่งขันกัน ต่างคนต่างมุ่งหาผลประโยชน์ เอารัดเอาเปรียบข่มเหงกัน ไม่มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน จึงจัดได้ว่าเป็นสันติภาพไม่ได้ เพราะไม่มีความสงบและความสุขที่แท้จริง” ดังนั้น “ภาวะขาดสันติภาพในโลกนี้จึงมีหลายแบบ” (พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต), 2538 : 14) นอกจากนี้ยังได้แสดงทัศนะต่อสันติภาพโลกผ่านภูมิหลังอารยธรรมโลกาภิวัตน์ บางส่วนในบทสรุปแนวคิดเรื่องสันติภาพ กล่าวไว้ว่า 1) ปฏิบัติต่อปฏิรัฐให้ถูกต้อง 2) ไม่เอาความต่างศาสนาเข้าเติมความต่างพวก 3) สร้างจิตสำนึกใหม่ในการรวมกลุ่มของมนุษย์ 4) พัฒนาภาวะจิตใจไร้พรหมแดน 5) ยอมรับความจริงสากล คือ หลักความจริงสากลที่เป็นกลาง ๆ มีผลเสมอเหมือนกันแก่ทุกคนทุกที่ รวมทั้งทุกศาสนา ความเป็นมนุษย์ที่เป็นสากล ความมีเมตตาที่เป็นสากล คือ แผ่ความรู้สึกเป็นมิตรไมตรี มีความรักปรารถนาประโยชน์สุขแก่มนุษย์ทั่วทุกคนเสมอเหมือนกันโดยไม่มีการจำกัดหรือแบ่งแยก 6) การยอมรับการมีทำที่อนุรักษ์สัจจะ: ต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยเมตตา ต่อสัจธรรมด้วยปัญญา ศาสนามีคุณค่าต่อมนุษย์ ทำหน้าที่ต่อมนุษย์ คือ อำนวยประโยชน์สุขแก่มนุษย์ ทั้งเฉพาะแต่ละบุคคลและที่รวมกันเป็นสังคม และ ช่วยนำมนุษย์ให้เข้าถึงสัจธรรม คือความจริงซึ่งเป็นภาวะของตัวชีวิตของเขาเอง (พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตฺโต), 2542 : 180-190)

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้นำเสนอความหมายของ “สันติภาพ” หรือ “สันติ” ในทางพระพุทธศาสนาไว้ในหนังสือ Buddhist Worldview: โลกทัศน์ชาวพุทธ ว่าหมายรวมถึงความสงบทั้งภายในและภายนอก ความสงบภายในนั้นรู้จักกันโดยทั่วไปว่า “ความสงบใจ” ซึ่งเป็นสภาวะจิตใจที่เป็นอิสระจากความคิดหรืออารมณ์อันกระสับกระส่าย อึดอัดรำคาญ ความสงบภายในเป็นตัวก่อให้เกิดความสงบภายนอกอันเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ผู้ที่ได้ชื่อว่ามี ความสงบภายนอก จะสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในโลกได้อย่างกลมกลืน ความสงบภายนอกจึงรวมถึงความสงบในชุมชน ในชาติ และในโลก ความสงบขึ้นอยู่กับบุคคลพอ ๆ กับที่ขึ้นอยู่กับกลุ่มบุคคลหรือองค์กรต่าง ๆ ความสงบภายในตัวบุคคลจะสามารถสร้างฐานให้กับโครงสร้างทั้งหมดของความสงบในสังคมที่บุคคลนั้น ๆ อาศัยอยู่ นั่นแสดงว่าสังคมจะอยู่อย่างสงบสุขได้ก็ต่อเมื่อสมาชิกทุกคนในสังคมนั้น ๆ ต่างก็มีจิตใจที่สงบสุขเช่นกัน ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า หากปราศจากความสงบภายในแล้ว ก็ไม่อาจที่จะมีความสงบภายนอกได้ (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2548 : 199)

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตฺยบุนฺยากร) ได้ระบุถึงพุทธวิธีในการสร้างสันติภาพแก้ปัญหาความขัดแย้งในหนังสือ “พุทธสันติวิธี : การบูรณาการหลักการและเครื่องมือจัดการความขัดแย้ง” ความโดยสรุปว่า สันติวิธี เป็นหลักการและเครื่องมือที่มนุษยชาติได้นำมาประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ความขัดแย้งจากความขัดแย้งอันเนื่องมาจากผลประโยชน์ ข้อมูลความสัมพันธ์ ค่านิยม โครงสร้างไม่สมนัยกันโดยนำเสนอทางเลือกเป็นทางเลือกในการจัดการความขัดแย้ง โดยนำเครื่องมือจัดการความขัดแย้งทางโลกตะวันออกและตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการนำหลักการในพระพุทธศาสนา มา

บูรณาการกับองค์ความรู้ เพื่อให้ได้แง่มุมของความขัดแย้ง สันติวิธี และสันติภาพรอบด้านมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การเปิดพื้นที่ที่สามารถเลือกใช้เครื่องมือเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ความขัดแย้งในสถานการณ์ปัจจุบัน โดยนำหลักการ มัชฌิมวิธี ที่สอดคล้องกับความชอบธรรมหรือธรรมิกะ ในพระพุทธศาสนาที่ถือว่าเป็นจุดเด่น (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิธิบุญยากร), 2557 : ปกหลัง) นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงเรื่องศีล 5 และ สันติวิธีไว้ในหนังสือ เรื่อง พุทธสันติวิธี : การบูรณาการ หลักการและเครื่องมือจัดการความขัดแย้ง ไว้ว่า ศีล 5 ถือเป็นชุดแนวความคิดที่นำสันติสุขมาสู่ ชุมชน สังคม ประเทศชาติ โดยมีเป้าหมายคือสันติภาพ และ กล่าวถึง “พุทธสันติวิธี ว่าเป็นวิธีการ และ เครื่องมือ ที่ก่อให้เกิด ความสงบ ทั้งทางกาย วาจา และใจ อันเป็นผลจากการ รู้-ตื่น-และเบิกบาน” การที่จะเป็นเช่นนี้ก็ถือเป็นการมีศีลธรรมและแนวทางปฏิบัติตามคำสอนทางพระพุทธศาสนา หรือ แม้แต่ความขัดแย้งก็ถือเป็นการจัดการทางสันติวิธีเช่นกันแต่ต้องใช้วิธีการในการจัดการอย่างเหมาะสม (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, 2554 : 165)

พระไพศาล วิสาโล ได้พูดถึงสันติภาพไว้ว่า “เมื่อพูดถึงสันติภาพ เรามักนึกถึงสิ่งที่ตรงกันข้ามกับสงคราม อันได้แก่ ภาวะที่ปลอดพ้นจากการรบราฆ่าฟันกัน และความโกลาหลอลหม่าน ความหมายนัยลบดังกล่าวแม้จะไม่ผิด แต่ก็ยังได้ความไม่ครบถ้วนสมบูรณ์” (พระไพศาล วิสาโล, 2530 : 23) ปัญหาที่คือการมองสงครามแบบครบถ้วนหรือแบบองค์รวมควรจะมองอย่างไร “เราต้องมองความหมายในเชิงบวกด้วย กล่าวคือภาวะที่สงบ ราบรื่น ผู้คนดำรงชีวิตเป็นสุข และมีสมานฉันท์ต่อกัน” (พระไพศาล วิสาโล, 2538 : 24-27) และได้กล่าวถึง คำว่า สันติมิใช่การยอมจำนนหรืออยู่นิ่งเฉย ปล่อยให้ฝ่ายกระทำโดยไม่ตอบโต้ แท้ที่จริงสันติวิธีคือการตอบโต้อีกแบบหนึ่งโดยไม่ใช้ความรุนแรง ทั้งนี้เพื่อหยุดยั้งพฤติกรรมอันไม่ถูกต้องหรือเพื่อปรับเปลี่ยนสถานการณ์ให้เป็นไปในทางสันติ (พระไพศาล วิสาโล, 2549 : 134-145)

กล่าวโดยสรุป สันติภาพในมุมมองพระพุทธศาสนาเป็นวิถีแห่งชีวิตของมนุษย์ที่เป็นสากล ก้าวข้ามความขัดแย้งและจัดการความขัดแย้งด้วยปัญญาเป็นสันติวิธี และยอมรับว่าความขัดแย้งเกิดขึ้นได้เป็นธรรมชาติ แต่วิธีการจัดการความขัดแย้งต้องมีกุศโลบาย มีประโยชน์ของมวลมนุษยชาติเป็นจุดหมาย การไม่หวั่นเกรงหรือผ่อนปรนต่อสิ่งที่ไม่ดีงาม หรือความชั่วร้าย การแสดงออกด้วยความนุ่มนวล ไม่ใช้ความรุนแรงทั้งกาย วาจา และใจ

2.3.5 แนวคิดสันติภาพในพุทธปรัชญาเถรวาท

นักสันติภาพทั่วไปมุ่งความสนใจไปที่สันติภาพระดับพื้นฐาน คือ ความขัดแย้งทางผลประโยชน์ เชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ หรือความเชื่อซึ่งทำให้เกิดกรอบความคิดแบบจำกัด จึงนำไปสู่ความขัดแย้งที่ปรากฏในปัจจุบัน แต่หลักสันติภาพในพุทธปรัชญาเถรวาทมุ่งไปที่รากเหง้าของความขัดแย้ง

คือ ความไม่รู้สภาพที่เป็นจริง มุ่งทำลายตัวอวิชา ความไม่รู้ ความหลงอันเป็นเหตุไม่รู้จริง เรียกว่า ความไม่รู้ในอริยสัจ ดังนั้นเมื่อพระพุทธองค์ทรงตรัสรู้หมดกิเลสทั้งปวงแล้ว ได้ทรงเปล่งอุทานว่า

อนนทชาติ สัมมาริ	สนธาวิสส อนิพพิส
คหการกั คเวสนโต	ทุกขา ชาติ ปุนปปุนิ
คหการก ทิฏโฐสิ	ปุน เคนิ น กาหลี
สพพา เต ผาสูกา ภคคา	คหภูม วิสงขติ
วิสงขารคต จิตตัม	ตณฺหานิ ขยมชฌมคคาฯ (ขุ.ขุ.25/21/35)

“เราแสวงหาช่างผู้ทำเรือน คือ อัทธภาพ เมื่อไม่พบได้ต้องเที่ยวไปแล้ว ลึนสงสารนับด้วยชาติ มิใช่น้อย ความเกิดบ่อย ๆ เป็นทุกข์ แน่ช่างผู้ทำเรือน คืออัทธภาพ เราพบท่านแล้ว ท่านจักทำเรือน คือ อัทธภาพของเราอีกไม่ได้ กระจุกซี่โครงของท่าน เราหักทั้งหมดแล้ว ยอดแห่งเรือน คือ อวิชา เรารื้อแล้ว จิตของเราถึงพระนิพพานแล้ว เพราะเราได้บรรลุธรรมเป็นที่สิ้นต้นเหตุทั้งหลายแล้ว” (ขุ.ขุ.อ.39/4-5)

จากพุทธพจน์ แสดงว่าพระพุทธเจ้าจึงทรงตรัสรู้แล้วด้วยพระองค์เอง บรรลุธรรมเข้าถึงพระนิพพาน อันเป็นความสงบสันติอย่างยิ่ง นี่จึงเป็นแนวคิดสันติภาพในพุทธปรัชญาเถรวาท ดังพุทธพจน์ตรัสว่า “เธอทั้งหลายจงลุกขึ้นเถิด จงนั่งเถิด จงหมั่นศึกษา เพื่อสันติเถิด” (ขุ.สุ.47/327/227)

ดังนั้นจึงกล่าวว่า แนวคิดสันติภาพในพุทธปรัชญาเถรวาท เริ่มต้นมาจากเจ้าชายสิทธัตถะ แห่งศากยวงศ์มีแนวคิดเรื่องต้องการแก้ปัญหาเรื่องความทุกข์ของคน จึงตัดสินใจออกบวชเพื่อแสวงหาโมกขธรรม จนตรัสรู้ค้นพบสัจธรรมความจริงของสรรพสิ่งทั้งหลายและหนทางอันประเสริฐสู่ความหลุดพ้นจากกองทุกข์ทั้งปวง อันเป็นความสงบอย่างยิ่ง เรียกว่า พระนิพพาน และทรงค้นพบว่า รากเหง้าสำคัญที่ทำให้ไม่เกิดสันติภาพคือ ตัณหาและกิเลสทั้งปวง

2.3.6 การสร้างชุมชนสันติภาพในพุทธปรัชญาเถรวาท

สันติภาพตามทัศนะของพุทธปรัชญา คือ สันติ หมายถึง ความสงบ หรือความมีสันติ ซึ่งมีหลายระดับตามผลที่ได้รับจากการฝึกฝนตนเอง ตั้งแต่ปุถุชนไปจนถึงพระอรหันต์

การฝึกฝนตนเองของเจ้าชายสิทธัตถะเป็นเวลา 6 ปี จนตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงค้นพบหลักการสร้างสันติภาพด้วยพระองค์เอง ด้วยทรงเล็งเห็นว่าหากท่านทั้งหลายคือหมู่สัตว์ทั้งปวง ได้รู้ ได้เห็น ได้ปฏิบัติตามพระพุทธองค์แล้ว ท่านทั้งหลายก็จะสามารถทำตนให้พ้นจากทุกข์ทั้งปวงถึงที่สุดแห่งทุกข์ได้ เข้าถึงพระนิพพาน ด้วยเหตุนี้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงทรงประกาศธรรมที่พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้แล้ว เพื่อให้มนุษย์ทุกคนได้ศึกษาธรรม ปฏิบัติธรรม บรรลุธรรมเข้าถึงพระนิพพาน

คำสอนหลักในพระพุทธศาสนาเถรวาท คือ อริยสัจสี่ ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค โดยเฉพาะมรรคหรืออริยมรรคมีองค์แปด ที่จะนำไปสู่บรรลุพระนิพพานหรือนิรวาณ การพ้นทุกข์ทั้งปวง

ประกอบด้วย สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ (เจษฎา ทองรุ่งโรจน์, 2557: 142)

การเข้าถึงเป้าหมายของพุทธศาสนาเป็นเรื่องเฉพาะตนไม่ต้องขึ้นอยู่กับสิ่งอื่น กล่าวคือ บุคคลจะบรรลุนิพพานได้ด้วยการขัดเกลาหรืออบรมตนเองตามหลักไตรสิกขาหรือมรรคมีองค์แปด เป็นการพ้นทุกข์ด้วยตนเองโดยไม่ต้องอาศัยอำนาจเหนือธรรมชาติใด ๆ (วิชระ งามจิตรเจริญ, 2556: 19-36)

ดังนั้น การสร้างสันติภาพของพระองค์ จึงได้แก่การประกาศธรรม เพื่อให้ผู้คนได้ศึกษาเรียนรู้พุทธธรรม และปฏิบัติตามหลักคำสอนได้อย่างถูกต้อง เพื่อบรรลุผลตามเป้าหมายไปตามลำดับ

2.3.7 ระดับการสร้างสันติภาพ

จากพุทธประวัติหลังจากทรงตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ได้ทรงตัดสินพระทัยประกาศพระธรรม ได้มีการเดินทางไปทั่วชมพูทวีปตอนเหนือ จึงสามารถจัดระดับการสร้างสันติภาพได้เป็น 3 ระดับ ดังต่อไปนี้

1) ระดับการสร้างสันติภาพในตน

จากพุทธพจน์ที่ได้ทรงเปล่งอุทานว่า “เราแสวงหาช่างผู้ทำเรือน คือ อตถภาพ เมื่อไม่พบได้ ท่องเที่ยวไปแล้ว สิ้นสงสารนับด้วยชาติมิใช่น้อย ความเกิดบ่อย ๆ เป็นทุกข์ แนะช่างผู้ทำเรือน คือ อตถภาพ เราพบท่านแล้ว ท่านจักทำเรือน คือ อตถภาพของเราอีกไม่ได้ กระจุกซี่โครงของท่าน เราหักทั้งหมดแล้ว ยอดแห่งเรือน คือ อวิชชา เรารื้อแล้ว จิตของเราถึงพระนิพพานแล้ว เพราะเราได้บรรลุธรรมเป็นที่สิ้นต้นเหตุทั้งหลายแล้ว” (ขุ.ขุ.อ.39/4-5)

แสดงให้เห็นว่า “เรา” หมายถึง เจ้าชายสิทธัตถะได้ทรงบำเพ็ญปฏิบัติฝึกฝนตนเองจนบรรลุสันติสูงสุดด้วยตนเอง จึงจัดว่า เป็นการสร้างสันติภาพระดับต

2) ระดับการสร้างสันติภาพในสังคม (ชุมชน)

เมื่อพระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้พระธรรม ทรงถอนพระองค์จากความทุกข์ของโลกได้หมดสิ้น ความตรัสรู้พระธรรมดังกล่าว เรียกว่า วิชชา คือความรู้แจ้งจริง ความถอนพระองค์จากความทุกข์ของโลกได้ทั้งหมด เรียกว่า วิมุตติ คือ ความหลุดพ้นจากกิเลสและทุกข์ทั้งสิ้น นี่คือประโยชน์ที่ยิ่งใหญ่ (สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒนมหาเถร), 2549: 314) เป็นความสงบอย่างยิ่ง หลังจากนั้นพระองค์ได้เดินทางไปหากลุ่มปัญจวัคคีย์ และได้ทรงแสดงธรรมแก่เหล่าปัญจวัคคีย์ จนทำให้เหล่าปัญจวัคคีย์ได้บรรลุธรรมเหมือนดังที่พระพุทธเจ้าได้ทำสำเร็จมาแล้ว เป็นการสร้างสันติภาพให้เกิดในหมู่ของปัญจวัคคีย์ นับเป็นสันติภาพในสังคม พระธรรมที่ทรงแสดงได้แก่ ปฐมเทศนาชื่อว่า ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ทรงแสดงหลักความจริง 4 อย่าง เรียกว่า อริยสัจ และทรงแสดงธรรมชื่อว่า อนัตตลักขณสูตร ดังนี้

ทุกขสัง ความจริงคือทุกข์ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ข้อนี้แล เป็นตัวทุกข์อย่างแท้จริง คือ ชาติ ความเกิด ชราความแก่ พยาธิความเจ็บ มรณะความตาย โสกะความโศกเศร้าเสียใจ ปริเทวะความรู้ไร รำพัน ทุกข์ความไม่สบายกายไม่สบายใจ สุขายาสความคับแค้นใจ ประสบพบกับสิ่งไม่เป็นที่รักที่พอใจ พลัดพรากจากสิ่งทีรักที่พอใจ ปรรณาสังโศกไม่ได้สิ่งนั้น ว่าโดยย่อ อุปาทานขันธ์ 5 เป็นตัวทุกข์ การยึดมั่นแบบฝังใจว่า เบญจขันธ์ (คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ) ว่าเป็น อัตตา เป็นตัวเราเป็นเหตุทำให้เกิดความทุกข์แท้จริง

ทุกขสมุทฺยสัง ความจริงคือเหตุเกิดแห่งทุกข์ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ข้อนี้แล เป็นเหตุให้ทุกข์อย่างแท้จริง คือ ตัณหาความทะยานอยาก ทำให้ต้องเวียนว่ายตายเกิดมีภพอีก เป็นไปด้วยความกำหนดด้วยอำนาจความเพิลิตเพลิน มัวเพิลิตเพลินอย่างหลงระเรงในสิ่งที่ก่อให้เกิดความกำหนดรักใคร่นั้น ๆ ได้แก่ สิ่งเหล่านี้ คือ กามตัณหา ความทะยานอยากในสิ่งที่ก่อให้เกิดความใคร่ ภวตัณหา ความทะยานอยากในความอยากเป็นนั่นอยากเป็นนี่ วิภวตัณหา ความทะยานอยากในความที่จะพ้นจากภาวะที่ไม่อยากเป็น

ทุกขนิโรธสัง ความจริงคือความดับทุกข์ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ข้อนี้แล เป็นความดับทุกข์อย่างแท้จริง คือ ดับความกำหนดโดยสิ้นเชิง ไม่เหลือแห่งตัณหาอยู่ สละตัณหานั้น ปล่อยวางตัณหานั้น ข้ามพ้นตัณหานั้น ไม่มีเยื่อใยในตัณหานั้น

ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ความจริงคือทางดับทุกข์โดยไม่เหลือ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ข้อนี้แล เป็นข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์อย่างแท้จริง คือ อริยมรรคมีองค์ 8 เครื่องไปจากข้าศึกคือกิเลส นี้เอง ได้แก่ สิ่งเหล่านี้ คือ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปป สัมมาวาจา สัมมากัมมันโต สัมมาอาชีโว สัมมาวายาโม สัมมาสติ สัมมาสมาธิ (วิ.มหา.6/13-16/19-23)

อนัตตลักษณะสูตร พระสูตรที่แสดงลักษณะ คือเครื่องกำหนดหมายว่าเป็นอนัตตา มิใช่ อัตตาตัวตน (วิ.มหา.6/20-24/25-29) หลังจากทรงแสดงธรรมจนทำให้กลุ่มปัญจวัคคีย์สำเร็จเป็นพระอรหันต์แล้ว ยังได้ทรงแสดงธรรมแก่คนอื่นเป็นจำนวนมาก เช่น พระนาลกะ ยสกุลบุตรกับเพื่อนรวม 55 คน กลุ่มภททวัคคีย์ 30 คน กลุ่มชฎิล 3 พี่น้องรวม 1003 คน เป็นต้น โดยทั้งหมดจากปฤชชนธรรมดาได้บรรลุเป็นอริยบุคคลก็ได้ขอบวชเป็นพระภิกษุทั้งหมด จึงจัดว่า เป็นการสร้างสันติภาพระดับ สังคม (หมู่ชน)

3) ระดับการสร้างสันติภาพในประชาคม (มหาชน/โลก)

เมื่อการสร้างสันติภาพระดับสังคมเกิดขึ้นแล้ว กล่าวคือมีหมู่สงฆ์ตั้งขึ้น พระพุทธเจ้าทรงเล็งเห็นประโยชน์ที่เกิดแก่คนหมู่มากขึ้นไปอีก และเพื่อให้เกิดสันติภาพในโลก จึงทรงให้ภิกษุทั้งหลาย ออกเผยแผ่ธรรม เพื่อให้มีการฟังธรรม รู้ธรรม และปฏิบัติธรรมเพื่อให้เข้าถึงสันติภาพด้วยกันในระดับคนหมู่มาก ดังปรากฏนี้

จากในพระไตรปิฎก พระวินัย มหาวรรค กล่าวว่า ครั้งนั้น พระผู้พระภาคเจ้ารับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นมนุษย์แม้พวกเธอก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์พวกเธอจงเที่ยวจาริก เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ พวกเธออย่าได้ไปรวมทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลางงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะครบบริบูรณ์ สัตว์ทั้งหลายจำพวกที่มีธูลีคือกิเลสในจักขุน้อย มีอยู่ เพราะไม่ได้ฟังธรรมย่อมน้อมเสื่อม ผู้รู้ทั่วถึงธรรม จักมี ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็จักไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคม เพื่อแสดงธรรม (วิ.มหา.6/32/38)

จะเห็นว่า เมื่อพระพุทธองค์ทรงบรรลุถึงสันติภาพในตนเองแล้ว ได้ทรงแสดงธรรมบอกต่อในสิ่งที่พระองค์ทรงค้นพบเรียกว่า พระธรรมคำสอน จนกลุ่มปัญจวัคคีย์สำเร็จบรรลุถึงสันติภาพในตนเองกันทุกคนและได้ขอบวชในพระพุทธศาสนา จนมาถึงพระยสและกลุ่มเพื่อน พระองค์ทรงเล็งเห็นถึงคุณประโยชน์ที่มนุษย์ทุกคนควรจะได้รับ หากบุคคลใดได้ศึกษาและปฏิบัติตามคำสอนนี้แล้ว ก็จะมีโอกาสบรรลุถึงสันติภาพนี้เช่นกัน จึงได้ส่งพระสงฆ์ออกจาริกและเผยแผ่ธรรมดังกล่าว จึงกล่าวได้ว่าเป็นการสร้างสันติภาพให้เกิดเป็นสันติภาพในระดับโลก

2.3.8 หลักคำสอนพื้นฐานเกี่ยวกับความจริงในพุทธปรัชญาเถรวาท

ปรัชญาทางตะวันตก คือ แนวทางความคิดที่ตั้งอยู่บนฐานของความเชื่อ ที่ได้จากการใช้เหตุผลเพื่อหาคำตอบเกี่ยวกับปัญหาพื้นฐานของมนุษย์ในการแสวงหาโลกทัศน์ ปรัชญาทั่วไปเป็นวิชาที่ให้คำตอบในปัญหาเกี่ยวกับโลกและมนุษย์ เช่น ให้คำตอบต่อคำถามที่ว่า อะไรคือความจริง โลกเคลื่อนไหวไปอย่างไร อะไรคือธาตุแท้ของมนุษย์ มนุษย์เป็นอิสระหรือไม่ คำถามคำตอบเหล่านี้จัดอยู่ในกลุ่มปัญหาอภิปรัชญา นอกจากนี้ วิชาปรัชญายังกล่าวถึงวิธีแสวงหาความรู้ เกี่ยวกับโลกและความคิดของมนุษย์ โลกกับประสาทสัมผัส และโลกกับความรู้สึกของมนุษย์ที่มีต่อศาสนา ต่อศิลปะ สิ่งเหล่านี้จัดอยู่ในเรื่องของทฤษฎีความรู้ในทางปรัชญา เรียกว่า ญาณวิทยา จริยศาสตร์เป็นองค์ความรู้อีกอย่างหนึ่งในวิชาปรัชญาทั่วไป ที่ให้คำตอบเกี่ยวกับวิธีการที่มนุษย์จะอยู่ในโลกและอยู่ในสังคม เพื่อที่จะแสวงหาสิ่งที่ดีที่สุดให้กับชีวิตว่าเราควรจะทำอย่างไรกับตัวเองและต่อผู้อื่น เพื่อที่จะทำให้การดำเนินชีวิตเป็นไปด้วยความสงบราบรื่น สิ่งเหล่านี้คือความรู้ความเชื่อที่มนุษย์ได้จากวิชาปรัชญา

ส่วนในพุทธปรัชญาเถรวาทมีหลักคำสอนมากกว่าคำสอนในศาสนาใดใดและมีลักษณะพิเศษคือเป็นสัจธรรมความจริงของธรรมชาติ หากแต่เป็นความจริงที่ทรงค้นพบแล้วนำมาเปิดเผยให้ชาวโลกทราบ ดังใน อุปปาตสูตร ความว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เพราะพระตถาคตทั้งหลายเกิดขึ้นหรือไม่เกิดขึ้นก็ตาม ธาตุ คือ สิ่งที่ทรงตัวเองอยู่ได้อันนั้น (ธัมมฐิตตา) ความตั้งอยู่โดยธรรมตาอันนั้น (ธัมมนิยามตา) ความแน่นอนโดยธรรมตาอันนั้น

ตถาคตตรัสรู้บรรลุธาตุนั้นว่า สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง สังขารทั้งปวงเป็นทุกข์ ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา ครั้นได้ตรัสรู้แล้วบรรลุแล้ว จึงบอก แสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนก ทำให้ตื่น ว่า สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง สังขารทั้งปวงเป็นทุกข์ ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา” (อง.ติก.34/576/597-598)

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ในพุทธปรัชญา มีหลักคำสอนที่พูดถึงเรื่องความจริง ที่สามารถอธิบายหรือตอบปัญหาต่าง ๆ ได้ จึงขอแสดงไว้สังเขป ดังต่อไปนี้

2.3.8.1 พุทธปรัชญาเถรวาทกับหลักปฏิจจนุปบาท

ปฏิจจนุปบาท คือ กฎธรรมชาติในพุทธปรัชญาเชื่อว่า สรรพสิ่งทั้งปวงในจักรวาลมีความเป็นระเบียบและมีกฎเกณฑ์ที่แน่นอน เป็นเหตุเป็นผลต่อกันตามทฤษฎีเหตุปัจจัยว่าสรรพสิ่งทั้งหลายย่อมเกิดขึ้นมาจากเหตุ บางครั้งเรียกกฎนี้ว่า อิทัปปัจจตา เป็นนิยาม

ท่านพุทธทาสภิกขุ เชื่อว่าเป็นสิ่งที่มีอยู่จริง เป็นภาววิสัย เป็นนามธรรม เป็นอสังขตธรรม มีอยู่ชั่ววินันดร เป็นทศนะที่สอดคล้องกับปรัชญาของเพลโต

ส่วนท่านพระธรรมปิฎกมีทศนะว่า อิทัปปัจจตา เป็นเพียงชื่อเรียกปรากฏการณ์ที่สิ่งทั้งหลายดำเนินไปอย่างมีกฎระเบียบเท่านั้น ไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่ต่างหากจากสิ่งต่าง ๆ ในจักรวาล ซึ่งเป็นทศนะที่สอดคล้องกับแนวคิดของอริสโตเติล ที่เชื่อว่ากฎธรรมชาติเป็นเพียงชื่อเรียกความเป็นระเบียบสม่ำเสมอของธรรมชาติ หากธรรมชาติไม่มีอะไรเลย กฎธรรมชาติหรืออิทัปปัจจตา ก็ไม่มี (สุวัฒน์ จันทรวงศ์, 2540: 217-218)

อาจารย์พิน ดอกบัว ได้เขียนไว้ว่า “เพราะชีวิตเป็นเรื่องสำคัญที่สุด ทุกชีวิตตื่นหรือทำอะไรทุกอย่างก็เพื่อชีวิตของตนเท่านั้น ทุกอย่างยังมีความหมายก็เพราะชีวิต หากชีวิตสิ้นสุด ทุกอย่างก็ยุติหมดความหมาย เรื่องชีวิตถึงแม้จะสำคัญและอยู่ใกล้ชีวิตเรามากที่สุด แต่คนทั่วไปก็ไม่เข้าใจจึงมีปัญหามากมาย” (พิน ดอกบัว, 2555: 147) ปฏิจจนุปบาทนี้ พระพุทธเจ้าได้ทรงตรัสไว้ใน นิตานสูตร ว่า

“อานนท์ เธออย่ากล่าวอย่างนี้ ปฏิจจนุปบาทนี้ เป็นธรรมลึกลับซึ่ง ทั้งมีกระแสความลึกลับซึ่ง เพราะไม่รู้ ไม่ตรัสรู้ ไม่แทงตลอดธรรมนี้ หมุ่สัตว์นี้จึงเป็นเหมือนเส้นด้ายที่ยุ่งเหมือนเส้นด้ายที่เป็นปมเหมือนหม้อมุงกระต่ายและหย้าปล้องย่อมไม่ผ่านพ้นอบาย ทุคติ วินิบาต สงสาร” (ส.นิ.26/225/250)

อาจารย์วศิน อินทสระ กล่าวว่า “นักปราชญ์ทั่วโลกผู้สนใจศึกษาปฏิบัติตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาได้พากันยกย่องว่า ปฏิจจนุปบาทเป็นศูนย์กลางแห่งคำสอนทางพระพุทธศาสนา โดยให้เหตุผลว่า หลักคำสอนอันมีเหตุผลต่างๆ นั้นออกไปจากศูนย์กลาง คือ ปฏิจจนุปบาทนี้ทั้งสิ้น” (วศิน อินทสระ, 2553: 46)

2.3.8.2 พุทธปรัชญาเถรวาทเกี่ยวกับไตรลักษณ์

ไตรลักษณ์ มุ่งแสดงลักษณะของสิ่งทั้งหลายซึ่งปรากฏให้เห็นโดยอาการที่สัมพันธ์เนื่องอาศัย เป็นเหตุปัจจัยสืบต่อกันตามหลักปฏิจจสมุปบาท ส่วนปฏิจจสมุปบาทมุ่งแสดงถึงอาการที่สิ่งทั้งหลายมีความสัมพันธ์เนื่องอาศัยเป็นเหตุปัจจัยต่อกันเป็นกระแสหรือเป็นวงจรจนมองเห็นเป็นลักษณะของไตรลักษณ์ (สุวัฒน์ จันทรวงศ์, อ้างแล้ว, 209)

คำว่าไตรลักษณ์ แปลว่า ลักษณะ 3 ประการของสิ่งปรุงแต่งทั้งหลาย ได้แก่ ความไม่เที่ยง (อนิจจตา) ความเป็นทุกข์ (ทุกขตา) และความไม่มีตัวตน (อนัตตา) จากพุทธพจน์ที่กล่าวมาแล้วว่า สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง สังขารทั้งปวงเป็นทุกข์ ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา อธิบายได้ว่า หลักทั้ง 3 นี้ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สามัญญลักษณะ คือ ลักษณะสามัญหรือลักษณะที่สิ่งทั้งปวงมีเสมอเหมือนกัน สิ่งใดก็ตามที่เกิดมีขึ้น สิ่งนั้น ย่อมตกอยู่ภายใต้กฎหรือลักษณะทั้ง 3 นี้ คือเป็นสิ่งไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตาปราศจากตัวตน ที่เที่ยง เพราะนั้นทุกสิ่งในสากลจักรวาลมาว่าจะเป็นสิ่งมีชีวิตหรือไม่มีชีวิต ย่อมมีลักษณะของอนิจจตา ทุกขตา และอนัตตาเหมือนกันหมด (สุนทร ณ รัชชี, 2541: 22)

ดังนั้น ไตรลักษณ์จึงเป็นเรื่องที่มนุษย์ควรเรียนรู้และทำความเข้าใจ ความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์ และความเป็นอนัตตา ของสิ่งทั้งปวง เพื่อประโยชน์หลายประการ เช่น เพื่อความไม่ประมาทในชีวิต เพราะรู้และเข้าใจว่า ชีวิตเป็นของไม่เที่ยง ย่อมเสื่อมคือแก่ไปเป็นธรรมดา และเกิดป่วยได้เป็นธรรมดา จะได้ยอมรับความจริงไม่เป็นทุกข์มากมายจนกินเหตุ และเมื่อชีวิตเป็นไปแบบไม่เที่ยง เป็นทุกข์แบบ นี้ จึงปราศจากแก่นสารตัวตน เราจึงไม่ควรไปยึดถือว่าเป็นตัวเป็นตนนั่นเอง

2.3.8.3 พุทธปรัชญาเถรวาทกับหลักอริยสัจ

อริยสัจ หมายถึง ความจริงสูงสุด ความจริงอันประเสริฐ ที่เจ้าชายสิทธัตถะทรงค้นพบด้วยการตรัสรู้ โดยที่พระองค์ทรงวิเคราะห์และพบว่า ปัญหาพื้นฐานที่สำคัญของมนุษย์ คือ ความทุกข์ มนุษย์ประสบและผจญอยู่กับปัญหา คือ ความทุกข์จาก ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ และความตาย สาเหตุของปัญหา คือ ความอยาก หรือ ตัณหา 3 คือ กามตัณหา ภวตัณหา และวิภวตัณหา

การแก้ปัญหา คือ การดำเนินชีวิตตามแนวทางอริยมรรคมีองค์ 8 จะทำให้มนุษย์สามารถบรรลุเป้าหมายเพื่อให้พ้นทุกข์หรือให้ปลอดจากทุกข์ที่เรียกว่า นิโรธ เป็นภาวะแห่งความสงบเยือกเย็นที่เกิดขึ้นกับจิตทั้งในระหว่างที่มีชีวิตอยู่ (สุภาทิเสสนิพพาน) และภายหลังที่จิตดับลง (อนุภาทิเสสนิพพาน) (สุวัฒน์ จันทรวงศ์, อ้างแล้ว, 221)

พระพุทธเจ้า ทรงแสดงอริยสัจไว้ในปฐมเทศนา (ัมมจักกัปปวัตตนสูตร) แก่พระปัญจวัคคีย์ ที่ป่าอิสิปตนะ (ปัจจุบันเรียกว่าสารนาถ อยู่ในประเทศอินเดีย) ได้ทรงแสดงความจริงอันประเสริฐ 4 ประการ ได้แก่

1) ทุกข์ (ความจริงของทุกข์) หมายถึง สภาพที่ทนได้ยาก สภาวะบีบคั้น ชัดแย้ง บกพร่อง ขาดแก่นสารและความเที่ยงแท้ ได้แก่ ชาติ ชรา มรณะ การประจวบกับสิ่งอันไม่เป็นที่รัก การพลัดพรากจากสิ่งที่รัก ความปรารถนาไม่สมหวัง ว่าโดยย่อว่า อุปาทานชั้น 5 เป็นทุกข์ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต), 2561: 155)

2) ทุกข์สมุทัย (ความจริงของเหตุให้เกิดทุกข์) หมายถึง สาเหตุให้เกิดทุกข์ ได้แก่ กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต), 2561: 155)

3) ทุกข์นิโรธ (ความจริงของความดับไม่เหลือ) หมายถึง ความดับทุกข์ ได้แก่ ภาวะที่ตัณหาดับสิ้นไป ภาวะที่เข้าถึงเมื่อกำจัดอวิชชาสารอกตัณหาสิ้น คือ นิพพาน (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต), 2561: 155)

4) ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา (ความจริงของข้อปฏิบัติที่จะนำไปสู่ความดับทุกข์) หมายถึง ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ได้แก่ อริยอัฏฐังคิกมรรค หรือ มัชฌิมปฏิปทา แปลว่า ทางสายกลาง สรุปลงใน ไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต), 2561: 155) นอกจากนี้ ในพระราชนิพนธ์เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงตรัสไว้ว่า “อริยสัจ 4 ประการนี้ เป็นธรรมที่พระพุทธเจ้าได้ทรงตรัสรู้ เรียกว่าบรรลुพระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ คือ ปัญญาเล็งเห็นความจริงอย่างสำคัญหาที่เปรียบมิได้” (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2556: 405)

ดังนั้น อริยสัจนี้ พระพุทธเจ้าทรงแสดงเพื่อมนุษย์ทั้งหลาย ได้รู้และเข้าถึงความจริงของชีวิต กล่าวคือ พึงกำหนดรู้ทุกข์ทั้งปวง ละเหตุอันก่อให้เกิดทุกข์ ทำความดับเหตุแห่งทุกข์ให้สิ้น ด้วยข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ คือ ทางสายกลางมรรคมืองค์ 8 ย่อลงคือ หลักศีล สมาธิ ปัญญา

2.3.8.4 พุทธปรัชญาเถรวาทเกี่ยวกับเรื่องกรรม

กฎแห่งกรรม เป็นกฎธรรมชาติ ไม่ใช่สิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงสร้างขึ้นแต่เป็นกฎที่มีอยู่แล้วในธรรมชาติ กรรมเป็นค้ำกลาง ๆ แปลว่า การกระทำ การกระทำดี เรียกว่า กุศลกรรม การกระทำชั่ว เรียกว่า อกุศลกรรม กรรมเป็นหนึ่งในกระบวนการแห่งปัจจุสมุขุปบาท ดังพุทธพจน์ว่า

“เรากล่าวว่า เจตนาเป็นกรรม บุคคลคิดแล้วจึงกระทำกรรมด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ เหตุเกิดกรรมเป็นไฉน คือ ผัสสะเป็นเหตุเกิดกรรม ความต่างกรรมเป็นไฉน คือ กรรมที่ให้วิบากในนรกก็มี ที่ให้วิบากในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานก็มี ที่ให้วิบากเป็นเปรตวิสัยก็มี ที่ให้วิบากในมนุษย์ก็มี ที่ให้วิบากในเทวโลกก็มี” (อง.ฉก.36/334/750)

แสดงให้เห็นว่า ทั้งกุศลกรรมและอกุศลกรรม ต่างก็ให้ผลกรรมคือวิบากที่ต่างกัน ดังคำตรัสเรื่องกฎแห่งกรรม ว่า “บุคคลหว่านพืชเช่นใด ย่อมได้ผลเช่นนั้น คนทำดีย่อมได้ดี คนทำชั่วย่อมได้ชั่ว” (ส.ส.25/903/441)

พุทธปรัชญาเถรวาทมีทัศนะว่า กรรม หมายถึง การกระทำโดยเจตนาด้วย กาย วาจา ใจ เรียกว่า กายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม โดยมีมโนกรรมเป็นประธานที่คอยควบคุมกายกรรมและ วจีกรรม ผู้ใดทำกรรมดีย่อมได้รับผลดี ผู้ใดทำกรรมชั่วย่อมได้รับผลชั่ว กรรมทั้งหลายเมื่อบุคคล กระทำลงไปไม่ว่าจะเป็นกรรมดีหรือกรรมชั่วย่อมตอบสนองให้ผลอยู่เสมอ แม้ว่า ผลของกรรม (วิบาก) อาจให้ผลเร็วช้าแตกต่างกัน (สุวณฺ์ จันทรจันง, อ้างแล้ว, 206)

สรุปได้ว่า หลักคำสอนพื้นฐานในพุทธปรัชญาเถรวาท เป็นข้อมูลที่เมื่อได้ศึกษาแล้วจะเกิด ความรู้ความเข้าใจ สามารถนำไปใช้เป็นหลักการเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้อง มีเหตุมี ผล ด้วยหลักปฏิสุมุบาท ไม่ยึดติดถือมั่น และเข้าใจความเป็นไปของชีวิตที่มีธรรมชาติภายใต้กฎไตร ลักษณฺ์ เลือกทำแต่ทำความดี ไม่ทำความชั่ว เพราะเชื่ออย่างมีเหตุผลด้วยมีสัมมาทิฏฐิ ในเรื่องกฎแห่ง กรรม ทั้งหมดย่อมนำไปสู่สันติภาพได้

2.3.9. หลักธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทที่สามารถทำให้เกิดสันติภาพ

เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้ธรรมแล้ว ก็ได้มีพระกรุณาแสดงพระธรรมสั่งสอนแกโลก พระธรรม เป็นสมบัติสำหรับประดับใจให้งดงาม บำรุงใจให้วัฒนะ (เจริญ) ทำให้คนเป็นคนโดยสมบูรณ์ ให้เป็น กัลยาณชน (คนงาม) ให้เป็นอารยชน (คนเจริญคนประเสริฐ) และให้อยู่เป็นสุขสงบ (สมเด็จพระญาณ สังวร อ้างแล้ว, 12)

ในพระพุทธศาสนาจึงมีหลักคำสั่งสอนมากมาย ที่เรียกกันว่า พุทธธรรม หรือพุทธปรัชญา อันมีหลักธรรมหลายเรื่องที่เกี่ยวข้องในการสร้างสันติภาพได้ สำหรับในงานวิจัยนี้จะกล่าวถึง 3 หลักธรรมที่สามารถนำมาใช้เพื่อสร้างสันติภาพ ได้แก่ 1) สัมมาทิฏฐิ 2) พรหมวิหาร 4 และ 3) ศีล 5 - ธรรม 5 ดังต่อไปนี้

2.3.9.1 สัมมาทิฏฐิ - หลักธรรมสร้างความคิดเห็นถูกต้อง

สัมมาทิฏฐิ (สัมมา โดยชอบ ถูกต้อง + ทิฏฐิ ความเห็น) แปลว่า ความเห็นโดยชอบ ความเห็นถูกต้อง หมายถึง ปัญญาอันเห็นชอบ คือ เห็นอริยสัจ 4 เห็นชอบตามทำนองคลองธรรมว่า ทำดีมีผลดี ทำชั่วมีผลชั่ว ความเห็นถูกต้องตามที่เป็นจริงว่าขันธ 5 ไม่เที่ยง เป็นต้น (สมเด็จพระพุทธ โฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต), อ้างแล้ว, 477)

ปัญญาในธรรมนั้นเรียกได้ว่าเป็น สัมมาทิฏฐิ คือ ความเห็นชอบเป็นความเห็นตรง สัมมาทิฏฐิ นี้เป็นข้อสำคัญ พระพุทธเจ้าตรัสไว้เป็นข้อแรกในอริยมรรคมีองค์ 8 เพราะฉะนั้น การทำ สมานิดังที่ได้กล่าวไว้ว่าสมาธิในการฟังก็เพื่อให้ได้ปัญญาในธรรมอันเป็นสัมมาทิฏฐิ ถ้าหากว่าไม่ได้ปัญญา ในธรรมอันเป็นสัมมาทิฏฐิ นี้ ก็มีบรรลุถึงข้อที่ปฏิบัติและผลแห่งข้อปฏิบัติ อันเป็นที่มุ่งในทาง พระพุทธศาสนา (สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, 2560: 17)

ปัญญาเป็นความดีงามในที่สุด (ปริโยสานกัลยาณะ) นั่นคือ เมื่อบุคคลได้รู้เห็นสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริงเขาย่อมเบื่อหน่าย เมื่อเบื่อหน่ายเขาย่อมคลายกำหนด เมื่อคลายกำหนดเขาย่อมหลุดพ้น เมื่อหลุดพ้นแล้วเขาย่อมมีญาณว่าหลุดพ้นแล้ว

2.3.9.1.1 ความสำคัญของสัมมาทิฏฐิตามพุทธพจน์

“ภิกษุทั้งหลาย เมื่อพระอาทิตย์จะขึ้น สิ่งที่จะขึ้นก่อน สิ่งที่เป็นนิมิตมาก่อน คือ แสงเงิน แสงทองฉันใด สิ่งที่เป็นเบื้องต้นเป็นนิมิตมาก่อนแห่งการตรัสรู้หรือริยสัจ ตามความเป็นจริง คือ สัมมาทิฏฐิฉันนั้นเหมือนกัน อันภิกษุผู้มีความเห็นชอบ พึงจักรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา เพราะฉะนั้น เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา” (ส.มहा.31/1720/454-455)

“ภิกษุทั้งหลาย บรรดาองค์มรรคเหล่านั้น สัมมาทิฏฐิย่อมเป็นประธานภิกษุรู้จักมัจฉาทิฏฐิว่าเป็นมัจฉาทิฏฐิ รู้จักสัมมาทิฏฐิว่าเป็นสัมมาทิฏฐิ ความรู้ของเธอนั้นเป็น สัมมาทิฏฐิ” (ม.อ.22/254/320)

“ภิกษุทั้งหลาย บรรดาองค์มรรคเหล่านั้น สัมมาทิฏฐิย่อมเป็นประธาน คือ ผู้มีสัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะก็มีพอเหมาะ ผู้มีสัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจาก็มีพอเหมาะ ผู้มีสัมมาวาจา สัมมากัมมันตะก็มีพอเหมาะ ผู้มีสัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะก็มีพอเหมาะ ผู้มีสัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะก็มีพอเหมาะ ผู้มีสัมมาวายามะ สัมมาสติก็มีพอเหมาะ ผู้มีสัมมาสติ สัมมาสมาธิก็มีพอเหมาะ ผู้มีสัมมาสมาธิ สัมมาญาณะก็มีพอเหมาะ ความรู้ของเธอนั้นเป็น สัมมาทิฏฐิ” (ม.อ.22/279/327)

“ภิกษุทั้งหลาย เราไม่เล็งเห็นธรรมอย่างอื่นแม้ข้อหนึ่ง ซึ่งเป็นเหตุให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วยอมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่ง เหมือนกับสัมมาทิฏฐิ (ความเห็นชอบ) นี้เลย เมื่อบุคคลเป็นผู้ประกอบด้วยสัมมาทิฏฐิ มีความเห็นชอบ กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น และกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วยอมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่ง” (อง.เอก.33/182/158)

2.3.9.1.2 ความหมายของสัมมาทิฏฐิตามพุทธพจน์

“ภิกษุทั้งหลาย อริยสัจ คือ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา (ข้อปฏิบัติให้ถึงธรรมเป็นที่ดับทุกข์) คือ ทางอันประเสริฐประกอบด้วยองค์ 8 ทาง คือสัมมาทิฏฐิ (ความเห็นชอบ), สัมมาสังกัปปะ (ความดำริชอบ), สัมมาวาจา (การเจรจาชอบ) สัมมากัมมันตะ (การกระทำชอบ), สัมมาอาชีวะ (การเลี้ยงชีพชอบ), สัมมาวายามะ (ความพยายามชอบ), สัมมาสติ (ความระลึกชอบ), สัมมาสมาธิ (ความตั้งจิต) นี้เรียก สัมมาทิฏฐิ คือ ความรู้ในทุกข์ ความรู้ในเหตุให้เกิดทุกข์ ความรู้ในธรรมเป็นที่ดับทุกข์ความรู้ในข้อปฏิบัติให้ถึงธรรมเป็นที่ดับทุกข์ นี้คือ สัมมาทิฏฐิ เห็นอริยสัจ” (ที.มหา.14/299/240)

“ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเห็นรูป เห็นเวทนา เห็นสัญญา เห็นสังขารเห็นวิญญาณอันไม่เที่ยงนั้น แผละว่าไม่เที่ยง ความเห็นของเธอเป็นสัมมาทิฏฐิ เมื่อเธอเห็นโดยชอบย่อมนับเป็นหนาย เพราะสิ้นความยินดีจึงสิ้นความกำหนดเพราะสิ้นความกำหนดจึงสิ้นความยินดี เพราะสิ้นความยินดีและความกำหนดจิตหลุดพ้นแล้ว เรียกว่าหลุดพ้นนี้คือ สัมมาทิฏฐิ เห็นไตรลักษณ์” (ส.ข.27/103/109-110)

“ชาวโลกนี้โดยมากอาศัยส่วน 2 อย่าง คือความมี และความไม่มี ก็เมื่อบุคคลเห็นความเกิดแห่งโลกด้วยปัญญาอันชอบตามเป็นจริงแล้ว ความไม่มีในโลกย่อมไม่มี, เมื่อบุคคลเห็นความดับแห่งโลกด้วยปัญญาอันชอบตามเป็นจริงแล้ว ความมีในโลกย่อมไม่มี โลกนี้โดยมากยังพัวพันด้วยอุปาย อุปาทาน และอภินิเวส แต่พระอริยสาวกย่อมไม่เข้าถึง ไม่ถือมั่น ไม่ตั้งไว้ซึ่งอุปายและอุปาทานนั้น อันเป็นอภินิเวสและอนุสัยอันเป็นที่ตั้งมั่นแห่งจิตว่า อัตตาของเราดังนี้ ย่อมไม่เคลือบแคลงสงสัยว่าทุกข์นั้นแหละ เมื่อบังเกิดขึ้นย่อมบังเกิดขึ้น ทุกข์เมื่อดับย่อมดับ พระอริยสาวกนั้นมีญาณหยั่งรู้ในเรื่องนี้ โดยไม่ต้องเชื่อผู้อื่นเลย ด้วยเหตุนี้จึงชื่อว่าสัมมาทิฏฐิ นี้คือ สัมมาทิฏฐิ เห็นปฏิจจสมุปบาท” (ส.นิ.26/42-43/67-68)

2.3.9.2 พรหมวิหาร 4 - หลักธรรมสร้างคุณธรรมแก่จิต

พรหมวิหาร (บาลี : พรหมวิหาร) พรหมวิหาร แปลว่า ธรรมอันเป็นเครื่องอยู่ของพรหม (พรหมคำนี้หมายถึง พระพุทธเจ้า) ธรรมของผู้ประเสริฐ พรหมวิหาร หมายถึง ธรรมเป็นหลักประจำใจของผู้ใหญ่ ธรรมที่ผู้ใหญ่พึงประพฤติ เป็นธรรมที่เกิดในใจ เป็นธรรมที่กระตุ้นให้เกิดการสงเคราะห์ช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น ให้มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อกันมี 4 ประการ เรียกกันว่า พรหมวิหาร 4 (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), 2556: 1148-376-673)

2.3.9.2.1 ความสำคัญของพรหมวิหารตามพระไตรปิฎก

ในพระไตรปิฎก อปัมฺยญา ธรรมที่แผ่ไปไม่มีประมาณ หมายถึง เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ที่แผ่ทั่วไปในมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายอย่างกว้างขวาง สม่่าเสมอกัน ไม่จำกัดขอบเขต หรือเรียกว่า พรหมวิหาร

1) ราหุล เธอจงเจริญเมตตาภาวนาเถิด เพราะเมื่อเธอเจริญเมตตาภาวนาอยู่ จักละพยาบาทได้ เธอจงเจริญกรุณาภาวนาเถิด เพราะเมื่อเธอเจริญกรุณาภาวนาอยู่ จักละวิหิงสาได้ เธอจงเจริญมุทิตาภาวนาเถิด เพราะเมื่อเธอเจริญมุทิตาภาวนาอยู่ จักละอริได้ เธอจงเจริญอุเบกขาภาวนาเถิด เพราะเมื่อเธอเจริญอุเบกขาภาวนาอยู่ จักละปฏิฆะได้ (ม.ม.20/145/267)

2) ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ มีใจประกอบด้วยเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา แผ่ไปตลอดทิศหนึ่งอยู่ ทิศที่สอง ทิศที่สาม ทิศที่สี่ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง แผ่ไปตลอดโลก ทัวสัตว์ทุกเหล่า ในที่ทุกสถาน ด้วยใจประกอบด้วยเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขาอันไพบุลย์หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่ (ที.ปา.16/234/171)

3) ในเทววิษุวัต วาเสฏฐมาภพได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระสมณโคดมผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้ ยินว่าพระสมณโคดมย่อมแสดงหนทางเพื่อความอยู่ร่วมกับพรหม ข้าพระองค์ขอโอกาส ขอพระองค์ ทรงแสดงทางเพื่อความอยู่ร่วมกับพรหม โปรดช่วยประชาชนผู้เป็นพราหมณ์ด้วยเถิด ถ้ากระนั้นเธอจงฟัง จงใส่ใจด้วยดี เราจักกล่าว ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยศีล ตามเห็นนิวรรณ์ 5 เหล่านี้ที่ละได้แล้วในตน ปราโมทย์ย่อมเกิดขึ้น เมื่อมีปราโมทย์ก็เกิดปีติ เมื่อใจประกอบด้วยปีติกายก็สงบ เมื่อกายสงบก็เสวยสุข เมื่อเสวยสุขจิตก็ตั้งมั่น เธอมีจิตประกอบด้วยเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา แผ่ไปตลอดทุกทิศ แผ่ไป ในที่ทั้งปวงตลอดโลกทั้งสิ้น เพราะแผ่ทั่วไปด้วยจิตประกอบด้วยเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขาอัน ไพบุลย์ หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่ นี้แลเป็นทางเพื่ออยู่ร่วมกับพรหม ภิกษุผู้มี ปกติอย่างนี้ คือ ไม่มีจิตจองเวร ไม่มีจิตเบียดเบียน ไม่มีจิตเศร้าหมอง เมื่อมรณะแล้ว จักเข้าถึงความ อยู่ร่วมกับพรหม ข้อนี้เป็นฐานะที่มีได้ (ที.สี.12/365-384/245-259)

2.3.9.2.2 ความหมายของพรหมวิหาร

พรหมวิหาร 4 หมายถึง ธรรมเครื่องอยู่ของพรหม ธรรมประจำใจอันประเสริฐ ธรรมประจำใจ ของผู้มีคุณความดียิ่งใหญ่ มี 4 คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ป ยุตโต), อ้างแล้ว, 283) ธรรมของผู้เป็นใหญ่ เป็นหลักธรรมประจำใจเพื่อให้ตนดำรงชีวิตได้อย่าง ประเสริฐและบริสุทธิ์เณกเช่นพรหม เป็นแนวธรรมปฏิบัติของผู้ที่ปกครอง และการอยู่ร่วมกับผู้อื่น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 761) ประกอบด้วยหลักปฏิบัติ 4 ประการ ได้แก่

1) เมตตา ความรัก ความปรารถนาดีอยากให้เขามีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำ ประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั่วหน้า

อธิบาย เมตตา : เจริญเมตตา ละพยาบาท คุณข้อนี้หมายการอบรมจิตให้มีเมตตาธรรม คือ มุ่งให้ตนและผู้อื่นได้สุข น้อมนึกอยู่ว่า สัพเพ โข สัตตา สัตว์ทั้งหลายทั้งปวงแล สุขกามา ชอบสุข ทุกขปฏิกกุลา ชังทุกข์ ยงกิลจิ สุขํ อะโร ฯ ที่เป็นสุข สัพพนต์ สุขนั้นทุกสิ่ง อิกฺกั เป็นที่ปรารถนา กนฺต เป็นที่รักใคร่ มนาปี เป็นที่เจริญใจ สพเพสํ สัตตานํ ของสัตว์ทั้งหลายทั้งปวง ยงกิลจิ ปน ทุกข์ กิอะโร ฯ ที่เป็นทุกข์ สัพพนต์ ทุกข์นั้นทุกสิ่ง อนิกฺกั ไม่เป็นที่ปรารถนา อกนฺต ไม่เป็นที่รักใคร่ มนาปี ไม่เป็นที่เจริญใจ สพเพสํ สัตตานํ ของสัตว์ทั้งหลายทั้งปวง อหิ โข เราแล สุขกาโม ชอบสุข ทุกขปฏิกกุ ลุลา ชังทุกข์ สพเพปิ สัตตา แม้สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง สุขกาโม ชอบสุข ทุกขปฏิกกุลา ชังทุกข์

เมื่อเห็นธรรมตาของสัตว์ล้วนชอบสุขชังทุกข์แล้ว ฟังแผ่เมตตาจิตลงในตนก่อนว่า อหิ สุขิโต โหมิ เราจงเป็นสุขเถิด นิทุกโข โหมิ จงเป็นผู้ไม่มีทุกข์เถิด อเวโร โหมิ จงเป็นผู้ไม่มีเวรเถิด อพยาปช โหมิ จงเป็นผู้ไม่มีอันเป็นไปคือความเบียดเบียนต่าง ๆ เถิด อนิโฆ โหมิ จงเป็นผู้ไม่มีความป่วยไข้ เถิด สุขี อตตานํ ปรีหรามิ จงเป็นผู้มีสุขรักษาตนเถิด ดังนี้ เมื่อเมตตาในตนแล้วถึนั้นให้เมตตาในสัตว์ เหล่าอื่นทั่วไปทุกทิศทุกทางไม่มีที่สุดไม่มีประมาณว่า สัพเพ สัตตา สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง สุขิตา โหนตุ

จงเป็นสุขเถิด นิททุกขา โหนตุ จงเป็นผู้ไม่มีทุกข์เถิด อเวรา โหนตุ จงเป็นผู้ไม่มีเวรเถิด อพยาปชมา โหนตุ จงเป็นผู้ไม่มีอันเป็นไปคือความเบียดเบียนต่าง ๆ เถิด อนินชา โหนตุ จงเป็นผู้ไม่มีความป่วยไข้เถิด สุขี อตตานัม ปรีทรนตุ จงเป็นผู้มีสุขรักษาตนเถิด ดังนี้ ครั้นแม่เมตตาในเราและสัตว์เหล่าอื่นบ่อย ๆ จนเป็นจิตภาวนา ก็จะกำจัดขันธ์ไล่พยาบาท ความจงล้างจงผลาญเสียได้ แต่นั้นจิตก็จะตั้งมั่นเป็น ขณิกสมาธิ อุปะการสมาธิ อัปปนาสมาธิขึ้นโดยลำดับ ผู้เจริญเมตตาธรรมจะได้आนिसงส์ 11 ประการ คือ สุขี สุขุบัติ หลับก็เป็นสุข 1 สุขี ปฏิพุชฌติ ตื่นก็เป็นสุข 2 น ปาปกั สุขิโน ปัสสติ ผันตี 3 มนุสสานัม ปิโย โหติ เป็นที่รักใคร่ของหมู่มนุษย์ 4 อมนุสสานัม ปิโย โหติ เป็นที่รักใคร่ของหมู่มนุษย์ 5 เทวดา รกขณติ เหล่าเทวดาย่อมรักษา 6 นาสสุ อคคิ วา วิสี วา สตถุ วา กมติ ไฟหรือสิ่งมีพิษหรือศัตรูย่อมไม่กล้ากลายแก่เมตตาวิหารผู้นั้น 7 ตวุฏฺฐิ จิตฺตํ สมายิตฺติ จิตฺตํ ย่อมตั้งมั่นได้รวดเร็ว 8 มุขฉนฺโณ วิปฺปสึทฺติ สีหน้าผ่องใส 9 อสมมฺพฺโห กาลิ กโรติ ย่อมไม่เป็นผู้หลงตาย 10 อุตฺตริ อฺปปฏิ วิชฌนฺโต พรหมโลกูปโค โหติ เมื่อยังไม่แทงตลอดพระอรหัตผลอันเป็นธรรมที่ยิ่ง ก็ย่อมเป็นผู้เข้าถึงพรหมโลก รวมเป็น 11 ประการ (สมเด็จพระมหาธีรวงศ์, 2562: 110-111)

2) กรุณา ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยาก ความเดือดร้อนของปวงสัตว์ (สงสารเห็นใจเพื่อนร่วมเกิดแก่เจ็บตาย)

อธิบาย กรุณา : เจริญกรุณา ละวิหิงสา (ความเบียดเบียน) คุณชื่อนี้หมายถึงการอบรมจิตให้ประกอบด้วยกรุณาธรรม คือว่า เมื่อเห็นสัตว์เหล่าที่อันทุกข์ทรมานอยู่เป็นต้น ความขมอดเข็ญใจยากจนข้นแค้นบีบคั้นบ้าง โรคาพารภัยพิบัติบีบคั้นบ้าง เพลิงกิเลสเพลิงทุกข์บีบคั้นบ้าง ครั้นเห็นแล้วอดอยู่ไม่ได้หวั่นใจใครจะเปลื้องให้พ้นทุกข์ พอจะพ้นได้ด้วยอุบายอันใดก็ไม่ทอดธุระในอุบายอันนั้น อบรมจิตให้น้อมนึกอยู่ว่า “สพฺเพ สตฺตา สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง ทุกขา ปมฺจจนฺตุ จงพ้นจากทุกข์เถิด” ดังนี้บ่อย ๆ จนเป็นจิตภาวนา เป็นคุณเครื่องกำจัดขันธ์ไล่เวสสา คือ ความเบียดเบียนในสัตว์เหล่าอื่นเสียได้แต่นั้นจิตก็ตั้งมั่น เป็นขณิกสมาธิ อุปะการสมาธิ อัปปนาสมาธิขึ้นโดยลำดับ (สมเด็จพระมหาธีรวงศ์, 2562: 113)

3) มุทิตา ความยินดีในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตผ่องใสบันเทิง ประกอบด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอ ต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงอยู่ในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีสุข มีความเจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป

อธิบาย มุทิตา : ละอรติ (ความยินดี) คุณชื่อนี้หมายถึงการอบรมจิตให้มีมุทิตาธรรม คือว่าเมื่อเห็นหรือได้ยินข่าวของสัตว์เหล่าอื่น ที่ได้ดิบได้ดีมีลาภ ยศ สรรเสริญ สุขศุภการบริวารก็ยินดีร่าเริงบันเทิงตามขอให้อภิมรณรุ่งเรืองตั้งอยู่ในสมบัติที่ตนได้แล้วอย่าเสื่อมเลยอบรมจิตให้น้อมนึกอยู่ว่า “สพฺเพ สตฺตา สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง มา ลทฺธสมฺปตฺติโต วิคจฺจนฺตุ จงอย่าไปปราศจากสมบัติอันตนได้แล้วเถิด” ดังนี้บ่อย ๆ จนเป็นจิตภาวนาเป็นคุณเครื่องกำจัดขันธ์ไล่อรติ คือความไม่ยินดีในสุขสมบัติ

ของสัตว์เหล่าอื่นเสียได้ แต่นั่นจิตก็ตั้งมั่นเป็นขณิกสมาธิ อุปจารสมาธิ อัปนาสมาธิขึ้นโดยลำดับ (สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า, 2562: 113)

4) อุเบกขา ความวางใจเป็นกลาง จะทำให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือ มีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตราขู ไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลาย กระทำแล้วอันควรได้รับผลดีผลชั่ว สมควรแก่เหตุอันตนประกอบ พร้อมทั้งจะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตาม ธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉยสงบใจมองดู ในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำ เพราะเขารับผิดชอบตนได้ดีแล้ว เขาสมควรรับผิดชอบตนเอง หรือเขาควรได้รับผลอันสมควรกับความรับผิดชอบของตน

อธิบาย อุเบกขา : เจริญอุเบกขา ละปฏิฆะ (ความหงุดหงิด ความกระทบกระทั่งภายใน) คุณข้อนี้หมายการอบรมจิตให้มีอุเบกขาธรรม คือว่าตั้งตนเป็นกลางวางเฉย ไม่เอนเอียงไปในอันยินดี ยินร้ายเพราะเหตุสุขทุกข์ของสัตว์อื่น พงษ์พินิจแต่กรรมของเขาเหล่านั้นอยู่ว่า “สพเพ สตตะ สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง กम्मสสกา เป็นผู้มีการเป็นของแห่งตน กम्मทายาทา เป็นผู้รับผลของกรรม กम्मโยนิ เป็นผู้มีการเป็นกำเนิด กम्मพนธู เป็นผู้มีการเป็นเผ่าพันธุ์ กम्मปฏิสรณา เป็นผู้มีการเป็นที่พึ่ง อาศัย ยัม กัมมํ กริสสนติ จักทำกรรมอันใดไว้ กลยาณํ วา ปาปกํ วา ดีหรือชั่ว ตสส ทายาทา ภาวิสสนติ จักเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น” ดังนี้บ่อย ๆ จนเป็นจิตภาวนาเป็นคุณเครื่องกำจัดขันธ์ไร้ราคา คือกิเลส เครื่องย้อมจิตให้ติดอยู่ในอารมณ์เสียได้ แต่นั่นจิตก็ตั้งมั่นเป็นขณิกสมาธิ อุปจารสมาธิ อัปนาสมาธิ ขึ้นโดยลำดับ (สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า, 2562: 114)

พรหมวิหาร 4 อันได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา นี้ นับเป็นทรัพย์ที่เราสร้างไว้กับตัว เป็น โภคะที่เรามองไม่เห็น ใช้ไม่รู้จักหมด บางทีของบางอย่างซื้อด้วยเงินไม่ได้ แต่ใช้เมตตาก็สำเร็จมาได้ จึงเป็น ทรัพย์สมบัติที่มีลักษณะพิเศษ คือ ใช้ไม่หมด ซื้อด้วยเงินไม่ได้ ฉะนั้น โภคะ คือ พรหมวิหารนี้ จึงเป็นสิ่งที่ ควรสร้างขึ้นมาก ถ้าเราทำได้ก็เป็นโภคะอันประเสริฐ (ปัญญา ใช้บางยาง และคณะ, อ้างแล้ว, 559)

2.3.9.3 ศิล 5 - ธรรม 5 - หลักธรรมสร้างพฤติกรรมตั้งอยู่ในศีลธรรม

1) ศิล 5 (เบญจศีล)

ศีล คือ เจตนา ความตั้งใจงดเว้น ดังพุทธพจน์ว่า “ผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ เว้นขาดจากการประพฤตินิดในกาม เว้นขาดจากการพูดเท็จ เว้นขาดจากการเสพของมีนเมา ชื่อว่า เป็นผู้ที่มีศีล” (สัมมา.31/1591/365) กล่าวคือ การรักษาศีล 5 โดยการงดเว้นตามข้อปฏิบัติ ตามพุทธพจน์

งดเว้น เรียกว่า วิริติ มี 3 อย่าง ตามลักษณะของการเว้น ได้แก่ สัมปัตตวิริติ สมาทานวิริติ และสมุจเฉทวิริติ (ขุ.อติ.อ.45/439) ดังต่อไปนี้

1) สัมปัตตวิริติ เว้นโดยไม่ได้สมาทานไว้ก่อน

2) สมาทานวิริติ เว้นเพราะได้สมาทานไว้ก่อนแล้ว ดังที่เราสมาทานศีลด้วยตนเอง หรือขอสมาทานศีลกับพระสงฆ์

3) สมุจเจทวิริติ เว้นเด็ดขาด เป็นคุณสมบัติของอริยบุคคล เกิดจากการเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน

ศีล 5 หรือ เบญจศีล มีปรากฏใน พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต วิจารณ์สูตร ว่าด้วยธรรมทำให้อุบาสกแก่ล้าและไม่แก่ล้า ดังนี้

1) สังคีติหมวด 5 ธรรมหมวดละ 5 เพื่อประโยชน์แก่คนหนุ่มมาก เพื่อความสุขแก่คนหนุ่มมาก เพื่อความอนุเคราะห์แก่ชาวโลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย คือ สิกขาบท 5 ได้แก่

(1) ปาณาติปาตา เวรมณี เจตนางดเว้นจากการปลงชีวิต

(2) อทินนาทานา เวรมณี เจตนางดเว้นจากการลักทรัพย์สิน

(3) กามเมสุมิจฉาจารา เวรมณี เจตนางดเว้นจากการประพฤตินอกใจ

(4) มุสาวาทา เวรมณี เจตนางดเว้นจากการพูดเท็จ

(5) สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐานา เวรมณี เจตนางดเว้นจากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท (ที.ปา.16/286/192)

2) ภิกษุทั้งหลาย อุบาสกประกอบด้วยธรรม 5 ประการนี้ ย่อมเป็นผู้ไม่แก่ล้าครองเรื้อน คือ อุบาสกเป็นผู้ฆ่าสัตว์ เป็นผู้ลักทรัพย์ เป็นผู้ประพฤตินอกใจ เป็นผู้กล่าวเท็จและเป็นผู้ดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ส่วนอุบาสกผู้แก่ล้าคือประพฤตินอกใจตรงข้ามข้างต้น ได้แก่ อุบาสกเป็นผู้งดเว้นจากฆ่าสัตว์ เป็นผู้งดเว้นจากลักทรัพย์ เป็นผู้งดเว้นจากประพฤตินอกใจ เป็นผู้งดเว้นจากกล่าวเท็จ และเป็นผู้งดเว้นจากดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท (อง.ปญจก.36/172/364) อธิบายความหมายของศีล 5 ว่า

(1) ศีล หมายถึง ศีรษะ เป็นการเปรียบเทียบว่า คนไม่มีศีรษะคือคนตาย ไม่อาจปิดฝุ่นผงที่เกาะติดตามตัวออกไปได้ เหมือนกับคนไม่มีศีลที่ปิดฝุ่นกิเลสออกจากตัวไม่ได้ สูญสิ้นคุณความดี ดุจดั่งตายจากศาสนาของพระพุทธเจ้า

(2) ศีล หมายถึง ความเย็น เปรียบสรรพคุณของไม้จันทร์ที่มีฤทธิ์เย็นคลายร้อน ถอนพิษไข้ เป็นเช่นเดียวกันกับศีลที่ถอนไข้ใจ คือความสะอึกสั่นที่จะเกิดตามมาหลังจากล่วงศีล และยังทำให้เกิดปรามोध์เป็นความเย็นใจอีกด้วย

(3) ศีล หมายถึง สันติ เพราะความประพฤติที่สงบเรียบร้อยของผู้รักษาศีลได้ ไม่ทำให้เกิดความหวาดกลัวแก่ตัวเองและผู้อื่น ศีลจึงแปลว่าสันติ

(4) ศิล หมายถึง ปกติ ปกติในที่นี้ไม่ได้หมายความว่าทำอยู่เป็นประจำ หากจะแปลเช่นนั้น ผู้ที่ฝึกศิลปะเป็นประจำ เช่น โภกคหกลองกลักเล็กขโมยน้อยจนเป็นนิสัยก็จะกลายเป็นผู้มีศิลปะเพราะทำเป็นประจำ จะเป็นปกติมีศิลปะหรือปกติไม่มีศิลปะก็เป็นปกติด้วยกัน แต่ปกติในที่นี้หมายถึง เรียบร้อย และ รองรับ ความปกติคือ ความทรงอยู่อย่างเรียบร้อยมีกาย วาจา ที่ไม่เกะกะ เพราะศิลปะมีปกติอย่างนั้น ความปกติคือ ความรองรับ สามารถรองรับได้ทุกคุณงามความดี ปกติของศิลปะเป็นอย่างนั้น (พระมหาประนอม ธรรมาลงกาโร, 2558: 12-13)

(5) ศิล คือ ธรรมทั้งหลายมีเจตนา เป็นต้น ของบุคคลผู้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ เป็นต้น ของบุคคลผู้บำเพ็ญวัตรปฏิบัติ ชื่อว่าศิลปะ คำนี้พระธรรมเสนาบดีสารีบุตรกล่าวไว้ในปฏิสัมภิทามรรคว่า เจตนาชื่อว่าศิลปะ เจตสิกชื่อว่าศิลปะ สังวรชื่อว่าศิลปะ และการไม่ล่วงละเมิดชื่อว่าศิลปะ ดังนี้ 1) เจตนาศิลปะ ได้แก่ เจตนาของบุคคลผู้งดเว้นจากบาปธรรมมีปาณาติบาต เป็นต้น หรือเจตนาของบุคคลผู้กำลังบำเพ็ญวัตรปฏิบัติอยู่ 2) เจตสิกศิลปะ ได้แก่ วิรติเจตสิกของบุคคลผู้งดเว้นจากบาปธรรมมีปาณาติบาต เป็นต้น อีกประการหนึ่ง ได้แก่ กุศลธรรมทั้งหลายคือ ความไม่โลภ ความไม่พยาบาท ความเห็นชอบ 3) สังวรศิลปะ นักศึกษาพึงทราบว่ามี 5 อย่าง คือ ปาติโมกสังวร สติสังวร ญาณสังวร ชันติสังวร และวิริยสังวร 4) การไม่ล่วงละเมิดศิลปะ (อวิติกมศิลปะ) ได้แก่ การไม่ล่วงละเมิดที่เป็นไปทางกายและเป็นไปในทางวาจา ของบุคคลผู้สมาทานศิลปะแล้ว (พระพุทธโฆสเถระ, 2556: 9-11) การฝึกอบรมศิลปะ 2 อย่าง

1) การฝึกศิลปะที่อาศัยความเคยชินและศรัทธา เป็นวิธีที่เน้นหนักในด้านระเบียบวินัย ได้แก่ การจัดสภาพแวดล้อมให้เป็นกรอบกำกับความประพฤติ เช่น กิจวัตร เป็นต้น

2) การฝึกศิลปะที่ใช้โยนิโสมนสิการกำกับ เป็นวิธีที่เน้นความเข้าใจในความหมายของการกระทำ หรือการปฏิบัติทุกอย่าง คือ ปฏิบัติด้วยโยนิโสมนสิการ หรือใช้โยนิโสมนสิการนำและคุมพฤติกรรมตามวิธีนี้ กัลยาณมิตร เช่น ครู จะช่วยได้ โดยแนะแนวความคิดให้เห็นช่องทางพิจารณาและเข้าใจ ความหมายของพฤติกรรมนั้น ๆ ไว้ก่อน แต่เมื่อถึงเวลาปฏิบัติ นักเรียนหรือผู้ปฏิบัติ นั้น จะต้องทำใจพิจารณาเองทุกคราวทุกกรณีไป (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต), อ้างแล้ว : 695-696)

ผลของการรักษาศิลปะ ศิลเป็นความดีงามเบื้องต้น (อาทิกัลยาณะ) บุคคลผู้มีความเพียร (รักษาศิล) ย่อมไม่วิปปฏิสาร (เดือดร้อนใจ) เพราะไม่วิปปฏิสารเขาจึงเกิดปราโมทย์ เพราะมีปราโมทย์ เขาจึงเกิดปีติ เพราะมีปีติเขาจึงเกิดกายปัสสัทธิ เพราะมีกายปัสสัทธิเขาจึงมีสุข เพราะมีสุขจิตของเขา จึงเบาสบาย นี้เรียกว่า ความดีงามในเบื้องต้น (อง.ทสก.38/1/2-3) ศิลเป็นแบบเป็นหลัก วัตรเป็นตัว เสริมเติมแต่งให้เกิดความงาม

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต) ได้อธิบายคำว่า ศิล วินัย ลิกขาบท เพื่อให้เกิดความเข้าใจมากขึ้น ดังนี้

ศีล (บาลี : สีล) คือ ความประพฤติดีงามสุจริต ที่แสดงทางกายและวาจา เป็นคุณสมบัติของคนที่ประพฤติอย่างนั้น ศีลนี้เป็นคำรวม ๆ (ไม่เป็นข้อ ๆ)

วินัย (บาลี : วินย) คือ ระเบียบหรือแบบแผนความประพฤติ ความเป็นอยู่ และการประกอบกิจดำเนินการต่าง ๆ ซึ่งจัดตั้งวางไว้โดยเป็นประมวลแห่งข้อบัญญัติ ข้อปฏิบัติ ข้อกำหนด กฎต่าง ๆ สำหรับฝึกฝนควบคุมกำกับความประพฤติและการปฏิบัติ ให้เป็นไปในแนวทางอันหนึ่งอันเดียวกัน ที่จะเกิดความเรียบร้อยดีงาม และความเจริญงอกงามสัมฤทธิ์ความมุ่งหมาย วินัยนี้เป็นคำรวม ๆ

สิกขาบท (บาลี : สิกขาบท) คือ ข้อรักษา ข้อฝึกความประพฤติ ข้อบัญญัติ โดยเฉพาะข้อที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้เป็นข้อปฏิบัติ ที่จะต้องทำหรือต้องงดเว้นการใด ๆ ตามที่บัญญัติไว้นั้น เพื่อให้มีความประพฤติและการปฏิบัติที่ถูกต้องดีงาม สิกขาบทเป็นข้อ ๆ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต), อ้างแล้ว, 915) มี สิกขาบท 5 (ศีล 5) เป็นต้น ดังปรากฏตามพุทธพจน์ ดังนี้

“สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาค ประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคได้รับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมา ตรัสว่า เธอทั้งหลายจงเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยศีล สมบูรณ์ด้วยปาติโมกข์ สำรวมด้วยการสังวรในปาติโมกข์ เพียบพร้อมด้วยอาจาระและโคจร มีปกติเห็นภัยในโทษแม้เล็กน้อย สมาทานศึกษาในสิกขาบททั้งหลายเถิด” (อง.ทสภ. 38/71/225)

2) ธรรม 5 (เบญจธรรม)

เบญจธรรม หรือเบญจกัลยาณธรรม คือ ธรรมอันดีงามห้าอย่าง คุณธรรมห้าประการคู่กับเบญจศีล เป็นธรรมเกื้อกูลแก่การรักษาเบญจศีล ผู้รักษาศีลควรมีไว้ประจำใจ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), อ้างแล้ว, 175) เบญจธรรม คือ ธรรม 5 ประการ ความดี 5 อย่างที่ควรประพฤติคู่กันไปกับการรักษา เบญจศีลตามลำดับข้อ ดังต่อไปนี้ 1) เมตตาและกรุณา 2) สัมมาอาชีวะ 3) กามสังวร (สำรวมในกาม) 4) สัจจะ 5) สติสัมปชัญญะ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต), อ้างแล้ว, 205-206)

1) เมตตาและกรุณา ความรักใคร่ปรารถนาให้มีความสุขความเจริญ และความสงสารคิดช่วยให้พ้นทุกข์ (loving kindness and compassion) คู่กับศีลข้อ 1

2) สัมมาอาชีวะ การหาเลี้ยงชีพในทางสุจริต (right means of livelihood) คู่กับศีลข้อ 2

3) กามสังวร ความสำรวมในกาม, ความสำรวมระวังรู้จักยับยั้งควบคุมในทางกามารมณ์ไม่ให้หลงใหลในรูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส (sexual restraint) คู่กับศีลข้อ 3

4) สัจจะ ความซื่อสัตย์ ความซื่อตรง (truthfulness, sincerity) คู่กับศีลข้อ 4

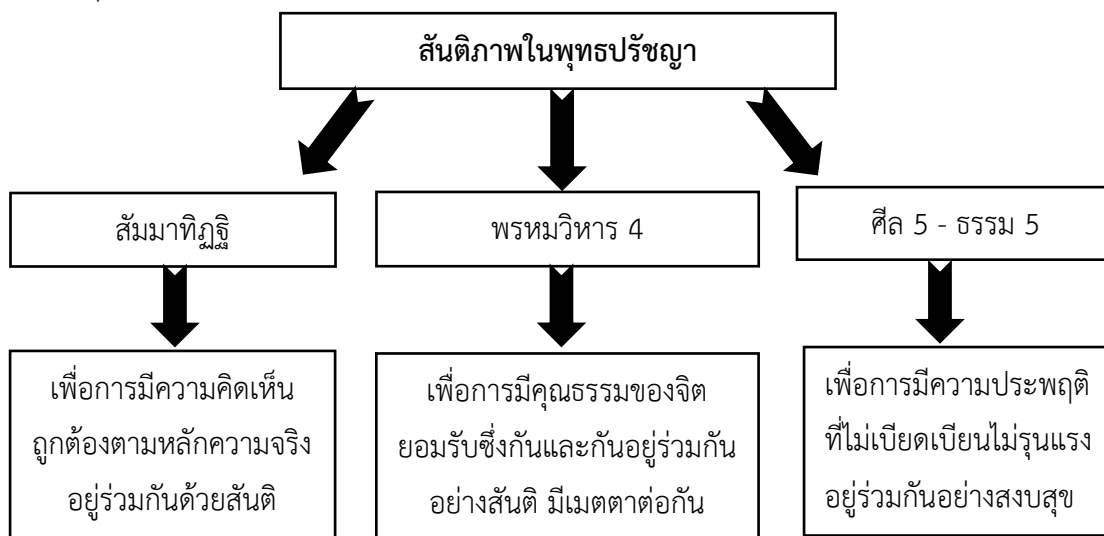
5) สติสัมปชัญญะ ระลึกได้และรู้ตัวอยู่เสมอ คือ ฝึกตนให้เป็นคนรู้จักยั้งคิด รู้สึกตัวเสมอว่า สิ่งใดควรทำ และสิ่งใดไม่ควรทำ ระวังมิให้เป็นคนมัวเมาประมาท (mindfulness and awareness, temperance) คู่กับศีลข้อ 5 (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), อ่างแล้ว, 175-176)

สรุปได้ว่า หลักคำสอนในพุทธปรัชญาเถรวาท ประกอบด้วยคุณค่า มีสาระเป็นแก่นสาร มีวิธีปฏิบัติอย่างมีระเบียบ เป็นระบบเพื่อการดำเนินชีวิตได้อย่างตลอดสาย เพื่อความดีงาม เพื่อความสงบสุข ทั้งในปัจจุบันและในเบื้องหน้าจนถึงประโยชน์สูงสุดคือความดับแห่งกิเลสทั้งปวง

2.3.10 สรุปการสร้างสันติภาพในพุทธปรัชญาเถรวาท

การศึกษาในบทที่ 3 สันติภาพในพุทธปรัชญาเถรวาท ทำให้ทราบลักษณะสำคัญของพระพุทธศาสนาเถรวาท และเป้าหมายสูงสุดของชีวิตมนุษย์ คือ การบรรลุธรรม กล่าวคือ การเข้าถึงภาวะของความสงบ สันติ หลักคำสอนต่าง ๆ ที่เรียกว่า พุทธปรัชญาเถรวาท จึงให้ความสำคัญต่อการพัฒนาตนไปสู่เป้าหมาย คือ ความสงบ สันติ

สันติภาพในพุทธปรัชญาจึงสามารถแบ่งออกเป็น 2 อย่าง ได้แก่ สันติภาพภายในและสันติภาพภายนอก โดยสันติภาพภายใน หมายถึง สันติภายในจิตใจของคน มีความสงบระงับ ลดความยึดติดถือมั่นในอัตตาตัวตน ส่วนสันติภาพภายนอก หมายถึง ความอยู่ดีมีสุขของมนุษย์หรือประชาชนของสังคมหรือของโลกทั้งหมด เป็นภาวะที่เกิดขึ้นจากการที่สังคมมีความสงบเรียบร้อย ไม่มีความวุ่นวาย ไม่มีการมุงร้าย ไม่มีการสังคราม ไม่มีความรุนแรง สรุปหลักธรรมที่สามารถทำให้เกิดสันติภาพ สำหรับการวิจัยครั้งนี้ คือ หลักธรรม 3 หัวข้อ ได้แก่ 1) สัมมาทิฏฐิ หลักธรรมสร้างความคิดเห็นถูกต้อง 2) พรหมวิหาร 4 หลักธรรมสร้างคุณธรรมแก่จิต และ 3) ศีล 5 - ธรรม 5 หลักธรรมสร้างพฤติกรรมศีลธรรม

แผนภูมิที่ 2.1 สรุปหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการสร้างสันติภาพ

2.4 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.4.1 เอกสารทั่วไป

เอส.เอส อนาคตามิ (2553) กล่าวไว้ในหนังสือรัฐ (Buddhist State) ความว่า สันติภาพทางสังคมของมนุษย์ คือ สภาวะทางกายของกระบวนการแห่งสังคมมนุษย์ทั้งที่เป็นปัจเจกบุคคลและเป็นองค์รวมที่สามารถจะดำรงอยู่และเคลื่อนไหวไปได้อย่างมีคุณภาพหรือเป็นไปอย่างปกติวิสัย เช่น

1. สันติภาพของปัจเจกบุคคล คือ การไม่ฆ่ากันโดยไม่มีเหตุผล หมายความว่า การฆ่ากันอาจจะเกิดขึ้นได้ภายใต้เหตุผลอันเหมาะสม หรือภายใต้กฎหมายที่มีความจำเป็น เช่น โทษประหารชีวิต การป้องกันตัว และการเกิดอุบัติเหตุ เป็นต้น

2. สันติภาพโดยรวมหรือองค์รวม หมายถึง การที่สังคมหรือรัฐทั้งภายในรัฐและระหว่างรัฐไม่ทำสงครามระหว่างกันอย่างไร้เหตุผล แต่สงครามก็อาจเกิดขึ้นได้ในกรณีจำเป็น เช่น การป้องกันตัว การรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมของรัฐ การรักษาเอกราช และการขยายหรือแย่งชิงดินแดนเพื่อจุดมุ่งหมายบางอย่าง เป็นต้น (เอส.เอส. อนาคตามิ, 2553 : 430-432)

โคทม อาริยา (2530) กล่าวไว้ในหนังสือประมวลความรู้เรื่องสันติภาพ มีใจความว่า สันติภาพมีความหมายกว้างกว่าการปลอดจากสงคราม คือการรวมถึงการปลอดความรุนแรงทางกายภาพและทางโครงสร้างด้วยสันติภาพจึงเป็นสภาพสังคมอุดมคติ ซึ่งมนุษย์ไม่กระทำความรุนแรงต่อตนเอง ต่อเพื่อนมนุษย์ ต่อสิ่งมีชีวิตและต่อธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และมีแนวคิดเพิ่มเติมว่าสันติภาพเป็นทั้งเป้าหมาย (Goal) ตัวบ่งชี้สภาพปัญหา (Indicator) และกระบวนการแก้ไขความขัดแย้ง (Process) (โคทม อาริยา, 2530 : 296-297)

ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ (2538) กล่าวไว้ในหนังสืออัตชีวประวัติขององค์ทะไลลามะ มีใจความว่า “สันติภาพไม่ได้หมายถึงการไม่มีสงครามเท่านั้น สันติภาพจะคงอยู่ก็ต่อเมื่อเราได้ให้ความเคารพในสิทธิมนุษยชน เมื่อประชาชนได้รับการดูแลอย่างดี” แนวคิดของทะไลลามะดำรงอยู่บนฐานของพุทธศาสนาแบบดั้งเดิมที่ชื่อว่า “สันติภาพเริ่มต้นที่เราแต่ละคน เมื่อเรามีความสุขสงบ ภายใน เราจะมีความสุขสงบสุขต่อทุกคนรอบตัวเราเอง เมื่อสังคมของเรามีความสุขสงบ ก็จะแบ่งปันความสุขแก่สังคมใกล้เคียงเรื่อยไป” ฉะนั้น ท่านจึงสรุปว่า “สันติภาพที่แท้จริงต่อตัวเราเองและโลกรอบตัวเราเป็นสิ่งที่จะเข้าถึงได้ด้วยการพัฒนาสันติสุขทางใจ” นั่นคือ สันติภาพในมุมมองของท่านทะไลลามะ จึงเป็นสันติภาพที่มุ่งทั้งสันติภาพภายในและสันติภาพภายนอก (ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, 2538 : 317-319)

พระมหาประยูร ธมฺมจิตฺโต (มีฤกษ์) (2559) กล่าวไว้ในหนังสือพุทธวิธีสร้างสันติภาพว่า สันติภาพนั้น มีความหมายทั้งในเชิงปฏิเสธและยืนยัน ในความหมายปฏิเสธ สันติภาพไม่เพียงแต่หมายถึงสภาวะที่ไม่มีสงครามและความขัดแย้ง แต่ยังหมายถึงสภาวะที่ไม่มี ความรุนแรงในโครงสร้างทางสังคม เช่น ความยุติธรรม ความไม่เสมอภาคในสังคม การละเมิดสิทธิมนุษยชน การทำลายความสมดุลทาง

นิเวศวิทยา ในความหมายเชิงยืนยัน สันติภาพ หมายถึง สภาวะที่มีความสามัคคีปรองดอง เสรีภาพและความยุติธรรม ดังนั้น คำว่า สันติภาพ จึงหมายรวมสภาวะที่ไม่มีความขัดแย้งเข้ากับสภาวะที่มีความสามัคคี (พระมหาประยูร ธมฺมจิตฺโต (มีฤกษ์), 2559 : 17)

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2538) ท่านได้ให้ทรรศนะไม่เห็นด้วยกับการนิยามความหมายของสันติภาพว่าเป็นสภาพที่ไร้สงคราม สันติภาพไม่ใช่เพียงแค่ภาวะไร้สงคราม ไม่มีความขัดแย้ง ไม่มีการรบราฆ่าฟันเบียดเบียนกันที่รุนแรงเท่านั้น แต่ต้องมองอย่างลึกซึ้งถึงภาวะขาดสันตินั้น ปรากฏได้หลายลักษณะหลายสภาวะ เช่น ในสังคมที่มีการแก่งแย่งแข่งขันกัน ต่างคนต่างมุ่งหมายหาผลประโยชน์ เอารอดเอาเปรียบข่มเหงกัน ไม่มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน จัดว่าเป็นสันติภาพไม่ได้ เพราะไม่มีความสงบและความสุขที่แท้จริง (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2538 : 14)

ประชุมสุข อาชาวอรุณ (2530) ได้อธิบายความหมายของ “สันติภาพ” ไว้ในคราวประชุมวิชาการโลก (World Conference) ว่ามี 8 ระดับ กล่าวคือ (1) สันติภาพภายในบุคคล (2) สันติภาพระหว่างบุคคล (3) สันติภาพภายในหมู่คณะ (4) สันติภาพระหว่างหมู่คณะ (5) สันติภาพในเผ่าพันธุ์ (6) สันติภาพระหว่างเผ่าพันธุ์ (7) สันติภาพภายในประเทศ (8) สันติภาพระหว่างประเทศ ว่าหมายถึง “สภาพที่ไม่มีความขัดแย้งกันภายใน หรือระหว่างสิ่งเหล่านั้น” และให้คำนิยามคำว่า “สันติภาพของโลก” ว่า หมายถึง “สภาพของโลกทั้งโลกเป็นปกติสุขปราศจากสงครามความขัดแย้งและมีความยุติธรรม” (ประชุมสุข อาชาวอรุณ, 2530 : 115)

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (2558) ได้ทรงกล่าวไว้ว่า “การปรารถนาให้คนอื่นเป็นสุข เป็นสิ่งที่ทุกคนควรกระทำ เพราะการปรารถนาเช่นนั้นเป็นคุณธรรมสำคัญของจิตที่เรียกว่า ‘เมตตา’ เมตตา คือ ความคิดปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุข ถ้าผู้ใดมีจิตของตนเปี่ยมด้วยเมตตา ผู้นั้นก็จะเป็นผู้มีความสุขอย่างแน่แท้” (สมเด็จพระญาณสังวรสมเด็จ พระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก, 2558: 10)

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2561) ได้กล่าวว่า “ว่ากันในระดับโลก คนยุคนี้พูดกันนัยๆ เพื่อสันติภาพ ๆ ทำการนั้นทำการนี้เพื่อสันติภาพ แล้วก็ถึงที่ว่า ผู้เพื่อสันติภาพ หรือต่อสู้เพื่อสันติภาพ ต้องทำสงครามเพื่อสันติภาพ หรือบางที่พูดว่า สันติภาพต้องได้มาด้วยสงคราม ที่พูดกันอย่างนี้ ก็เห็นอยู่ชด ๆ ว่า ตั้งแต่เริ่มก็ไม่มีสันติภาพแล้ว เมื่อความหวังสันติภาพเริ่มต้นด้วยสงคราม หรือการต่อสู้ สันติภาพที่แท้จริงจะเกิดขึ้นได้อย่างไร อาจมีได้ก็เพียงสันติภาพแบบขอไปที เรื่องนี้เป็นปัญหาของมนุษยศาสตร์มาแต่อดีต ตั้งแต่โบราณกระทั่งบัดนี้” (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2561: 1)

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2542) ได้กล่าวว่า “แม้โลกจะพัฒนามาถึงขั้นที่เป็นโลกาภิวัตน์แล้ว แต่มนุษย์ก็ยังมีจิตใจที่ล่าหลังทางไกล ไม่สามารถเข้าหากันด้วยการพูดความจริง ไม่สามารถ

มีเมตตาหรือไมตรีที่มาพร้อมกับความเปิดใจต่อการใช้วิธีแห่งปัญญา และแม้กระทั่งยังยึดมั่นในการแบ่งแยก จึงไม่สามารถแก้ปัญหาคความขัดแย้งต่าง ๆ ได้ และยังคงไม่มีความหวังอันชัดเจนมั่นคงที่จะมองเห็นทางแก้ปัญหานั้น กล่าวโดยรวม มนุษยชาติยังก้าวไปได้น้อยมาก ในวิถีทางแห่งการสร้างสรรค์สันติภาพ” (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2542 : 52-53)

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2555) ได้ให้ความหมายของสันติภาพไว้ว่า สันติ คือ ความสงบ ภาวะที่หายวุ่น หายพลุ่งพล่านกระวนกระวาย ปราศจากความทຸນทຸรายเร้าร้อนแห่งกิเลสหมตสิ่งที่จะกวนให้ไหวกระเพื่อม จึงเรียบ ซึ่ง สงบ เย็นทุกอย่างเข้าที่เป็นสภาวะของตัวเองสามารถเสวยผลต่าง ๆ ได้บริบูรณ์ที่สุด และมีความพร้อมมากที่สุดที่จะทำการทั้งหลายอย่างถูกต้องสมบูรณ์ สันติถ้าจะแปลง่าย ๆ คงได้ความว่า สว่าง อิสระ สะอาด สงบ หรือ นิพพาน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2555 : 382)

ดาไล ลามะ (2555) ได้กล่าวว่า “ปัญหาและความขัดแย้งต่าง ๆ ในโลกเกิดขึ้นเพราะเรามองไม่เห็นพื้นฐานความเป็นมนุษย์ที่เรามีร่วมกันและร้อยรวมใจพวกเราเข้าเป็นครอบครัวเดียวกัน เราลืมไปเสียแล้วว่าแม้เราจะมี ความต่างที่เปลือกนอก คนเราทุกคนมีความปรารถนาที่แท้จริงเดียวกันคือ ทุกคนต้องการสันติสุข” (องค์ดาไลลามะ, *ดาไลลามะ*, หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ, 2555 : 14)

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตฺยบุญญากร) (2554) ได้กล่าวว่า “คำว่าสันติภาพ ประกอบขึ้นจากคำสองคำคือ คำว่าสันติภาวะ หมายถึง ภาวะแห่งความสงบ หากจะตีความให้ลึกซึ้งและกว้างมากขึ้น ได้สองมิติคือ มิติภายในที่เน้นความสงบทางใจซึ่งเป็นสภาพปราศจากกิเลส ตัณหา และความยึดมั่นถือมั่น ในลักษณะนี้คือ สันติในความหมายระดับสูง หรือระดับโลกุตตรซึ่งหมายถึง นิพพาน ส่วนสันติอีกมิติหนึ่ง มักจะมุ่งเน้นสถานการณ์ภายนอกที่เกิดขึ้น” (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตฺยบุญญากร), 2554 : 12)

กิริติ บุญเจือ ได้กล่าวถึงกระบวนการที่ 5 กับชีวิตปัจจุบัน ว่า “ชีวิตปัจจุบันต้องคลุกคลีอยู่กับสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอก สิ่งแวดล้อมที่สำคัญชนิดหนึ่งที่ไม่สู้จะตระหนักกันอย่างเพียวพอ คือ สิ่งแวดล้อมที่เป็นปรัชญา เราแต่ละคนมีปรัชญาชีวิตแบบใดแบบหนึ่ง ซึ่งเป็นบ่อเกิดแห่งพลังสร้างสรรค์และบ่อเกิดแห่งปัญหาควบคู่กัน เราจึงควรตระหนักถึงพลังสร้างสรรค์และปัญหาต่าง ๆ เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น” (กิริติ บุญเจือ, มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น, มปป : 218)

วิลาวัลย์ สุทธิรักษ์และคณะ (2560) ได้สรุปว่า “ในการสื่อสารวาทาเป็นช่องทางหนึ่งในหลาย ๆ ช่องทางที่มนุษย์ใช้ในการดำเนินชีวิต ตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนาพระพุทธองค์ทรงใช้วาทาเป็นเครื่องมือในการประกาศศาสนา เพื่อหาทางบรรลุนิพพาน หรือ สันติภาพ และในการสืบทอดความเชื่อหรือคำสอนทางศาสนา และรักษาให้รุ่นต่อรุ่นตราบนานแสนนาน” (วิลาวัลย์ สุทธิรักษ์, พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตฺยบุญญากร), และชันทอง วัฒนประดิษฐ์, 2560 : 333)

สถาบันโพธิคยาวิชชาลัย (2556) ได้จัดทำหนังสือ ธรรมวิชัยจากแดนพุทธภูมิ พุทธพลิกโลก มีความตอนหนึ่งกล่าวถึงสันติภาพว่า “พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งปัญญา มีคำตอบหรือทางออกของปัญหาให้แล้วอย่างกว้างขวาง มีหลักวิธีการให้ดำเนินตามสู่การพ้นทุกข์ การคลี่คลายนานาปัญหา แน่แน่นอนว่าพุทธธรรมนั้นมีวิธีสร้างสังคมให้เป็นปกติสุข นำไปสู่สันติภาพสู่ความสมานฉันท์” (สถาบันโพธิคยาวิชชาลัย, 2556 : 172)

ไพฑูรย์ มณีไพโรจน์ (2551) ได้กล่าวว่า “มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่รวมกันอยู่เป็นสังคมภายในครอบครัว หลายครอบครัวรวมเป็นหมู่บ้าน เกิดการพึ่งพา การแบ่งปัน และการร่วมมือกันเพื่อให้เกิดความสงบสุขในการอาศัยอยู่ร่วมกัน ขณะเดียวกันความคิดที่แตกต่างกันก็ก่อให้เกิดความขัดแย้งเป็นเหตุให้ต้องวางกฎเกณฑ์บางประการ เพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกัน ไม่ให้ล่วงล้ำสิทธิของกันและกัน มนุษย์มีศักยภาพในการคิดและใช้เหตุผลตัดสินปัญหา โดยอาศัยความเข้าใจที่มีต่อสิ่งแวดล้อม เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ” (ไพฑูรย์ มณีไพโรจน์, 2551 : 141-142)

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (2539) ได้นำเสนอแนวทางใหม่ในการศึกษาสันติภาพหลังยุคสงครามเย็นไว้ว่า นักวิจัยสันติภาพควรใส่ใจกับปัญหาที่สำคัญยิ่ง คือ ปราบปรามการ “ภาพพจน์ศัตรู” อันเป็นตัวขับเคลื่อนให้ความขัดแย้งรุนแรงยิ่งขึ้น ปราบปรามการปฏิบัติเสแสร้งเอกลักษณะของอีกฝ่ายหนึ่งเป็นการปฏิบัติและการดำรงอยู่ของเขา และไม่ยอมรับผลของความขัดแย้งที่บังเกิดขึ้นกับฝ่ายที่เป็นคู่ขัดแย้งอีกด้วย พฤติกรรมเช่นนี้เป็นอาการของภาวะ “ประชาสังคมด้อยพัฒนา” (under developed conditions of civil society) อีกทั้งยังเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการเรียนรู้ทางสังคมอย่างใหม่อีกด้วย (ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, 2539 : 14)

2.4.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระมหานครินทร์ แก้วโชติรุ่ง (2548) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “สันติภาพตามแนวคิดของท่านพุทธทาสภิกขุ : ความหมายการประยุกต์ใช้ในโลกปัจจุบัน” กล่าวว่า ตามแนวคิดเรื่องสันติภาพของท่านพุทธทาสภิกขุเห็นว่า การส่งเสริมศีลธรรมเป็นเรื่องสำคัญกว่าเรื่องใด เพราะความสงบสุข หรือความทุกข์เดือดร้อนในสังคมแสดงให้เห็นว่ามนุษย์มีศีลธรรมหรือไม่ โดยเฉพาะสำหรับมนุษย์ในโลกปัจจุบันที่กำลังดำเนินชีวิตอย่างปราศจากศีลธรรมและปล่อยจิตใจให้ไหลไปตามกระแสวัตถุนิยมอาจจะก่อให้เกิดวิกฤตความเดือดร้อนวุ่นวายขึ้นในสังคมได้ เพื่อความสงบสุขของมนุษย์และสังคมศีลธรรมจึงเป็นเรื่องที่สำคัญที่จะต้องศึกษาทำความเข้าใจเพื่อให้เกิดผล คือ ศีลธรรมกลับมาสู่การปฏิบัติในวิถีชีวิตของมนุษย์ต่อไป (พระมหานครินทร์ แก้วโชติรุ่ง, 2548 : 157)

กานต์ ประทุมทอง(2549) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์ปัญจมหาบริจาคที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท” พบว่า ปัญจมหาบริจาคคือ บริจาคทรัพย์ บริจาคบุตรธิดา บริจาคภรรยา บริจาควัวและบริจาควีติ คำว่า ปัญจมหาบริจาคมิได้ปรากฏในพระไตรปิฎก แต่ได้

กล่าวถึงพระชาติต่าง ๆ ที่พระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติทรงบำเพ็ญบารมีอันนับเนื่องในปัญจมหา
 บริจาค ส่วนคัมภีร์อรรถกถาและฎีกาท่านได้กล่าวถึงปัญจมหาบริจาคว่ามีความสำคัญยิ่งกับพระ
 โพธิสัตว์ถึงกับแยกกันไม่ได้ทั้งคัมภีร์พระไตรปิฎกและอรรถกถาได้กล่าวถึงพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติ
 ต่างๆ เพื่อบริจาคทรัพย์มากกว่าการบริจาคข้ออื่น ๆ ส่วนคัมภีร์ฎีกามีได้กล่าวแยกประเภทไว้เช่นนั้น
 แต่ได้กล่าวโดยรวมไว้ว่า ปัญจมหาบริจาคเป็นคุณธรรมสำคัญที่พระโพธิสัตว์จะขาดเสียมิได้ ท่านเป็น
 ก้าวแรกแห่งการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ผู้ปรารถนาจะเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต พระโพธิสัตว์
 ทุกพระองค์จะบำเพ็ญบารมีข้อนี้เป็นพิเศษ โดยท่านแยกประเภทแห่งทานบารมีหรือปัญจมหาบริจาค
 ที่พระโพธิสัตว์บำเพ็ญออกเป็น 3 ระดับ คือ 1. การสละทรัพย์วัตถุสิ่งของภายนอก เป็นทานบารมี
 2. การสละอวัยวะ เลือด เนื้อ เป็นทานอุปบารมี 3. การสละชีวิต เป็นทานปรมัตถบารมี พระโพธิสัตว์
 ได้บำเพ็ญทานบารมีอันนับเนื่องในปัญจมหาบริจาคมาโดยตลอดทุกภพทุกชาติจวบจนพระชาติสุดท้าย
 ที่เป็นพระเวสสันดร (กานต์ ประทุมทอง, 2549: บทคัดย่อ)

กษิรา เทียนส่องใจ(2550) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์อภัยทานเพื่อจัดความ
 ชัดแย้งในสังคมไทยปัจจุบัน” ผลของการศึกษา พบว่า 1.ความขัดแย้งเป็นธรรมชาติของมนุษย์
 สังคมไทยในปัจจุบันก็กำลังเกิดปัญหาความขัดแย้งในหลายด้าน ได้แก่ ปัญหาทางการเมือง ปัญหา
 นโยบายสาธารณะ ปัญหาการแย่งชิง ทรัพยากรธรรมชาติ และปัญหาการหย่าร้าง สาเหตุของปัญหา
 ความขัดแย้งสามารถแบ่งตามปัจจัยภายนอกออกได้เป็น 5 ประเภทด้วยกัน คือ 1)ความขัดแย้งด้าน
 ข้อมูล (Data Conflict) 2)ความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ (Interest Conflict) 3)ความขัดแย้งด้าน
 ความสัมพันธ์ (Relationship Conflict) 4)ความขัดแย้งด้านโครงสร้าง (Structural Conflict) และ 5)
 ความขัดแย้งด้านคุณค่าหรือค่านิยม (Value Conflict) ในทัศนะของพุทธศาสนานั้น สาเหตุของความ
 ขัดแย้งเกิดมาจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน สำหรับปัจจัยภายในได้แก่
 ปปัญจธรรม คือ ตัณหา มานะ ทิฐิ และอกุศลมูล คือ โลภะ โทสะ โมหะ โดยทิฐิ ทำหน้าที่เป็น
 แกนกลางของปัจจัยภายในที่ทำงานร่วมกับอกุศลมูลในการเกิดความขัดแย้ง 2.อภัยทาน มีปรากฏอยู่
 ในพระไตรปิฎก ว่าเป็นมหาทาน มีความหมายว่า การให้ความไม่มีภัย การพัฒนาอภัยทานเริ่มที่
 สัมมาทิฐิ และสัมมาสังกัปปะ ซึ่งเป็นหลักพื้นฐานเพื่อให้เกิดอภัยทานที่ประกอบไปด้วยเมตตาธรรม
 ชันดิธรรม และศีล 5 สำหรับกรอบแนวทางการปฏิบัติของอภัยทาน คือ พรหมวิหารธรรม
 สาราณียธรรม และสังคหวัตถุ 4 โดยวิธีการปฏิบัตินั้นแบ่งออกได้เป็น อภัยทานทางใจ อภัยทานทาง
 วาจาและอภัยทานทางกาย 3.อภัยทานเป็นพุทธสันติวิธี ที่ใช้นำมาเป็นรูปแบบสำหรับการจัดการปัญหา
 ความขัดแย้งในสังคมไทยได้ ซึ่งไม่เพียงแต่สามารถใช้ได้ในรูปแบบการแก้ไขหลังจากการขัดแย้งเกิดขึ้น
 แล้วยังสามารถใช้เป็นรูปแบบของการป้องกันเพื่อไม่ให้ความขัดแย้งก่อตัวอีกด้วย อภัยทานทางใจ
 นับว่ามีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาให้มีความอดทน มีความเมตตา ไม่อาฆาตพยาบาทโกรธ

แค้น อภัยทานทางวาจา คือ การพูดที่ยึดหลักสัมมาวาจา และการกล่าวคำว่า “ขอโทษ” สำหรับ อภัยทานทางกายคือ การแสดงพฤติกรรมเคารพ และให้เกียรติในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยวิธีการ อภัยทานดังกล่าวทั้งหมดทำให้การยึดมั่นในความเป็นอัตตลักษณ์ สลายลง สามารถแก้ไขปัญหาคความ ซัดแย้งได้ในที่สุด (กษิรา เทียนส่องใจ, 2550: บทคัดย่อ)

พระมหาพิทักษ์ จิตตโสภโณ (สุดเหลือ)(2552) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบ หลักการสังคัมสงเคราะห์ในคัมภีร์ทีฆนิกายและในสังคัมตะวันตก” ผลการวิจัยพบว่า หลักการสังคัม สงเคราะห์ในคัมภีร์ทีฆนิกาย หมายถึงหลักคำสอนเพื่อการสงเคราะห์สังคัม เรียกว่า สังคหัตถุ 4 อย่างได้แก่ การให้ (ทาน) การกล่าววาจาเป็นที่รัก (ปิยวาจา) การประพฤติประโยชน์ (อรรถจริยา) และ การวางตนสมน้ำเสมอ (สมานัตตตา) กล่าวได้ว่า สังคหัตถุ 4 อย่างนี้ สัมพันธ์กับหลักการสังคัม สงเคราะห์อื่น ๆ ของชาวพุทธ ส่วนหลักการสังคัมสงเคราะห์ตะวันตก มุ่งการให้ความช่วยเหลือเพื่อ การดำรงชีพ การสอบถามและการให้คำปรึกษาหารือเพื่อแก้ไขปัญหาคการครองชีพ นักสังคัม สงเคราะห์ตะวันตกมีบทบาทและหน้าที่ให้ความช่วยเหลือ และจะยุติบทบาทเมื่อพบว่าผู้ที่ได้รับการ ช่วยเหลือสามารถดำรงชีพได้ตามปกติสุข หลักการสังคัมสงเคราะห์ในคัมภีร์ทีฆนิกายกับสังคัม สงเคราะห์ตะวันตก ทั้งสองระบบเกิดต่างยุคต่างสมัยกัน มีหลักการและวิธีการบางอย่างไม่ตรงกัน ทั้งหมด มีข้อดีข้อด้อยแตกต่างกันไป ถึงกระนั้นระบบทั้งสองก็มีเป้าหมายเพื่อช่วยเหลือสังคัมตาม สภาพแวดล้อมและยุคสมัย เพื่อประโยชน์สุขของมวลมนุษย์ (พระมหาพิทักษ์ จิตตโสภโณม, 2552: บทคัดย่อ)

พระสมุห์สายัณ จันทวณโณ (หม้อกรอง) (2554) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ จาคะในพระพุทธศาสนาเถรวาท” ผลการศึกษาพบว่า จาคะ หมายถึง การสละ หรือการบริจาค แบ่งปันความสุขให้แก่กันลักษณะของจาคะนั้นมีอยู่ 2 ลักษณะ คือ สละวัตถุเป็นลักษณะรูปธรรมเป็น การสละทรัพย์สินภายนอก เช่น เงิน ทอง สิ่งของ และสละอารมณ์เป็นลักษณะนามธรรม เป็นการสละ ทรัพย์สินภายใน เช่น ความรักความปรารถนา ความหวังดี และกิเลส จาคะมี 5 ประเภท คือ การสละ ทรัพย์สิน บุตรธิดา ภรรยา อวัยวะ และชีวิต เป็นทานแก่ผู้อื่น จาคะอยู่ในระดับของบารมี มี 3 ระดับ คือ ระดับบารมี ระดับอุปบารมี และระดับปรมัตถบารมี หลักธรรมที่ส่งเสริมจาคะ คือ อโลภะ ความไม่ โลภ, อโทสะ ความไม่ประทุษร้าย, อโมหะ ความไม่หลง, ศีล การสำรวมกาย วาจา, สัทธา ความเชื่อ, อุปสมะ ความรู้จักสงบใจ, เมตตา ความรัก, กรุณา ความสงสาร, มุทิตา ความพลอยยินดีส่วน หลักธรรมที่เป็นปฏิปักษ์กับจาคะ คือ มัจฉริยะ ความตระหนี่, โลภะ ความโลภ, โทสะ ความ ประทุษร้าย โมหะ ความหลง ประโยชน์ และการประยুক্তีใช้จาคะ สามารถนำไปปฏิบัติต่อตนเองและ ผู้อื่นที่อยู่รวมกันในสังคัมอย่างถูกต้องเหมาะสม ทำให้เกิดประโยชน์อันสูงสุดในด้านของบุคคล ครอบครัว สังคม และสถาบันต่าง ๆ ให้มีอนุเคราะห์เกื้อกูลกันในสังคัม จาคะเมื่อนำมาประยุกต์ใช้

ยอมเป็นประโยชน์ต่อตนเอง และผู้อื่น ผู้นำที่ปฏิบัติตามหลักธรรมข้อจาคะจะช่วยพัฒนาสังคม ประเทศชาติให้มีความ เจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไปได้ (พระสมุห์สายัณ จันทวนโณ (หม้อกรอง), 2554: บทคัดย่อ)

พระมหาดวงษ์ กตปุณฺโญ (หล้าทองอินทร์) (2550) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ศึกษาเปรียบเทียบการให้ทานสมัยพุทธกาลกับปัจจุบัน : ศึกษาเฉพาะกรณี ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น” ผลการศึกษาพบว่า จุดประสงค์การให้ทานในปัจจุบันของชาวพุทธตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เหมือนกันกับสมัยพุทธกาล คือ ให้ทานเพื่อบูชาคุณ ให้แก่ผู้ที่มีอุปการะคุณแก่ตน ให้แก่คนที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับตน ให้เพื่ออนุเคราะห์ และ ให้เพื่อตัดความตระหนี่ แต่ที่แตกต่าง คือ มีบางส่วนให้ทานยังมุ่งผลประโยชน์ตอบแทน ลักษณะของการให้ทานในสมัยพุทธกาลเหมือนกันกับปัจจุบัน คือ วัตถุประสงค์ที่ให้ ได้แก่ ปัจจัย 4 คือ เครื่องนุ่งห่ม อาหาร เสนาสนะ เกษัช และทานวัตถุ 10 ประการ วิธีการให้มีลักษณะดังนี้ ให้ทานด้วยศรัทธา ให้ทานโดยเคารพอ่อนน้อม ให้ทานตามกาล ให้ด้วยจิตอนุเคราะห์ ให้ทานไม่กระทบกระทั่งตนและคนอื่น ถวายเป็นสังฆทาน ถวายเป็นบุคลิกลทาน ให้ของที่ไม่เป็นเดน ถวายไทยธรรมด้วยมือตนเอง มีความตั้งใจก่อนที่จะทำทาน ทำจิตให้เป็นกุศล เชื่อว่าการทำบุญให้ทานทำให้มีความสุข ความอิ่มใจในปัจจุบัน แสวงหาไทยธรรม สิ่งของที่ควรให้ทาน ไทยธรรมเป็นของบริสุทธิ์ได้มาโดยชอบธรรม ให้ของที่สะอาด ให้ของที่ประณีต เลือกรูปที่ให้ ให้เป็นนิตย์ กำลังให้ก็ทำจิต ให้ผ่องใส ครั้นให้แล้วก็ดีใจ ประเภทของการให้ทานมี 2 ชนิดเหมือนกัน คือ 1. อามิสทาน การให้วัตถุสิ่งของต่าง ๆ มีให้ข้าว น้ำ ยารักษาโรค 2. ธรรมทาน คือ การให้ธรรมเป็นทาน ได้แก่การแนะนำสั่งสอนอบรมให้รู้วิธีการดำเนินชีวิต รูปแบบและวิธีปฏิบัติในการให้ทานชาวพุทธตำบลเมืองเก่า คือการทำตามคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนา และทำตามวัฒนธรรม ประเพณีพื้นบ้านโบราณที่ได้ปฏิบัติ สืบทอดเป็นมรดกต่อกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน คือ ฮีตสิบสอง ซึ่งเป็นลักษณะเด่นที่มีความแตกต่างจากสมัยพุทธกาล ที่ชาวอีสานได้ยึดถือเป็นแบบแผน ในการทำบุญให้ทาน ที่นิยมปฏิบัติประจำมีดังนี้ บุญเข้ากรรม บุญคุณลาน บุญข้าวจี บุญสงกรานต์ บุญบั้งไฟ บุญซำฮะ บุญข้าวประดับดิน บุญข้าวสาก ส่วนบุญพระเวส บุญเข้าพรรษา บุญออกพรรษา บุญกฐิน เป็นรูปแบบการทำบุญตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่สอดแทรกอยู่ในวัฒนธรรม พื้นบ้านชาวตำบลเมืองเก่าได้อย่างกลมกลืนเหมาะสม

พระครูปลัดสุวัฒนเมธาคุณ (ชัยยันต์ สีบกระพันธ์) (2556) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บูรณาการหลักพุทธจริยศาสตร์ในการดำเนินชีวิตของคนไทยในสังคมปัจจุบัน” พบว่า หลักพุทธจริยศาสตร์ในการดำเนินชีวิตแบ่งออกเป็น 3 ชั้น คือ พุทธจริยศาสตร์ระดับต้น ได้แก่ หลักเบญจศีลและเบญจธรรม พุทธจริยศาสตร์ระดับกลาง ได้แก่ ศีล 8 และพุทธจริยศาสตร์ระดับสูง ได้แก่ มรรคมีองค์ 8

พระครูวีระธรรมประยุต (ญาณวีโร)/สุทธธรรม (2560) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาการสร้างสันติภาพในสังคมด้วยหลักเมตตาในพุทธปรัชญาเถรวาท” พบว่า ในพุทธปรัชญาเถรวาท สันติภาพหมายถึง การที่จิตใจสงบหลุดพ้นแล้วจากกิเลสตัณหา เป็นสภาพจิตที่บรรลุถึงพระนิพพาน สันติภาพในพุทธปรัชญาเถรวาท แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ (1) สันติภาพภายใน คือ สภาพจิตที่เป็นอิสระจากความคิด หรืออารมณ์ด้วยการปฏิบัติตามมัชฌิมาปฏิปทา หรือมรรค 8 เพื่อบรรลุถึงสันติภายในจิตใจที่เป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิต คือ นิพพาน (2) สันติภายนอก คือ สภาพที่บุคคล สังคม ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน ไม่ฆ่าหรือทำร้ายร่างกายของกันและกัน ด้วยการปฏิบัติตามหลักเบญจศีลเบญจธรรม และกุศลกรรมบถ เพื่อให้กาย วาจาสงบ ดังนั้นสันติภายในกับสันติภายนอกจึงแยกกันไม่ออกต้องพัฒนาไปพร้อม ๆ กัน

พระมหาใจสิงห์ สิริธมโม (2559) ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์พุทธปรัชญาเรื่องสันติภาพตามทัศนะของพุทธทาสภิกขุ” พบว่า สันติภาพโดยทั่วไปตามทัศนะพุทธปรัชญา หมายถึง ความสงบ หรือความมีสันติ ซึ่งมีหลายระดับด้วยกันตามผลที่ได้รับจากการฝึกฝนของตนเอง ตั้งแต่ ปุถุชน ที่มีศีล 5 ไปจนถึงพระอรหันต์ ซึ่งเป็นผู้ที่เข้าถึงนิพพาน ด้วยการมุ่งเน้นให้คำนึงถึงเหตุผลแห่งการกระทำที่จะทำให้เกิดความไม่สงบสุข ทั้งในทางกาย วาจา และใจ ด้วยสุจริต 3 คือ คิดดี พูดดี และทำดี โดยเฉพาะในด้านจิตใจที่พุทธปรัชญาต้องการให้รู้จักเรียนรู้เพื่อแยกแยะดีชั่วออกจากกันได้ เพื่อความสงบสุขของตนเองและผู้อื่นหรือสังคมส่วนรวม แล้วหมั่นเพียรฝึกฝนตนตามแนวทางของพุทธปรัชญา ตามกำลังความสามารถหรือตามสถานภาพของตนเองที่เป็นอยู่ในสังคม

ภิกษุณีรัตน ธมมเจตนา (ธัมมธรา) (2564) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวการสร้างสันติภาพตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท” ได้สรุปแนวความคิดการสร้างสันติภาพตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นแนวคิดที่สามารถสร้างสันติภาพด้วยการนำหลักสัมมาทิฐิ หลักพรหมวิหาร 5 และหลักศีล 5 – ธรรม 5 ในพุทธปรัชญาเถรวาทมาใช้เพื่อสร้างสันติภาพ และเพื่อบรรเทาหรือระงับเหตุแห่งความขัดแย้งด้านความคิด เหตุแห่งความขัดแย้งด้านค่านิยม และเหตุแห่งความขัดแย้งด้านพฤติกรรม ดังนั้น G-KMB Model to Peace จึงเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่เกิดจากแนวความคิดการสร้างสันติภาพตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท เมื่อนำไปใช้แล้วทำให้เกิดสันติภาพในตน สันติภาพในสังคม สันติภาพโลก และพัฒนาตนสู่สันติภาพสูงสุดได้

ชั้นทอง วัฒนะประดิษฐ์ (2561) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ชุมชนสันติสุขในพุทธศตวรรษที่ 26 : ถอดบทเรียนชุมชนสันติสุขในพื้นที่ที่มีความขัดแย้ง” พบว่า ทำให้พบองค์ความรู้ 5 มิติสำคัญในกระบวนการสันติภาพและสันติสุขในชุมชน ได้แก่ มิติด้านกายภาพ มิติด้านสังคม มิติด้านจิตใจ มิติด้านปัญญา และมิติด้านผู้นำที่นำไปสู่การสร้างกรอบแนวคิดชุมชนสันติสุขในพุทธศตวรรษที่ 26 ประกอบด้วย หลักการสำคัญ คือ การใช้พลังอ่อนนุ่มที่มาจาก 2 ตัวประกอบสำคัญ ได้แก่ 1) ธรรมะ

คือ ความเชื่อความศรัทธาในศาสนาเป็นรากฐานนำพาให้เข้าถึงสันติสุข 2) อุดมการณ์และความเชื่อมั่นในกระบวนการสันติวิธี ทั้งสองหลักการนี้เป็นเป้าหมายของตัวบุคคล ที่เป็นแกนกลางของการพัฒนาชุมชนสันติสุข ได้แก่ ผู้นำสมาชิกชุมชนและเครือข่ายทางสังคมทำให้ได้ภาพสะท้อน เป็นสัญลักษณ์ที่แสดงออกถึงการพัฒนากายภาพและการพัฒนาคุณธรรมของการอยู่ร่วมกันในสังคม ผู้วิจัยได้นำเสนอเป็นองค์ความรู้ใหม่ เรียกว่า สมการสร้างชุมชนสันติสุขในพุทธศตวรรษที่ 26 คือ $D\&P (LINE) = 2 D$

พระครูพิลาศสรกิจ (สุรศักดิ์ ธารายศ)(2562) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์การให้ทานในสังคมไทยยุคปัจจุบัน” พบว่า 1. การให้ทานที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท คือการให้ทานมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับการให้ทานที่ปรากฏอยู่ในพระสูตร อรรถกถาและคัมภีร์ต่าง ๆ คือ สังคหวัตถุธรรม ขราวาสธรรม สปัจริยธรรม 7 พรหมวิหารธรรม และอิทธิบาท 4 ที่สำคัญ ได้จำแนกประเภทของทานออกเป็น 3 ประเภท มีดังนี้ อามิสทาน การให้ธรรมทาน และอภัยทาน ที่นอกเหนือจากการทำบุญให้ทานประเภทอื่น ๆ การถวายทานที่สังคมส่วนใหญ่เข้าใจ ก็คือปาฏิบุคลิกทาน การให้เจาะจง และสังฆทาน ให้โดยไม่มุ่งหวังเจาะจง เฉพาะแก่พระภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง ในคัมภีร์กล่าวว่า การให้ทานที่ไม่เจาะจง จะมีผลอานิสงส์มากกว่าขึ้นอยู่กับเจตนาของผู้ให้ทาน เป็นสำคัญ ทำให้สังคมได้มีคนดีช่วยกันพัฒนาประเทศ ตั้งแต่ในระดับครอบครัว ระดับสังคม ระดับประเทศและระดับนานาชาติแต่การให้ทาน มีธรรมทานอย่างเดียวเท่านั้นอันเป็นวิद्याทานที่สามารถทำให้ผู้รับได้เป็นปัจจัยเข้าถึงพระนิพพาน 2. รูปแบบในการให้ทานในสังคมไทย คือการให้ทานมีรูปแบบ 3 ประการ ได้แก่ 1.อามิสทาน คือ การให้สิ่งของที่เป็นวัตถุ มีของที่รับประทานได้และเป็นของใช้ต่าง ๆ ที่เลี้ยงชีวิตให้ดำรงอยู่ได้ 2.ธรรมทาน คือ การให้คุณธรรมที่เป็นความรู้ที่ทำให้เกิดปัญญา ในการมีชีวิตในสังคมด้วยคุณความดีอันที่มั่นคง ของผู้ทรงธรรม 3. อภัยทาน หมายถึง การยกเว้นการประทุษร้ายเบียดเบียนซึ่งกันและกัน มีชีวิตอยู่ร่วมกันโดยไม่มีเวร ไม่มีภัยต่อกัน มีจิตคิดเมตตาในคนและสัตว์ หากผิดพลาดก็ไม่ถือโทษโกรธตอบ การให้ทานอันมีวิธีที่พร้อมด้วยเขตสมบัติคือ บุญเขตถึงพร้อม ไทยธรรมสมบัติ คือ ไทยธรรมถึงพร้อมและจิตตสมบัติ คือ เจตนาถึงพร้อมอันจะทำให้คนในสังคมเข้าใจ การให้ทานมากยิ่งขึ้น 3. วิเคราะห์การให้ทานในสังคมไทยปัจจุบัน คือการให้ทานที่ถูกต้องประกอบด้วยแนวการปฏิบัติในการให้ทานทั้งผู้ให้ และผู้รับต้องเป็นผู้มีคุณธรรมและจริยวัตรตรงตามถูกต้องตามหลักศาสนา และเข้าใจรอบรู้ไม่ตกเป็นเหยื่อของทุรชน เพราะในสังคมปัจจุบันเป็นสังคมเทคโนโลยีก้าวไกล จึงจำเป็นต้องรู้เท่าทันโลกพร้อมที่จะนำพาตัวเอง สังคมสู่การพัฒนาด้านวัตถุและจิตวิญญาณ เพื่อสร้างสรรค์ประโยชน์สุขแก่สังคมได้อย่างสมบูรณ์และต่อยอดสู่การพัฒนาองค์กรประเทศชาติต่อไป การให้ทานยุคสังคมไทยปัจจุบัน พัฒนาเกี่ยวเนื่องกับการบริจาคทาน เพื่อทำประโยชน์ให้กับสังคมส่วนรวมที่เป็นการกุศลด้วยระบบสแกน QR Codeในการให้ทานและการใช้บัตร

สมาร์ทการ์ด ทั้งนี้ เพราะทำให้ทั้งคู่และผู้รับได้รับอานิสงส์แห่งผลบุญจากการให้ทาน โดยไม่มีความวิตกกังวลใจ เนื่องจากการกระทำโดยใช้หลักศรัทธาและปัญญาควบคู่กันไปอย่างถูกต้องรอบคอบและจัดแจงอย่างแท้จริง

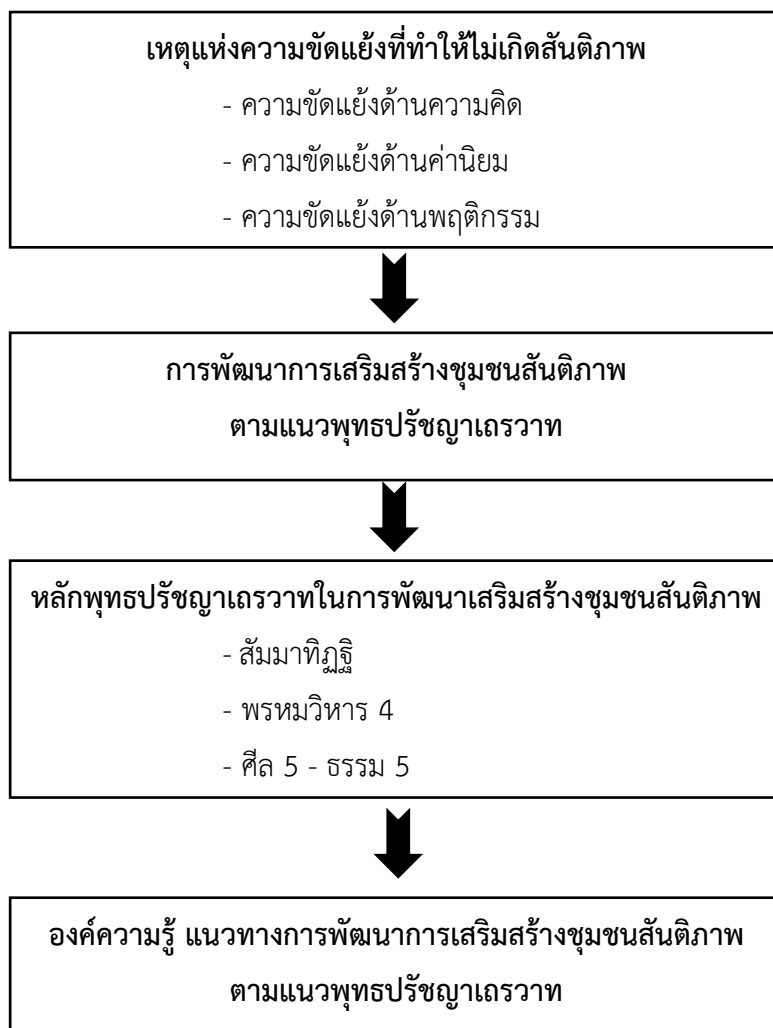
สรุปการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า สันติภาพเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนปรารถนาและแสวงหา สันติภาพมีส่วนเกี่ยวข้องและเชื่อมโยงกับมนุษย์ในแง่มุมต่าง ๆ อาทิ ปรัชญา ความคิดเห็น ความเชื่อ แนวคิด การดำเนินชีวิตในยุคโลกาภิวัตน์ท่ามกลางความเจริญก้าวหน้าจากพลังความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ในขณะเดียวกันก็ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ มากมาย ทำให้การดำรงชีวิตต้องพบกับอุปสรรคความยากลำบากส่งผลต่อความรู้สึกทำให้เกิดความทุกข์กายและทุกข์ใจ เพราะความขัดแย้งด้านต่าง ๆ ในการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ทั้งในระดับตนและสังคมหมู่่มากทำให้ไม่มีความสงบสันติ จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เห็นว่ายังไม่พบว่ามีงานวิจัยซึ่งเกี่ยวกับแนวคิดการสร้างสันติภาพตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท ดังนั้น ผู้วิจัยจึงจะทำวิจัยเรื่อง “แนวคิดการสร้างสันติภาพตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท” เพื่อนำหลักพุทธปรัชญาเถรวาทมาใช้สร้างสันติภาพตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท และนำเสนอองค์ความรู้ใหม่เรื่องแนวคิดการสร้างสันติภาพตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท อันจะสามารถพัฒนาตนและสังคมนำไปสู่สันติภาพได้

2.5 สรุปกรอบแนวคิด

การศึกษาครั้งนี้ได้นำแนวคิดหลักธรรมในการพัฒนาเสริมสร้างชุมชนสันติภาพตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท มาบูรณาการใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติและการพัฒนาการสร้างเสริมชุมชนให้เกิดสันติภาพและในการอยู่ร่วมกัน ผู้วิจัยจะใช้กรอบแนวคิดเป็นรูปแบบในการนำเสนองานวิจัย ซึ่งกรอบแนวคิดนี้ประกอบไปด้วยขั้นตอนต่าง ๆ การศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลการสร้างสันติภาพ ทำให้ทราบสถานการณ์โลกจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ผลกระทบของสงครามต่อสันติภาพ ความล้มเหลวของการสร้างสันติภาพผู้วิจัยพบว่าปัญหาการสร้างสันติภาพที่ยังไม่ประสบความสำเร็จตามที่มุ่งหวังของชาวโลก เพราะยังไม่สามารถจัดหรือบรรเทาความขัดแย้งได้สำเร็จ การสร้างสันติภาพจึงยังไม่สามารถสร้างสันติภาพได้อย่างเป็นจริง สรุปได้ว่าประเด็นหลัก ๆ ของเหตุแห่งความขัดแย้งมี 3 ด้าน ได้แก่

- 1) เหตุแห่งความขัดแย้งด้านความคิด เรื่องอุดมการณ์และความเชื่อ เกิดจากความยึดถือมั่นในความคิดเห็นของตน
- 2) เหตุแห่งความขัดแย้งด้านค่านิยม เรื่องเชื้อชาติ สีผิวเผ่าพันธุ์ เกิดจากมีการประเมินคุณค่าที่แตกต่างกัน มีความเกลียด ความโกรธ ความเหยียดหยามอยู่ในจิตใจ มีความรู้สึกแปลกแยกต่อผู้อื่นที่ตนคิดว่าแตกต่างจากตน

3) เหตุแห่งความขัดแย้งด้านพฤติกรรม เรื่องมีพฤติกรรมรุนแรงเบียดเบียนต่อผู้อื่น เกิดจากความต้องการในด้านต่าง ๆ เช่น อำนาจ ผลประโยชน์ จึงทำให้เกิดพฤติกรรมต่าง ๆ เพื่อให้ได้ตามความต้องการเหล่านั้น ดังแผนภูมิที่ 2.2 เพื่อหาแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการสร้างสันติภาพตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท ที่สอดคล้องกับเหตุแห่งความขัดแย้งและสามารถบรรเทาหรือขจัดเหตุแห่งความขัดแย้งออกไปเพื่อให้เกิดเป็นสันติภาพ ต่อไป

แผนภาพที่ 2.2 สรุปกรอบแนวคิด

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการเสริมสร้างชุมชนสันติภาพตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท” ได้ทำการศึกษาการพัฒนาการเสริมสร้างสันติภาพในมิติระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และแบบพรรณนา (Descriptive Research) โดยการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากพระไตรปิฎก ตำรา และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) แล้วนำข้อมูลที่ได้อมาวิเคราะห์สังเคราะห์และนำเสนอเชิงพรรณนา มีรายละเอียดการดำเนินการศึกษาดังต่อไปนี้

3.1 รูปแบบการวิจัย

รูปแบบการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการเสริมสร้างชุมชนสันติภาพตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท” เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และแบบพรรณนา (Descriptive Research) ด้วยการศึกษาดูเอกสาร การลงพื้นที่ภาคสนาม การสัมภาษณ์แบบมีส่วนร่วม การลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึก การประชุมกลุ่มสนทนา โดยมีขั้นตอนดังนี้

- 1) ศึกษาจากข้อมูลจากพระไตรปิฎก หนังสือ เอกสาร บทความและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2) ส่งหนังสือเอกสารขออนุญาตศึกษาวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารองค์กร เจ้าอาวาส คณะทำงาน และผู้นำชุมชนวัดนครอินทร์ ตำบลสวนใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี
- 3) ใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์ โดยการพัฒนาแบบสัมภาษณ์ นำแบบสัมภาษณ์ฉบับร่างเสนอที่ปรึกษางานวิจัยเพื่อตรวจสอบความถูกต้อง รับข้อเสนอแนะ และดำเนินการปรับปรุงแก้ไขพร้อมทั้งนำแบบสัมภาษณ์ที่แก้ไขเรียบร้อยแล้ว ส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบแบบสัมภาษณ์ จำนวน 5 ท่าน และจัดพิมพ์แบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการตรวจสอบฉบับสมบูรณ์แล้วนำไปใช้ในกลุ่มประชากรตัวอย่างเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล
- 4) ลงพื้นที่สัมภาษณ์การวิจัย และจัดเวทีสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) กับผู้บริหารองค์กร เจ้าอาวาส คณะทำงาน และผู้นำชุมชนวัดนครอินทร์ ตำบลสวนใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี โดยนัดวันและเวลาในการมาพูดคุยกัน ซึ่งผู้วิจัยเองได้เตรียมเนื้อหา คือ การลำดับขั้นตอนการดำเนินการจัดเวทีชุมชน การเตรียมอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดเวที เช่น เครื่องบันทึกเสียง กระดาษ ปากกาเมจิก สมุด โดยผู้วิจัยได้ทำหน้าที่เป็นผู้กระตุ้นให้เกิดการสนทนาร่วมกันภายใต้กรอบประเด็นการวิจัยที่กำหนดไว้ สำหรับการสัมภาษณ์ คณะผู้วิจัยได้พยายามสร้างความคุ้นเคยกับผู้ให้ข้อมูลจากการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ให้ข้อมูล ทั้งจากการสร้าง

ความคุ้นเคยเป็นรายบุคคล และการสร้างความคุ้นเคยในลักษณะกลุ่มจากนั้นจึงเริ่มการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล ซึ่งคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์นั้นเป็นคำถามแบบไม่มีโครงสร้างและแบบมีโครงสร้างด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview)

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาจากเอกสารแล้วยังเป็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (PAP) ดังนั้น กำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) และผู้ร่วมปฏิบัติการ (Participants) และการวิจัยในครั้งนี้จึงเห็นความสำคัญและทำตามการตัดเข้าตามเกณฑ์คุณสมบัติการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) อย่างมีเกณฑ์ที่กำหนดขึ้นมาจากการให้ความสำคัญของพื้นที่การวิจัยและเลือกเพราะสะดวก (Convenience Sampling) เพื่อให้ครอบคลุมบริบทการศึกษาวิจัย โดยมีการเจาะจงจำนวนขอบเขตการศึกษาวิจัย คือ วัฒนธรรมอินทร์ ตำบลสวนใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี

1) ประชากร (Population) การวิจัยครั้งนี้มีประชากร ได้แก่ ผู้บริหารองค์กร เจ้าอาวาส คณะทำงาน ผู้นำชุมชนวัฒนธรรมอินทร์ ตำบลสวนใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี ในพื้นที่การวิจัย และประชากรที่เข้าเข้าร่วมโครงการและกิจกรรม

2) กลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการสุ่มตัวอย่างของประชากร (Purposive Sampling) โดยวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงจากผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้บริหารองค์กร เจ้าอาวาส คณะทำงาน และผู้นำชุมชนวัฒนธรรมอินทร์ ตำบลสวนใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี

3) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ในการศึกษาข้อมูลผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มไว้เพื่อให้สอดคล้องการวิจัยและสอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายที่ทำการวิจัย ซึ่งประกอบไปด้วย ผู้บริหารองค์กร เจ้าอาวาส คณะทำงาน และผู้นำชุมชนวัฒนธรรมอินทร์ ตำบลสวนใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี ในพื้นที่การวิจัย จำนวน 15 รูป/คน

4) เกณฑ์การคัดกรองคุณสมบัติผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

1. เลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย
2. ผู้วิจัยได้คัดกรองคุณสมบัติจากประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย
3. ผู้วิจัยได้คัดกรองคุณสมบัติโดยเน้นกลุ่มตัวอย่างที่แสดงถึงความสามารถในการให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์กับงานวิจัย

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ปลายเปิดแบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง ประกอบการสนทนากลุ่ม (Focus Group) และได้สัมภาษณ์ประเด็นข้อคิดเห็นต่าง ๆ ที่ได้จากกลุ่ม

ผู้ให้ข้อมูล รวมทั้งบันทึกข้อสังเกตและการวิเคราะห์ข้อมูลของผู้วิจัยในแต่ละช่วงของการลงพื้นที่เก็บข้อมูล

1) **แบบสัมภาษณ์** เป็นแบบสัมภาษณ์กลุ่มแบบมีโครงสร้าง (Structure Interview Form) ปลายเปิด (Oerther, 2021) เพื่อใช้สัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ เจ้าอาวาส คณะทำงาน และผู้นำชุมชนหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในพื้นที่การวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 แนวคำถามเกี่ยวกับการพัฒนาการเสริมสร้างชุมชนสันติภาพตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท

2.1 ลักษณะชุมชนสันติภาพควรมีลักษณะอย่างไร

1) ท่านมีความคิดเห็นว่าการเสริมสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นในชุมชนเป็นสิ่งที่จำเป็นหรือไม่อย่างไร

2) ในด้านการพัฒนาการเสริมสร้างชุมชนสันติภาพนั้น อะไรคือ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค

2.2 การพัฒนาการเสริมสร้างชุมชนสันติภาพตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทควรเป็นอย่างไร

1) หลักธรรมใดบ้างในพุทธปรัชญาเถรวาทที่ท่านคิดว่าสามารถจะนำมาใช้สำหรับการพัฒนาเสริมสร้างชุมชนเพื่อให้เกิดสันติภาพได้อย่างยั่งยืน

2) การสร้างเสริมชุมชนเพื่อให้เกิดสันติภาพอย่างยั่งยืนต้องอาศัยอะไรบ้าง

2.3 แนวทางปฏิบัติเพื่อการเสริมสร้างชุมชนสันติภาพตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทควรเป็นอย่างไรบ้าง

1) ในกิจกรรมอะไรบ้าง ที่จำเป็นต้องมีในการเสริมสร้างชุมชนเพื่อให้เกิดสันติภาพ

2) การบูรณาการพุทธปรัชญาเถรวาทกับการเสริมสร้างสันติภาพให้กับชุมชนควรเป็นอย่างไร

3) การพัฒนาการเสริมสร้างชุมชนสันติภาพตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทควรเป็นรูปแบบอย่างไร

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ

1) ทำอย่างไรจึงจะเกิดการพัฒนาการเสริมสร้างให้เกิดสันติภาพแก่ชุมชนได้อย่างยั่งยืน

2) ท่านมีข้อเสนอแนะในการพัฒนาการเสริมสร้างชุมชนสันติภาพตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทอย่างไรบ้าง

3.4 การสร้างและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย

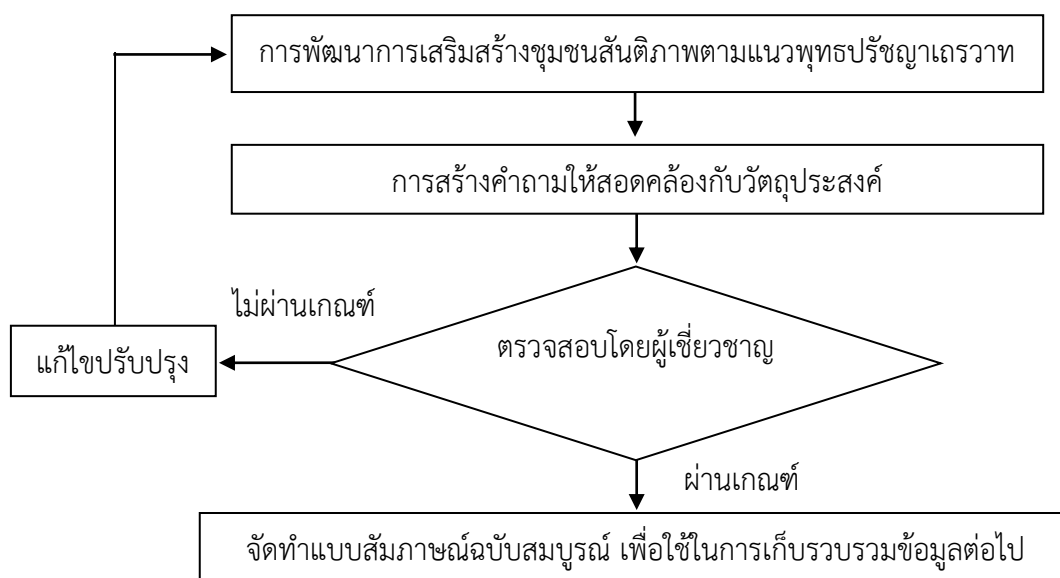
ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือการวิจัย สรุปได้ดังนี้

1) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยได้พัฒนาและสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก นำแบบสัมภาษณ์เชิงลึกฉบับร่างเสนอผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้องและครอบคลุมเนื้อหา 3 ประเภท ได้แก่ ความตรงตามเนื้อหา ความตรงตามโครงสร้าง และความตรงตามเกณฑ์ที่เกี่ยวข้อง แล้วนำไป

หาค่าความเที่ยงตรงโดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Index of item objective congruence : IOC)

โดยมีเกณฑ์การพิจารณาตรวจสอบของผู้เชี่ยวชาญข้อคำถาม การให้คะแนนประเมินพิจารณาจากความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ +1 หมายถึง มีความเหมาะสมและสอดคล้องตรงกับวัตถุประสงค์ 0 หมายถึง ไม่แน่ใจว่าสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และ 1 หมายถึง ไม่สอดคล้องและไม่ตรงกับวัตถุประสงค์ (บุญชม ศรีสะอาด, 2556) มีเกณฑ์การตัดสินโดยเกณฑ์การคัดเลือกข้อคำถามด้วยค่า IOC เท่ากับ 1.00 เลือกลงได้ ค่า IOC มีค่าระหว่าง 0.5 – 0.99 ให้ปรับปรุงพิจารณาเนื้อหา และค่า IOC มีค่าน้อยกว่า 0.5 ให้ตัดทิ้งใช้ไม่ได้

จากนั้นผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์เชิงลึกไปทดสอบ (Try-Out) กับกลุ่มลักษณะที่คล้ายกันจำนวน 7 รูป/คน แล้วนำความคิดของผู้เชี่ยวชาญและกลุ่มประชาชนที่ไปทำทดลองใช้มาปรับปรุงแก้ไข และวิเคราะห์ทบทวนความสอดคล้องและความเหมาะสมของคำถามเพื่อให้ได้เครื่องมือวิจัยที่มีคุณภาพ ก่อนนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลการวิจัยกับกลุ่มตัวอย่าง

ภาพที่ 3.1 โครงการสร้างการสร้างแบบสัมภาษณ์

3.5 วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการศึกษ เอกสาร (Document Research) การวิจัยภาคสนาม (Field Research) การลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การประชุมกลุ่มสนทนา (Focus Group) และการวิเคราะห์ข้อมูลแบบ พรรณนา (Descriptive Research) ผู้วิจัยลงภาคสนามเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีการจัดทำหนังสือขออนุญาตเพื่อลงเก็บข้อมูล ติดต่อประสานขอความร่วมมือนักสัมภาษณ์เชิงลึก กับกลุ่มเป้าหมายในการศึกษาวิจัย เพื่อการนัดพบประชุมและทำการเก็บข้อมูลด้วยการบันทึกเสียงและการจัดบันทึก

หลังจากนั้นผู้วิจัยจะทำการตรวจสอบว่าข้อมูลนั้นเพียงพอต่อการตอบปัญหาของการวิจัยหรือไม่ รวมทั้งความถูกต้องของข้อมูลประกอบไปด้วยกระบวนการวิธีที่หลากหลาย เช่น การตรวจสอบด้านข้อมูล (Data Triangulation) ได้แก่ เวลา สถานที่ และบุคคลที่ให้ข้อมูล การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย (Investigator Triangulation) ได้แก่ การตรวจสอบข้อมูลของผู้วิจัย การตรวจสอบด้านแนวคิด ทฤษฎี (Theory Triangulation) ได้แก่ การตรวจสอบแนวคิดและทฤษฎี เนื่องจากหากมีการเปลี่ยนทฤษฎีการตีความข้อมูลก็จะเปลี่ยนไป และการตรวจสอบวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) ได้แก่ การใช้หลากหลาย ๆ วิธีในการเก็บรวบรวมข้อมูล เช่น

- 1) การตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์
- 2) การตรวจสอบข้อมูลจากการสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วม
- 3) การตรวจสอบข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้เป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และพัฒนา (Action Research development) เป็นการศึกษาด้านเชิงเอกสาร (Documentary Research) และข้อมูลเชิงประจักษ์ และการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาตามปรากฏการณ์ต่าง ๆ จาก การสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย โดยผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงพรรณนา ในเนื้อหาสาระ (Content analysis) เพื่อสรุปเนื้อหาตามประเด็นหัวข้อดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัย (Analytic Induction) คือ การนำข้อมูลแต่ละด้านมาสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ใหม่
2. การวิเคราะห์โดยจำแนกชนิดข้อมูล (Typological Analysis) เป็นการวิเคราะห์ตัวแปรที่มีที่ตัวแปรก็วิเคราะห์ตามนั้น
3. การกระทำ (Acts) เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคลเพื่อสังเคราะห์ข้อมูลให้ได้ตรงกัน

4. การเปรียบเทียบข้อมูลโดยการนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกตามกระบวนการขั้นตอนที่กำหนดไว้มาเปรียบเทียบข้อมูลให้มีความสอดคล้องตรงกัน

5. เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาโดยการนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบสอบถามทั้งหมดว่าเป็นอย่างไรและนำมาเปรียบเทียบว่าเหมือนกันหรือแตกต่างกันอย่างไร และผู้วิจัยนำมาสรุปประเด็นให้สอดคล้องตรงกันด้วยการอ่านจับใจความสำคัญตามประเด็นปัญหาและตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้

เมื่อผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลเรียบร้อยแล้ว ขั้นตอนต่อไป ผู้วิจัยทำการตรวจสอบและจัดกระทำข้อมูล โดยผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาจากการรวบรวมเอกสารและข้อมูลภาคสนามมาแยกตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย หลังจากนั้นผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์ข้อมูลในรูปของการบรรยายตามเนื้อหาในแต่ละประเด็นในลักษณะขององค์ความรู้ใหม่ โดยนำแนวคิดทฤษฎีมาที่เกี่ยวข้องมายืนยัน โดยใช้วิธีวิเคราะห์ข้อมูลแบบการวิเคราะห์เนื้อหา ซึ่งเป็นเทคนิคที่สามารถใช้วิเคราะห์ข้อมูล ทั้งในรูปของเอกสารหรือข้อเขียนและคำพูดที่ได้จากการสัมภาษณ์ เป็นการวิเคราะห์ทั้งความหมายทางภาษาโดยตรงจากเอกสาร และความหมายทางความรู้สึกหรือวิเคราะห์นัยที่แอบแฝงอยู่ รวมถึงการตีความทางบริบทหรือสภาพแวดล้อมประกอบข้อมูลที่น่าวิเคราะห์ด้วย เป็นการวางเค้าโครงของข้อมูลเพื่อทำการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1) นำเสนอข้อมูลที่ได้รับจากการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์โดยเริ่มจากการนำเสนอข้อมูลทั่วไปและข้อค้นพบจากการสัมภาษณ์ และการวิเคราะห์เอกสาร

2) อภิปรายผลจากข้อมูลที่น่าเสนอ โดยวิเคราะห์ทั้งในส่วนที่เป็นคำพูดจากการสัมภาษณ์ เอกสารไปพร้อม ๆ กัน โดยให้ความสำคัญทั้งความหมายในทางภาษาและตีความจากความรู้สึกที่แฝงอยู่ในข้อมูลนั้น ๆ ภายใต้กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่องนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ(Qualitative Research) ผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์ของการวิจัย(Research Objectives) ดังนี้ 1. เพื่อศึกษาลักษณะชุมชนสันติภาพ 2. เพื่อศึกษาการพัฒนาการเสริมสร้างชุมชนสันติภาพตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท 3. เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาการเสริมสร้างชุมชนสันติภาพตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทซึ่งผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือ คือ แบบสัมภาษณ์ประชาชนทั่วไป จำนวน 15 คน โดยใช้วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) แล้วนำแบบสัมภาษณ์มาดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล สำหรับตอบปัญหาวิจัย และวัตถุประสงค์การวิจัย พร้อมทั้งนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ

ซึ่งแต่ละตอนมีรายละเอียดตามลำดับดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือ แบบสัมภาษณ์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามโดยการสุ่มตัวอย่างประชากร จำนวน 15 คน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นเจ้าอาวาส ผู้บริหารองค์กร คณะทำงาน และผู้นำชุมชนวัดนครอินทร์ ตำบลสวนใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี ในพื้นที่การวิจัย เป็นเพศหญิง มีอายุตั้งแต่ 18 ปี ขึ้นไป มีวุฒิการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายถึงระดับปริญญาเอก

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ แนวคำถามเกี่ยวกับการพัฒนาการเสริมสร้างชุมชนสันติภาพตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท มีข้อมูล ดังนี้

1.ท่านคิดว่า ลักษณะชุมชนสันติภาพควรมีลักษณะอย่างไร? พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ที่ตอบแบบสัมภาษณ์ คิดว่า ชุมชนสันติภาพ ควรเป็นเป็นชุมชนที่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ไม่มีความขัดแย้ง แม้จะอยู่กันด้วยความต่างของเชื้อชาติ วรรณะ ผิวพรรณ ความรู้ความสามารถ อาชีพ การเป็นอยู่ หมายถึงฐานะ ของแต่ละครอบครัวในชุมชน การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุขและมีความเข้าใจกัน ถึงแม้ว่าในสังคมนั้น ๆ จะมีความขัดแย้งกันก็ตาม ซึ่งคนในสังคมมีมุมมองของความเป็นมนุษย์เหมือนกันแล้วสามารถปรับตัวเข้าหากันได้ เพราะในสังคมแต่ละสังคมเป็นไปไม่ได้หรือว่าจะไม่มีความขัดแย้งเลย มันต้องมีอยู่ทุกสังคมแหละความขัดแย้ง แต่มันอยู่ที่มีความ

เข้าใจและการปรับตัวมาน้อยเพียงใดในการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ปราศจากสงคราม นั้นแหละที่คิดว่าสันติภาพ ในอีกมุมมอง การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ สงบสุข ท่ามกลางความขัดแย้งในสังคม โดยทุกคนในสังคมจะต้องสมานสามัคคีกัน เพราะสังคมย่อมมีความขัดแย้งกันในทุกสังคม ทุกชนชั้น ฉะนั้นทุกคนจะต้องพึงระลึกว่าไม่ควรเบียดเบียน และไม่ทำให้คนอื่นในสังคมต้องเดือดร้อนเพราะการกระทำของตนเอง หากว่าทุกคนในสังคมขาดสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ สังคมก็มีอาจสงบสุขลงได้ จะมีแต่ความวุ่นวาย เกิดซึ่งการทะเลาะวิวาทและนำมาซึ่งการสูญเสียทั้งเลือดเนื้อและทรัพย์สิน สันติภาพจึงหมายถึงการปรองดองกันในสังคมทุกชนชั้น และควรมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน ที่สำคัญทุกคนจะต้องมีจิตสำนึกและความรู้สึกที่ เอื้อเฟื้อ อภัย และ อดทน ด้วยสังคมถึงจะสงบสุขและเกิดสันติภาพอย่างแท้จริง

2. ท่านมีความคิดเห็นว่าการเสริมสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นในชุมชนเป็นสิ่งที่จำเป็นหรือไม่ อย่างไร? **พบว่า** ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ที่ตอบแบบสัมภาษณ์ กล่าวว่า มีความจำเป็นอย่างมากที่จะต้องมีการสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นภายในชุมชน เพราะประชาชนในชุมชนแม้จะรู้เป็นอย่างดีว่าการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ไม่ทะเลาะเบาะแว้งกันเป็นเรื่องสมควรกระทำ แต่ในบางกรณีก็ไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงได้ ทำให้เกิดเหตุที่ไม่พึงประสงค์ขึ้น นั่นคือความรุนแรง การเหยียดชาติพันธุ์ ถือเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสมด้วยประการทั้งปวง ในเขตนนทบุรี ไกล่ฉัตรนครอินทร์ เป็นสถานที่อยู่อาศัย ของประชาชนจากหลายชาติพันธุ์ มีความจำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจในเรื่องสันติภาพให้มากขึ้น แต่ก็มีข้อดีอยู่ว่าประชาชนส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา วัดจึงเป็นแหล่งศูนย์รวมจิตใจได้

3. ท่านคิดว่า ในด้านการพัฒนาการเสริมสร้างชุมชนสันติภาพนั้น อะไรคือ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค? **พบว่า** ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ที่ตอบแบบสัมภาษณ์ กล่าวว่า ในการเสริมสร้างสันติชุมชนสันติภาพ จุดแข็ง คือ ประชาชนส่วนใหญ่เป็นชาวพุทธ นับถือศาสนาพุทธ การเข้าร่วมประกอบพิธีกรรมทางด้านพระพุทธศาสนา ยังมีศรัทธาอย่างเหนียวแน่น ทุกเทศกาลประชาชนจากหลากหลายทั่วทุกสารทิศจะพร้อมใจกันมาร่วมทำบุญมิได้ขาด จุดอ่อน ก็คงจะเป็นเรื่องชาติพันธุ์ ภาษา การสื่อสารกัน เข้าใจกันบ้างไม่เข้าใจกันบ้างก็อาจเป็นเป็นปัญหาได้ กลุ่มผู้นำมีอายุเฉลี่ยสูงขึ้นและยังไม่สามารถสร้างทายาทสืบทอดกระบวนการทำงานได้เท่าที่ควร และมีภาระงานทำมากทำให้มีเวลาทำงานน้อยลง โอกาส แห่งการพัฒนาการเสริมสร้างชุมชนสันติภาพ ต้องว่าด้วยความหลากหลายของประชาชนที่อยู่อาศัยในชุมชน แต่ถึงกระนั้นก็ยังเคารพนับถือในบวรพุทธศาสนาเป็นอย่างดี จึงสามารถถือเป็นโอกาสสำคัญ ในการพัฒนาชุมชนได้ กลไกภาครัฐบางส่วนให้การสนับสนุนการทำงานของภาคประชาสังคมมากขึ้น จึงเป็นกลไกที่สำคัญในการกำหนดทิศทางและผลักดันการพัฒนาชุมชน และเริ่มเห็นความสำคัญและให้บทบาทองค์กรภาคประชาสังคมมากขึ้นด้วย รวมทั้งมีองค์กรภาคธุรกิจเห็นความสำคัญของการทำงานภาคประชาสังคมมากขึ้นด้วย ส่วนในด้านอุปสรรค อาชีพ ความมั่นคงในชีวิต อีกทั้งน่าจะจะเป็นการทำความเข้าใจในหลักการ การประพฤติปฏิบัติถึงแม้จะเป็นชาวพุทธเหมือนกัน แต่ในประเพณี การประกอบพิธีย่อมมีความแตกต่าง จึงอาจเป็นปัญหาและอุปสรรคได้ วิถีทาง

การเมืองที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งในสังคมและใช้ประชาชนเป็นเครื่องมือทางการเมือง และความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่ไม่มีความแน่นอน เช่น การเปลี่ยนแปลงผู้นำ เป็นต้น ส่งผลให้การขับเคลื่อนงานภาคประชาสังคมมีอุปสรรค ระบบการบริหารไม่ให้อิสระในการทำงาน นักการเมืองคิดแบบระบบเก่า/มีค่านิยมเก่าๆ แต่มีอำนาจ ในการกำหนดนโยบายในการพัฒนาประเทศมากเกินไป ทำให้นโยบายและกฎหมายบางอย่างของรัฐไม่สอดคล้องกับการทำงานในพื้นที่และไม่สอดคล้องกับบริบททางสังคม

4. ท่านคิดว่า การพัฒนาการเสริมสร้างชุมชนสันติภาพตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทควรเป็นอย่างไร? **พบว่า** ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ที่ตอบแบบสัมภาษณ์ กล่าวว่า ควรจัดกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนาที่สอดแทรกหลักศีลธรรมที่ให้เกิดความรักสมัคปรองสามัคคี เพราะพระพุทธศาสนามีหัวข้อธรรมที่หลากหลาย สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับประชาชนได้

5. หลักธรรมใดบ้างในพุทธปรัชญาเถรวาทที่ท่านคิดว่าสามารถจะนำมาใช้สำหรับการพัฒนาเสริมสร้างชุมชนเพื่อให้เกิดสันติภาพได้อย่างยั่งยืน? **พบว่า** ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ที่ตอบแบบสัมภาษณ์ กล่าวว่า หลักธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทที่ใช้ในการพัฒนาชุมชน ประกอบด้วยหลักธรรมคือ หลักสังคหวัตถุ 4 ก็คือหลักแห่งการสงเคราะห์เกื้อกูลกันในสังคมชุมชน ที่มีคนต่างระดับกันไม่ว่าจะเป็นด้านฐานะความเป็นอยู่รูปแบบการดำเนินชีวิตในสังคมหนึ่งย่อมจะต้องมีความบกพร่องและมีส่วนเกินทางด้านทรัพย์สินและเครื่องดำเนินชีวิตอยู่ไม่มากนักน้อย และยังมีข้อธรรมที่หลากหลายสามารถนำมาใช้ได้ เช่นกันคือ 1. จักร 4 คือหลักธรรมที่นำชีวิตไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง หลักธรรมที่นำองค์กรไปสู่ความสำเร็จบรรลุตามจุดมุ่งหมาย 2. ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ 4 เป็นหลักธรรมที่สามารถให้ผลได้ในปัจจุบันทันทีคือสามารถกำหนดเป้าหมายและวางแผนเป็นแนวทางของนโยบายที่ดีได้ว่าจะเน้นให้กับสังคมอันประกอบไปด้วย 3) อิทธิบาท 4 คือหลักธรรมที่นำผู้ปฏิบัติไปสู่ความสำเร็จผลที่มุ่งหมายมี 4 ประการ คือ 4) พละ 5 เป็นหลักธรรมที่สร้างให้สังคมชุมชนมีความเข้มแข็งจนถึงระดับรากหญ้ามีทั้งหมด 5 ประการ

6. การสร้างเสริมชุมชนเพื่อให้เกิดสันติภาพอย่างยั่งยืนต้องอาศัยอะไรบ้าง? **พบว่า** ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ที่ตอบแบบสัมภาษณ์ กล่าวว่า ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหารบ้านเมือง ประชาชนในชุมชน มีข้อตกลงร่วมกัน ที่จะพัฒนาส่งเสริมให้เกิดเป็นรูปธรรม มีความสอดคล้องครอบคลุม ด้านการศึกษา อาชีพ การเป็นอยู่ในชุมชน สนับสนุนด้วยความเอื้ออารีต่อกัน ของผู้มีส่วนในการสนับสนุนประชาชนในชุมชน

7. แนวทางปฏิบัติเพื่อการเสริมสร้างชุมชนสันติภาพตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทควรเป็นอย่างไรบ้าง? **พบว่า** ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ที่ตอบแบบสัมภาษณ์ กล่าวว่า ต้องส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาให้เป็นที่ประจักษ์ และให้ประชาชนมีส่วนร่วม รวมถึง นำหลักธรรม หรือหลักพุทธปรัชญามาประใช้ส่งเสริมพัฒนาแก่ประชาชน โดยอาจจะมีการมองเรื่องการพัฒนาเหมือนบัว 4 เหล่า 1. อุคฆฏิตถุญญ คือ พวกที่มีสติปัญญาฉลาดเฉลียว เป็นสัมมาทิฐิ เมื่อได้ฟังธรรมก็สามารถรู้และเข้าใจ

ในเวลาอันรวดเร็วเปรียบเสมือนดอกบัวที่อยู่พ้นน้ำเมื่อต้องแสงอาทิตย์ก็เบ่งบานทันที 2. วิปจิตัญญ คือ พวกที่มีสติปัญญาปานกลาง เป็นสัมมาทิฐิ เมื่อได้ฟังธรรมแล้วพิจารณาตามและได้รับการอบรมฝึกฝนเพิ่มเติมจะสามารถรู้และเข้าใจได้ในเวลาอันไม่ช้า เปรียบเสมือนดอกบัวที่อยู่ปรึมน้ำซึ่งจะบานในวันถัดไป 3. เนยยะ คือ พวกที่มีสติปัญญาน้อย แต่เป็นสัมมาทิฐิเมื่อได้ฟังธรรมแล้วพิจารณาตามและได้รับการอบรมฝึกฝนเพิ่มอยู่เสมอ มีความขยันหมั่นเพียรไม่ย่อท้อ มีสติมั่นประกอบด้วยศรัทธาปสาทะ ในที่สุดก็สามารถรู้และเข้าใจได้ในวันหนึ่งข้างหน้า เปรียบเสมือนดอกบัวที่อยู่ใต้น้ำ ซึ่งจะค่อย ๆ โผล่ขึ้นเบ่งบานได้ในวันหนึ่ง 4. ปทปรมะ คือ พวกที่ไร้สติปัญญา และยังเป็นมิจฉาทิฐิแม้ได้ฟังธรรมก็ไม่อาจเข้าใจความหมายหรือรู้ตามได้ ทั้งยังขาดศรัทธาปสาทะ ไร้ซึ่งความเพียร เปรียบเสมือนดอกบัวที่จมอยู่กับโคลนตม ยังแต่จะตกเป็นอาหารของเต่าปลา ไม่มีโอกาสโผล่ขึ้นพ้นน้ำเพื่อเบ่งบาน

8. กิจกรรมอะไรบ้าง ที่จำเป็นต้องมีในการเสริมสร้างชุมชนเพื่อให้เกิดสันติภาพ? **พบว่า** ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ที่ตอบแบบสัมภาษณ์ กล่าวว่า ความจริงแล้วกิจกรรมที่จะเสริมสร้างให้เกิดสันติภาพมีมากมาย ในที่นี้จะยกเป็นเพียงบางส่วนเท่านั้น คือ กิจกรรมวันสันติภาพสากล (The International Day of Peace) ตรงกับวันที่ 21 กันยายนของทุกปี จัดขึ้นเพื่ออุทิศแก่สันติภาพ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการปราศจากสงคราม โดยมุ่งเน้นให้มนุษยชาติได้ตระหนักถึงความสำคัญของการมีสันติในทุกภูมิภาค โดยมีหลักการปฏิบัติ ดังนี้ เคารพชีวิต และศักดิ์ศรีของแต่ละบุคคล โดยไม่แบ่งชนชั้น หรืออคติ ไม่ใช้ความรุนแรงทุกรูปแบบ โดยเฉพาะต่อเด็กและเยาวชน แบ่งปันกับผู้อื่นอย่างมีน้ำใจ เพื่อขจัดการแบ่งแยก ความไม่ยุติธรรม และการกดขี่ทางการเมืองและเศรษฐกิจ รับฟังเพื่อให้เกิดความเข้าใจต่อกัน เคารพเสรีภาพในการแสดงออก และยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรม จิตสำนึกต่อผู้ร่วมโลก ดำเนินชีวิตอย่างรับผิดชอบ และเคารพต่อทุกชีวิตในโลก เพื่อรักษาสมดุลของธรรมชาติบนผืนโลก มุ่งเจรจาสมานฉันท์ เคารพต่อหลักการประชาธิปไตย และให้โอกาสทุกฝ่ายมีส่วนร่วม อย่างเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะสตรี ส่วนของชุมชนนั้นก็สามารถจัดกิจกรรมสันติภาพ ในรูปแบบที่แตกต่างได้

9. การบูรณาการพุทธปรัชญาเถรวาทกับการเสริมสร้างสันติภาพให้กับชุมชนความเป็นอย่างไร? **พบว่า** ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ที่ตอบแบบสัมภาษณ์ กล่าวว่า เป็นลักษณะการนำหลักธรรมต่าง ๆ ของพระพุทธศาสนาบูรณาการการด้านต่าง ๆ เช่น ส่งเสริมให้ชุมชนแข็งแรง ด้านชุมชนเข้มแข็ง สงเคราะห์คนในชุมชน ด้วยหลักสังคหวัตถุ 4 ก็คือหลักแห่งการสงเคราะห์เกื้อกูลกันในสังคมชุมชน ที่มีคนต่างระดับกันไม่ว่าจะเป็นด้านฐานะความเป็นอยู่รูปแบบการดำเนินชีวิตในสังคมหนึ่งย่อมจะต้องมีความบกพร่องและมีส่วนเกินทางด้านทรัพย์สินและเครื่องดำเนินชีวิตอยู่ไม่มากก็น้อย ทำให้ชุมชนมิให้มีความมั่นคงเจริญก้าวหน้า ด้วยหลัก ขรวาจาธรรม 4 ธรรมข้อนี้เพื่อให้คนในองค์กรได้มีความสบายใจที่มีความจริงใจต่อกัน มีความอดทน มีการข่มจิตข่มใจและการเสียสละให้ปันสิ่งของแก่กันและกัน อย่างนี้เป็นต้น

10.การพัฒนาการเสริมสร้างชุมชนสันติภาพตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท ควรจะมีรูปแบบอย่างไร? พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ที่ตอบแบบสัมภาษณ์ กล่าวว่า สำหรับรูปแบบการเสริมสร้างพัฒนาชุมชนสันติภาพ ความยึดหลักความปรองดอง การปรองดอง ที่หมายถึง จัดการความขัดแย้งระหว่างกลุ่ม ในสังคมที่เคยแตกแยก ต่อสู้ และปะทะกัน ทั้งในระดับความคิดและในระดับการใช้ความรุนแรงทางกายภาพ ในการตกลงเพื่อเข้าสู่การเจรจาสันติภาพ ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ โดยไม่ใช้ความรุนแรง และทำการสร้างองค์กรหรือสถาบันที่เป็นประชาธิปไตยในการเข้ามาช่วยปรองดองและต่อรองอำนาจระหว่างกลุ่มต่าง ๆ เพื่อเป็นเครื่องมือเยียวยาความเสียหายโดยเริ่มจากการแสวงหาความจริงในอดีต สาเหตุความไม่เป็นธรรมในสังคม การช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับความเดือดร้อนจากความขัดแย้ง ในสังคมให้สามารถอยู่ร่วมกันได้ การปรองดองจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อต้นตอของความขัดแย้งในสังคมได้รับการแก้ไข การจะเริ่มแก้ไขได้ก็โดยการพิสูจน์ทราบ บันทึก และชี้แจงข้อเท็จจริงในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เพราะสังคมมีสิทธิในการเข้าถึงความจริง การรับทราบความจริงจึงจะนำมาสู่ความเข้าใจ การให้อภัย และเมื่อนั้นการปรองดองจึงจะเกิดขึ้นได้

สรุปว่า การเสริมสร้างชุมชนสันติภาพตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท มีความหลากหลายตามที่ได้ลงพื้นที่สัมภาษณ์ ล้วนแล้วแต่เป็นความคิด ความเห็นที่ต้องการให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ไม่ต้องการให้พัฒนาแบบชั่วคราว ทั้งยังมีความเห็นที่ตรงกันในหลายข้อ เกี่ยวกับการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามามีส่วนในการเสริมสร้างพัฒนาชุมชน ทั้งนี้ยังต้องส่งเสริมกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับวันสำคัญทางศาสนาหรือวาระสำคัญที่จะพึงมีขึ้น ในวัด ในชุมชน เพื่อเป็นการส่งเสริมการพัฒนาให้เป็นชุมชนสันติภาพ อย่างแท้จริง

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ

1.ทำอย่างไรจึงจะเกิดการพัฒนาการเสริมสร้างให้เกิดสันติภาพแก่ชุมชนได้อย่างยั่งยืน พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ ที่ตอบแบบสัมภาษณ์ เสนอว่า ต้องมีการกระตุ้นด้วยวิธีการของภาครัฐและภาคประชาชน อีกทั้งควรมีหน่วยงานที่เป็นเจ้าภาพ ภาครัฐ เอกชน ผลักดันทำความร่วมมือกับผู้นำทางพระพุทธศาสนา มีเวทีมีการสร้างบทสนทนาพูดคุยและสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการสร้างสันติภาพ มีการพูดถึงการทำให้การศึกษาและการปกครองสอดคล้องกับอัตลักษณ์ในพื้นที่ ไม่ละเมิดสิทธิกันและกัน การพัฒนาเทคโนโลยีการเพิ่มผลผลิต ศึกษาการตลาดผลิตภัณฑ์ในพื้นที่ และพัฒนาทักษะเชิงวิชาชีพในพื้นที่

2.ท่านมีข้อเสนอแนะในการพัฒนาการเสริมสร้างชุมชนสันติภาพตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทอย่างไรบ้าง พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ ที่ตอบแบบสัมภาษณ์ เสนอว่า ผู้นำชุมชนต้องหาวิธีใน

การทำความเข้าใจ กับประชาชนในชุมชน จัดกิจกรรมให้เกิดขึ้นโดยสอดคล้องกับวิถีชีวิตการเป็นอยู่ของประชาชน อีกทั้งควรให้ความสำคัญพระภิกษุที่มีความรู้ความสามารถ ในการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสู่ประชาชน ในรูปแบบกิจกรรมต่าง ๆ กิจกรรมการอบรมคุณธรรมในรูปแบบค่ายคุณธรรมภายในวัด หรือเขตพื้นที่ที่มีการจัดกิจกรรม เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้เรียนรู้ธรรมะแนวใหม่ เหมาะกับวัยของผู้เข้ารับการอบรมเป็นกิจกรรมบรรยายธรรม

บทที่ 5

สรุปอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้ 1.เพื่อศึกษา ลักษณะชุมชนสันติภาพ 2.เพื่อศึกษาการพัฒนาการเสริมสร้างชุมชนสันติภาพตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท 3.เพื่อนำเสนอแนวทางพัฒนาการเสริมสร้างชุมชนสันติภาพตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท พร้อมทั้งนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเป็น 3 ตอน คือ

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

5.3 ข้อเสนอแนะ

ซึ่งแต่ละตอนมีรายละเอียดตามลำดับดังต่อไปนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

1.ลักษณะชุมชนสันติภาพ

การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ สงบสุข ท่ามกลางความขัดแย้งในสังคม โดยทุกคนในสังคม จะต้องสมานสามัคคีกัน เพราะสังคมย่อมมีความขัดแย้งกันในทุกสังคม ทุกชนชั้น ฉะนั้นทุกคนจะต้องพึงระลึกว่าไม่ควรเบียดเบียนและไม่ทำให้คนอื่นในสังคมต้องเดือดร้อนเพราะการกระทำของตนเอง หากว่าทุกคนในสังคมขาดสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ สังคมก็อาจสงบสุขลงได้ จะมีแต่ความวุ่นวาย เกิดซึ่งการทะเลาะวิวาทและนำมาซึ่งการสูญเสียทั้งเลือดเนื้อและทรัพย์สิน สันติภาพจึงหมายถึง การปรองดองกันในสังคมทุกชนชั้น และควรมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน ที่สำคัญทุกคนจะต้องมีจิตสำนึก และความรู้สึกที่ เอื้อเพื่อเอื้อ และ อดทน ด้วยสังคมถึงจะสงบสุขและเกิดสันติภาพอย่างแท้จริง จากการศึกษา พบว่า ลักษณะชุมชนสันติภาพ จะต้องเป็นชุมชนที่มีคุณธรรมจริยธรรมของประชาชนชนชุมชน ควรเป็นเป็นชุมชนที่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ไม่มีความขัดแย้ง แม้จะอยู่กันด้วยความต่างของเชื้อชาติ วรรณะ ศิwapรรณ การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ สงบสุข คนในสังคมจะต้องสมานสามัคคีกัน ไม่ควรเบียดเบียน และไม่ทำให้คนอื่นในสังคมต้องเดือดร้อนเพราะการกระทำของตนเอง สันติภาพจึงหมายถึง การปรองดองกันในสังคมทุกชนชั้น และควรมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน ที่สำคัญทุกคนจะต้องมีจิตสำนึก และความรู้สึกที่เอื้อเพื่อเอื้อ และ อดทน ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งผู้บริหารบ้านเมือง ประชาชนในชุมชน มีข้อตกลงร่วมกัน ที่จะพัฒนาส่งเสริมให้เกิดเป็นรูปธรรม มีความสอดคล้องครอบคลุม ด้านการศึกษา อาชีพ การเป็นอยู่ในชุมชน สนับสนุนด้วยความเอื้ออารีต่อกัน ของผู้มีส่วนในการสนับสนุนประชาชนในชุมชน เป็นลักษณะชุมชนเข้มแข็งด้านสันติภาพ

2. การพัฒนาการเสริมสร้างชุมชนสันติภาพตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท

คำว่าสันติภาพ ในความหมายโดยตรงแปลว่าความสงบสุขที่เราสามารถมองเห็นได้ด้วยตาของเรา แต่ในความจริงคงจะเป็นการยากที่เราจะสามารถรับรู้ได้ถึงสันติภาพ เพราะในยุคปัจจุบันหลาย ๆ คนคงคิดถึงแต่ตัวเองปัจจัยที่สำคัญที่สุดในตอนนี้คือเงินและความสุข ซึ่งถ้าเราทุกคนมองแต่เรื่องเงินกับความสุขส่วนตัวเองนั้นก็คงจะเป็นการยากที่เราจะรับรู้ถึงสันติภาพ ในความคิดของผมสันติภาพคือการหันหน้าเข้าหากัน เมื่อมีปัญหาหรือมีข้อโต้แย้งใด ๆ ก็คุยกันและสร้างข้อตกลงเพื่อให้เกิดเป็นความสุขของคนส่วนใหญ่ สันติภาพอาจจะเป็นการไม่ได้เถียงกันด้วยความรุนแรง ทุกสังคมเมื่ออยู่ด้วยกันย่อมมีปัญหาและการจะแก้ปัญหานั้นก็จำเป็นจะต้องรู้จักที่จะพูดมันออกมา เมื่อเรารับรู้ถึงปัญหาของผู้อื่นทางที่เราจะสามารถอยู่ด้วยกันอย่างสงบสุขได้ก็คือช่วยกันคิดและแก้ปัญหาไม่ใช่การหนีปัญหา อย่างสุดท้ายสันติภาพคือความสงบสุข ความสงบสุขในที่นี้ไม่ใช่ว่าสงบ อยู่แต่กับตัวเอง ความสงบอาจหมายถึงการไม่มีปัญหาใด ๆ ซึ่งก่อให้เกิดข้อพิพาทในหลาย ๆ ฝ่าย จากการศึกษาค้นคว้าพบว่าการจัดกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนาที่สอดแทรกหลักศีลธรรมทำให้เกิดความรักสมัครสมาน สามัคคี เพราะพระพุทธศาสนามีหัวข้อธรรมที่หลากหลาย สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับประชาชนได้ หลักธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทที่ใช้ในการพัฒนาชุมชน คือ หลักสัมมาทิฐิ หลักพรหมวิหาร 4 หลักศีล 5 - ธรรม 5

3. แนวทางพัฒนาการเสริมสร้างชุมชนสันติภาพตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท

ก่อนที่จะเกิดคำว่าสันติภาพ มันจะต้องเกิดความขัดแย้งในเรื่องหนึ่งเรื่องใดขึ้นมาก่อน เพราะแน่นอนว่าหากสังคมหนึ่ง ๆ ไร้ซึ่งปัญหาความขัดแย้ง คำว่าสันติภาพ ที่ทุกคนต้องหันมาปรองดองกันนั้นก็คงไม่เกิดขึ้น ซึ่งด้วยพื้นฐานทางสังคมที่มีความแตกต่างกันในหลาย ๆ ด้าน อย่างน้อยที่สุดก็เรื่องเพศ อายุ ฐานะทางสังคม จนไปถึงความแตกต่างทางด้านความคิด นั้น ความขัดแย้งจึงไม่ใช่เรื่องยากที่จะเกิดขึ้นมาในสังคมดั่งนั้น คำว่า “สันติภาพ” ก็คือ ภาพแห่งความสงบสุข ที่แต่ละฝ่ายในสังคมซึ่งมีความขัดแย้งกันในเรื่องต่าง ๆ เป็นทุนเดิม นั้นหันมาร่วมมือกัน ปรองดองกัน ด้วยวิธีการที่ทั้งสองฝ่ายต่างยอมรับในความแตกต่างของกันและกันได้ เพื่อสร้างสังคมที่มีความสงบสุข ร่มเย็น และทำให้ประชาชนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข สันติ ตามความคาดหวังของสมาชิกในสังคมนั้น ๆ จากการศึกษาพบว่า จัดส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาให้เป็นที่ประจักษ์ และให้ประชาชนมีส่วนร่วม รวมถึงนำหลังธรรม หรือหลักพุทธปรัชญามาประใช้ส่งเสริมพัฒนาแก่ประชาชน สำหรับรูปแบบการเสริมสร้างพัฒนาชุมชนสันติภาพ ความยึดหลักความปรองดอง การปรองดอง ที่หมายถึง จัดการความขัดแย้งระหว่างกลุ่ม ในสังคมที่เคยแตกแยก ต่อสู้กัน ทั้งในระดับความคิดและในระดับการใช้ความรุนแรงทางกายภาพ ในการตกลงเพื่อเข้าสู่การเจรจาสันติภาพ ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ โดยไม่ใช่ความรุนแรง

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่องนี้ มีข้อค้นพบ (Finding Factors) ที่มีคุณค่าเห็นสมควรนำมาวิจัย การพัฒนาการเสริมสร้างชุมชนสันติภาพตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท ได้แก่ หลักสัมมาทิฐิ หลักพรหมวิหาร 4 หลักศีล 5 - ธรรม 5 ที่ช่วยประสานคนหมู่มากให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข มีสันติภาพให้เกิดขึ้น เป็นเครื่องช่วยขจัดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นทำให้คนอยู่ร่วมกันด้วยความรัก สามารถนำไปใช้ได้ ตั้งแต่ระดับครอบครัวจนถึงระดับสังคม เป็นธรรมที่ก่อให้เกิดความผาสุกในบ้านเมือง และประเทศชาติ นั้นเอง ดังมีรายละเอียด

1.สันติภาพที่เกิดจากหลักสัมมาทิฐิ คือ สัมมาทิฐิ หมายถึง แนวคิดที่ถูกต้อง ความเห็นชอบตามทำนองคลองธรรม เช่น เห็นว่าทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว ถือเป็นองค์แรกในมรรคมงคลแปด อันเป็นแนวทางสู่การหลุดพ้นจากทุกข์ในการทำงานสัมมาทิฐิเป็นกระบวนการทางความคิดที่สำคัญอย่างหนึ่งที่จะช่วยชี้แนะแสงสว่างให้แก่คนทั้งหลาย เป็นหลักแห่งความเห็นที่ถูกต้อง ส่งเสริมให้คนเรามองปัญหาเป็น เข้าใจปัญหาถูกและสามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ ได้ตามหลักของเหตุผล ในอริยสัจ 4 ถ้าคนเรามีสัมมาทิฐิในการทำภารกิจการใช้แรงงาน ก็จะกลายเป็นคนทำงานด้วยความขยัน อุตุน พุ่มเทให้กับงานอย่างเต็มที่ ไม่หวั่นเกรงต่อความยากลำบากในการงาน สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูวิธานธรรมประยูร (ญาณวิโร)/สุทธจริธรรม (2560) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาการสร้างสันติภาพในสังคมด้วยหลักเมตตาในพุทธปรัชญาเถรวาท” พบว่า ในพุทธปรัชญาเถรวาท สันติภาพหมายถึง การที่จิตใจสงบหลุดพ้นแล้วจากกิเลสตัณหา เป็นสภาพจิตที่บรรลุถึงพระนิพพาน สันติภาพในพุทธปรัชญาเถรวาท แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ (1) สันติภาพภายใน คือ สภาพจิตที่เป็นอิสระจากความคิด หรืออารมณ์ด้วยการปฏิบัติตามมัชฌิมาปฏิปทา หรือมรรค 8 เพื่อบรรลุถึงสันติภายในจิตใจที่เป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิต คือ นิพพาน (2) สันติภายนอก คือ สภาวะที่บุคคล สังคม ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน ไม่ฆ่าหรือทำร้ายร่างกายของกันและกัน ด้วยการปฏิบัติตามหลักเบญจศีลเบญจธรรม และกุศลกรรมบถ เพื่อทำให้กาย วาจาสงบ ดังนั้นสันติภายในกับสันติภายนอกจึงแยกกันไม่ออกต้องพัฒนาไปพร้อม ๆ กันสอดคล้องกับ ไพฑูรย์ มณีไพโรจน์ (2551) ได้กล่าวว่า “มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่รวมกันอยู่เป็นสังคมภายในครอบครัว หลายครอบครัวรวมเป็นหมู่บ้าน เกิดการพึ่งพา การแบ่งปัน และการร่วมมือกัน เพื่อให้เกิดความสงบสุขในการอาศัยอยู่ร่วมกัน ขณะเดียวกันความคิดที่แตกต่างกันก็ก่อให้เกิดความขัดแย้ง เป็นเหตุให้ต้องวางกฎเกณฑ์บางประการ เพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกัน ไม่ให้ล่วงล้ำสิทธิของกันและกัน มนุษย์มีศักยภาพในการคิดและใช้เหตุผลตัดสินปัญหา โดยอาศัยความเข้าใจที่มีต่อสิ่งแวดล้อม เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ”

2.สันติภาพที่เกิดจาก หลักพรหมวิหาร 4 คือ พรหมวิหาร 4 หรือ พรหมวิหารธรรม เป็นหลักธรรมประจำใจเพื่อให้ตนดำรงชีวิตได้อย่างประเสริฐและบริสุทธิ์เฉกเช่นพรหม เป็นแนวธรรมปฏิบัติของผู้ที่ปกครอง และการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ประกอบด้วยหลักปฏิบัติ 4 ประการ ได้แก่ เมตตา คือ

ความรักใคร่ปรารถนาดีอยากให้เขามีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั่วหน้า กรุณา คือ ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์ มุทิตา คือ ความยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตผ่องใสบันเทิง ประกอบด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอ ต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีสุข เจริญอกงามยิ่งขึ้นไป อุเบกขา คือ ความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือ มีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตาชั่ง ไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้ว อันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันตนประกอบ พร้อมทั้งจะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉยสงบใจมอดดู ในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำ เพราะเขาได้รับผิดชอบตนได้ดีแล้ว เขาสมควรรับผิดชอบตนเอง หรือเขาควรได้รับผลอันสมกับความรักผิดชอบของตน สอดคล้องกับงานวิจัยของ **ภิกษุณีรัตน ธมฺมเจตนา (ธัมมเมธา) (2564)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวการสร้างสันติภาพตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท” ได้สรุปแนวความคิดการสร้างสันติภาพตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นแนวคิดที่สามารถสร้างสันติภาพด้วยการนำหลักสัมมาทิฎฐิ หลักพรหมวิหาร 5 และหลักศีล 5 – ธรรม 5 ในพุทธปรัชญาเถรวาทมาใช้เพื่อสร้างสันติภาพ และเพื่อบรรเทาหรือระงับเหตุแห่งความขัดแย้งด้านความคิด เหตุแห่งความขัดแย้งด้านค่านิยม และเหตุแห่งความขัดแย้งด้านพฤติกรรม ดังนั้น G-KMB Model to Peace จึงเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่เกิดจากแนวความคิดการสร้างสันติภาพตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท เมื่อนำไปใช้แล้วทำให้เกิดสันติภาพในตน สันติภาพในสังคม สันติภาพโลก และพัฒนาตนสู่สันติภาพสูงสุดได้ และยังสอดคล้องกับ **พระครูพิลาศสรกิจ (สุรศักดิ์ ธารายศ) (2562)** ที่ได้ศึกษาเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์การให้ทานในสังคมไทยยุคปัจจุบัน” พบว่า 1. การให้ทานที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท คือการให้ทานมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับการให้ทานที่ปรากฏอยู่ในพระสูตร อรรถกถาและคัมภีร์ต่าง ๆ คือ สังคหวัตถุธรรม ฆราวาสธรรม สปัจริยธรรม 7 พรหมวิหารธรรม และอิทธิบาท 4 ที่สำคัญ ได้จำแนกประเภทของทานออกเป็น 3 ประเภท มีดังนี้ อามิสทาน การให้ธรรมทาน และอภัยทาน ที่นอกเหนือจากการทำบุญให้ทานประเภทอื่น ๆ การถวายทานที่สังคมส่วนใหญ่เข้าใจ ก็คือปาฏิบุคลิกทาน การให้เจาะจง และสังฆทาน ให้โดยไม่มุ่งหวังเจาะจง เฉพาะแก่พระภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง ในคัมภีร์กล่าวว่า การให้ทานที่ไม่เจาะจง จะมีผลอานิสงส์มากกว่าขึ้นอยู่กับเจตนาของผู้ให้ทาน เป็นสำคัญ ทำให้สังคมได้มีคนดีช่วยกันพัฒนาประเทศ ตั้งแต่ในระดับครอบครัว ระดับสังคม ระดับประเทศและระดับนานาชาติแต่การให้ทาน มีธรรมทานอย่างเดียวเท่านั้นอันเป็นวิद्याทานที่สามารถทำให้ผู้รับได้เป็นปัจจัยเข้าถึงพระนิพพาน 2.รูปแบบในการให้ทานในสังคมไทย คือการให้ทานมีรูปแบบ 3 ประการ ได้แก่ 1.อามิสทาน คือ การให้สิ่งของที่เป็นวัตถุ มีของที่รับประทานได้และเป็นของใช้ต่าง ๆ ที่เลี้ยงชีวิตให้ดำรงอยู่ได้ 2.ธรรมทาน คือ การให้คุณธรรมที่เป็นความรู้ที่ทำให้เกิดปัญญา ในการมีชีวิตในสังคมด้วยคุณความดีอันที่มั่นคง ของผู้ทรงธรรม 3. อภัยทาน หมายถึง การยกเว้นการประทุษร้ายเบียดเบียนซึ่งกันและกัน มีชีวิตอยู่ร่วมกันโดยไม่มีเวร ไม่มีภัยต่อกัน มีจิตคิดเมตตาในคนและสัตว์ หากผิดพลาดก็ไม่

ถือโทษโกรธตอบ การให้ทานอันมีวิธีที่พร้อมด้วยเขตสมบัติคือ บุญเขตถึงพร้อม ไทยธรรมสมบัติ คือ ไทยธรรมถึงพร้อมและจิตตสมบัติ คือ เจตนาถึงพร้อมอันจะทำให้คนในสังคมเข้าใจการให้ทานมากยิ่งขึ้น 3.วิเคราะห์การให้ทานในสังคมไทยปัจจุบัน คือการให้ทานที่ถูกต้อง ประกอบด้วยแนวการปฏิบัติในการให้ทานทั้งผู้ให้ และผู้รับต้องเป็นผู้มีคุณธรรมและจริยวัตรตรงตามถูกต้องตามหลักศาสนา และเข้าใจรอบรู้ ไม่ตกเป็นเหยื่อของทุรชน เพราะในสังคมปัจจุบันเป็นสังคมเทคโนโลยีก้าวไกล จึงจำเป็นต้องรู้เท่าทัน โลกพร้อมที่จะนำพาตัวเอง สังคมสู่การพัฒนาด้านวัตถุและจิตวิญญาณ เพื่อสร้างสรรค์ประโยชน์สุขแก่ สังคมได้อย่างสมบูรณ์และต่อยอดสู่การพัฒนาองค์กรประเทศชาติต่อไป การให้ทานยุคสังคมไทย ปัจจุบัน พัฒนาเกี่ยวเนื่องกับการบริจาคทาน เพื่อทำประโยชน์ให้กับสังคมส่วนรวมที่เป็นการกุศลด้วย ระบบสแกน QR Code ในการให้ทานและการใช้บัตรเครดิต ทั้งนี้ เพราะทำให้ทั้งผู้ให้และผู้รับ ได้รับอานิสงส์แห่งผลบุญจากการให้ทาน โดยไม่มีความวิตกกังวลใจ เนื่องจากการกระทำโดยใช้หลัก ศรัทธาและปัญญาควบคู่กันไปอย่างถูกต้องรอบคอบและจัดแจงอย่างแท้จริง

3. **สันติภาพที่เกิดจากหลักศีล 5 - ธรรม 5** คือ ศีล 5 หรือเบญจศีล เป็นการประพฤติชอบทางกายและวาจา 5 ประการ ประกอบด้วย ปาณาติปาตา เวรมณี คือ เว้นจากการฆ่า การ ประทุษร้ายกัน อทินนาทานา เวรมณี คือ เว้นจากการลัก โกง ละเมิดกรรมสิทธิ์ หรือทำลายทรัพย์สิน กามสมุจฉาจารา เวรมณี คือ เว้นจากการประพฤติผิดในกาม มุสาวาทา เวรมณี คือ เว้นจากการพูดเท็จ โกหก หลอกลวง สุราเมรัยมัชชปาทัฏฐานา เวรมณี คือ เว้นจากน้ำเมาและสิ่งเสพติด อันเป็นที่ตั้ง แห่งความประมาท เมื่อได้ละเว้นการกระทำที่ไม่ดี 5 ประการแล้ว ก็ควรทำแต่สิ่งที่ดีคือ ธรรม 5 หรือ เบญจธรรม คู่กันไป ประกอบด้วย เมตตาและกรุณา คือ มีความรักและความสงสาร สัมมาอาชีวะ คือ การหาเลี้ยงชีพในทางสุจริต กามสังวร คือ รู้จักยับยั้งควบคุมตนในทางกามารมณ์ ไม่ให้หลงใหลในรูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส สัจจะ คือ มีความสัตย์ สติสัมปชัญญะ คือ ระลึกและรู้ตัวอยู่เสมอ ไม่ประมาท สอดคล้องกับ **พระมหาใจสิงห์ สิริธมฺโม (2559)** ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์พุทธปรัชญา เรื่องสันติภาพตามทัศนะของพุทธทาสภิกขุ” พบว่า สันติภาพโดยทั่วไปตามทัศนะพุทธปรัชญา หมายถึง ความสงบ หรือความมีสันติ ซึ่งมีหลายระดับด้วยกันตามผลที่ได้รับจากการฝึกฝนของตนเอง ตั้งแต่ ปุถุชน ที่มีศีล 5 ไปจนถึงพระอรหันต์ ซึ่งเป็นผู้ที่เข้าถึงนิพพาน ด้วยการมุ่งเน้นให้คำนึงถึงเหตุผลแห่ง การกระทำที่จะทำให้เกิดความไม่สงบสุข ทั้งในทางกาย วาจา และใจ ด้วยสุจริต 3 คือ คิดดี พูดดี และ ทำดี โดยเฉพาะในด้านจิตใจที่พุทธปรัชญาต้องการให้รู้จักเรียนรู้เพื่อแยกแยะดีชั่วออกจากกันได้ เพื่อ ความสงบสุขของตนเองและผู้อื่นหรือสังคมส่วนรวม แล้วหมั่นเพียรฝึกฝนตนตามแนวทางของพุทธ ปรัชญา ตามกำลังความสามารถหรือตามสถานภาพของตนเองที่เป็นอยู่ในสังคม สอดคล้องกับ **พระครู ปลัดสุวัฒนเมธาคุณ (ชัยยันต์ สิบกระพันซ์) (2556)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บูรณาการหลักพุทธจริย ศาสตร์ในการดำเนินชีวิตของคนไทยในสังคมปัจจุบัน” พบว่า หลักพุทธจริยศาสตร์ในการดำเนินชีวิต

แบ่งออกเป็น 3 ชั้น คือ พุทธจริยศาสตร์ระดับต้น ได้แก่ หลักเบญจศีลและเบญจธรรม พุทธจริยศาสตร์ระดับกลาง ได้แก่ ศีล 8 และพุทธจริยศาสตร์ระดับสูง ได้แก่ มรรคมงคล 8

5.3 ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยพร้อมทั้งการอภิปราย ตามหลักตรรกวิทยาที่กล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยจึงนำผลการวิจัย มาเป็นข้อเสนอแนะ เพื่อนำไปเป็นประโยชน์ โดยข้อเสนอแนะ เป็น 3 ระดับ ดังนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ภาครัฐ ภาคเอกชน ผู้บริหารองค์กร เจ้าอาวาส คณะทำงาน และผู้นำชุมชนวัดนครอินทร์ ตำบลสวนใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี ควรมีนโยบายส่งเสริมสันติภาพ ด้วยรูปแบบ หรือกิจกรรมที่ชัดเจน เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน ในท้องถิ่น

5.3.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยต่อไป

1. ศึกษาผลสัมฤทธิ์ที่เกิดจากการพัฒนาชุมชนสันติภาพตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท
2. ศึกษาแนวทางการนำหลักสันติภาพเชิงพุทธ ขยายสู่สังคมในยุค สังคมดิจิทัลหรือสังคมไซเบอร์

เบอร์

บรรณานุกรม

1) หนังสือทั่วไป

กรมการพัฒนาชุมชน. *รายงานคุณภาพชีวิตของคนไทย ปี 2534*. กรุงเทพมหานคร: หจก.เพิ่มเสริมกิจ, 2534.

กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งประชาคม ประชาสังคม. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา.

จิรพรรณ กาญจนจิตรา และคณะ. *การพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2523.

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2542). *วาทกรรมการพัฒนา : อำนาจ ความรู้ ความจริงเอกลักษณ์ และความเป็นอื่น*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิภาษา.ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์, (2543).

ตีรณ พงศ์มขพัฒน. *การพัฒนาความสุขสำหรับคนสมัยใหม่*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สร้างสรรค์บุ๊คส์, 2554.

บัณฑิต อ่อนดำ และวิริยา น้อยวงศ์. *ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาชนบท: ประสบการณ์ของประเทศไทย*. กรุงเทพมหานคร: สาขาการพัฒนาชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2543). *พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ*. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2528). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พุทธทาสภิกขุ. (2540). *แนวสังเขปของโบราณคดีรอบอ่าวบ้านดอน*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: เพา เวอร์ พรีนซ์.

พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตโต). *วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ปัญญา, 2535.

พระเทพวิสุทธิญาณ (อุบลนันทโก). *ธรรมวิภาค*. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2549.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). *พุทธธรรม ฉบับขยายความ*. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, 2546.

_____. *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิกจำกัด, 2545.

..... . พจนานุกรมพุทธศาสตร์: ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546.

..... . พุทธธรรม (ฉบับเดิม). พิมพ์ครั้งที่ 15. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมิก จำกัด, 2544.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2541). *การพัฒนาชุมชนแบบจัดการ*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์. ระบบการศึกษากับชุมชน : กรอบความคิดและข้อเสนอเพื่อการวิจัย.

2) งานวิจัย

กานต์ ประทุมทอง.(2549). “*ศึกษาวิเคราะห์ปัญหามหาปริจาคที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท*” พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูพิลาศสรกิจ (สุรศักดิ์ ธารายศ), “*ศึกษาวิเคราะห์การให้ทานในสังคมไทยยุคปัจจุบัน*” วิทยานิพนธ์, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช, 2562,

พระมหาอนงค์ กตปุณโญ (หล้าทองอินทร์), “*ศึกษาเปรียบเทียบการให้ทานสมัยพุทธกาลกับปัจจุบัน : ศึกษาเฉพาะกรณี ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น*”, พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2550

พระมหาพิทักษ์ จิตตโสภโณ, “*การศึกษาเปรียบเทียบหลักการสังคมสงเคราะห์ในคัมภีร์ที่มณีกายและในสังคมตะวันตก*”, พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2552.

พระสมุห์สายัณจนทวณโณ (หม้อกรอง), “*การศึกษาวิเคราะห์จาคะในพระพุทธศาสนาเถรวาท*”, พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2554.

รังษี สุทนธ์, “*การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของอนาถบิณฑิกอุบาสกที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา*” วิทยานิพนธ์, พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2544.

วนิดา ฉายาสุตบุตร, “การศึกษาวเคราะห์บัพบาทของพระนางสามาวดีที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
เถรวาท”, พุทธศาสนมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2550.

ภาคผนวก ก

หนังสือเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะศาสนาและปรัชญา โทร. ๑๐๗๕, ๑๐๗๖

ที่ อว ๗๙๐๖/ว ๐๑๓๔

วันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

เรียน พระเมธาวิเชียรสร, รศ.ดร.

ด้วย ดร.ประเวช วัฒนาแก้ว อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรและอาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ได้รับอนุมัติโครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการเสริมสร้างชุมชนสันติภาพตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท” งบประมาณสนับสนุนภายใต้โครงการวิจัยพัฒนานักวิจัยประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๕ เพื่อส่งเสริมการวิจัย

บัดนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการทำวิจัยในขั้นตอนออกแบบเครื่องมือวิจัย คณะศาสนาและปรัชญา ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญมีประสบการณ์ด้านวิจัย จึงขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัยเรื่องดังกล่าว รายละเอียดตามเอกสารเครื่องมือวิจัยที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาและดำเนินการต่อไป

 (พระเมธาวิเชียรสร, รศ.ดร.)
 ๓ เม.ย. ๖๖

 (พระสุทธิสารเมธี, ผศ.ดร.)
 คณบดีคณะศาสนาและปรัชญา

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะศาสนาและปรัชญา โทร. ๑๐๗๕, ๑๐๗๖

ที่ อว ๗๙๐๖/ว.๐๑๓๔

วันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

เรียน พระศรีรัชมมงคลบัณฑิต, รศ.

ด้วย ดร.ประเวช วัฒนาแก้ว อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรและอาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ได้รับอนุมัติโครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการเสริมสร้างชุมชนสันติภาพตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท” งบประมาณสนับสนุนภายใต้โครงการวิจัยพัฒนานักวิจัยประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๕ เพื่อส่งเสริมการวิจัย

บัดนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการทำวิจัยในขั้นตอนออกแบบเครื่องมือวิจัย คณะศาสนาและปรัชญา ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญมีประสบการณ์ด้านวิจัย จึงขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัยเรื่องดังกล่าว รายละเอียดตามเอกสารเครื่องมือวิจัยที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาและดำเนินการต่อไป

ได้ตรวจ/เครื่องมือ
3๐ ยี่ห้อ/เครื่องมือ/11/คือ
พระศรีรัชมมงคลบัณฑิต
22 มีนาคม 25๖๖

(พระสุทธิสารเมธี, ผศ.ดร.)

คณบดีคณะศาสนาและปรัชญา

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะศาสนาและปรัชญา โทร. ๑๐๗๕, ๑๐๗๖

ที่ อว ๗๙๐๖/ว ๐๑๓๔ วันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอกความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

เรียน พระมหาวิโรจน์ คุตตวิโร, ผศ.ดร.

ด้วย ดร.ประเวช วัฒนาแก้ว อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรและอาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ได้รับอนุมัติโครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการเสริมสร้างชุมชนสันติภาพตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท” งบประมาณสนับสนุนภายใต้โครงการวิจัยพัฒนานักวิจัยประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๕ เพื่อส่งเสริมการวิจัย

บัดนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการทำวิจัยในขั้นตอนออกแบบเครื่องมือวิจัย คณะศาสนาและปรัชญา ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญมีประสบการณ์ด้านวิจัย จึงขอกความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัยเรื่องดังกล่าว รายละเอียดตามเอกสารเครื่องมือวิจัยที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาและดำเนินการต่อไป

(พระสุทธิสารเมธี, ผศ.ดร.)

คณบดีคณะศาสนาและปรัชญา

- รับเงินยืม ๕๐,๐๐๐ บาท
- ทดสอบเครื่องมือวิจัยแล้ว มีข้อบกพร่อง ๑๑ ชิ้น เพื่อปรับปรุง
- รอให้ มจร ส่งเอกสารไปให้ อบช

(พระมหาวิโรจน์ คุตตวิโร, ผศ.ดร.)
อ.ทพ.มจร. มีหน้าที่ทางทฤษฎี
อ.ทพ.มจร. มีหน้าที่ปฏิบัติจริง

ภาคผนวก ข

เครื่องมือแบบสัมภาษณ์สำหรับการวิจัย

แบบสัมภาษณ์สำหรับการวิจัย

เรื่อง การพัฒนาการเสริมสร้างชุมชนสันติภาพตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้จัดทำขึ้นเพื่อศึกษาการพัฒนาการเสริมสร้างชุมชนสันติภาพตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท ได้แบ่งออกเป็น 3 ตอน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

1.1.) ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....

1.2) ที่อยู่.....

1.3) อาชีพ.....

ตอนที่ 2 แนวคำถามเกี่ยวกับการพัฒนาการเสริมสร้างชุมชนสันติภาพตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท

2.1) ลักษณะชุมชนสันติภาพควรมีลักษณะอย่างไร

.....

2.2) ท่านมีความคิดเห็นว่าการเสริมสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นในชุมชนเป็นสิ่งที่จำเป็นหรือไม่อย่างไร

.....

2.3) ในด้านการพัฒนาการเสริมสร้างชุมชนสันติภาพนั้น อะไรคือ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค

.....

2.4) การพัฒนาการเสริมสร้างชุมชนสันติภาพตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทควรเป็นอย่างไร

.....

2.5) หลักธรรมใดบ้างในพุทธปรัชญาเถรวาทที่ท่านคิดว่าสามารถจะนำมาใช้สำหรับการพัฒนาเสริมสร้างชุมชนเพื่อให้เกิดสันติภาพได้อย่างยั่งยืน

.....

.....

2.6) การสร้างเสริมชุมชนเพื่อให้เกิดสันติภาพอย่างยั่งยืนต้องอาศัยอะไรบ้าง

.....

.....

2.7) แนวทางปฏิบัติเพื่อการเสริมสร้างชุมชนสันติภาพตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทควรเป็นอย่างไรบ้าง

.....

.....

2.8) กิจกรรมอะไรบ้าง ที่จำเป็นต้องมีในการเสริมสร้างชุมชนเพื่อให้เกิดสันติภาพ

.....

.....

2.9) การบูรณาการพุทธปรัชญาเถรวาทกับการเสริมสร้างสันติภาพให้กับชุมชนความเป็นอย่างไร

.....

.....

2.10) การพัฒนาการเสริมสร้างชุมชนสันติภาพตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท ควรมีรูปแบบอย่างไร

.....

.....

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ

3.1) ทำอย่างไรจึงจะเกิดการพัฒนาการเสริมสร้างให้เกิดสันติภาพแก่ชุมชนได้อย่างยั่งยืน

.....

.....

3.2) ท่านมีข้อเสนอแนะในการพัฒนาการเสริมสร้างชุมชนสันติภาพตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท
อย่างไรบ้าง

.....
.....

สัมภาษณ์วันที่...../...../.....

ขอขอบพระคุณที่ท่านให้ความกรุณาตอบแบบสัมภาษณ์

ภาคผนวก ค

หนังสือขอความอนุเคราะห์เข้าถึงภาษาถิ่นเพื่อเก็บข้อมูลทำวิจัย

ที่ อว ๗๙๐๖/ว๑๑๑๗

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๒๔๘ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี
ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๕๕๕-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๕๕๕-๖๐๖๐
www.mbu.ac.th

๒

กันยายน ๒๕๖๗

เรื่อง ขออนุญาตขอให้ให้นักวิจัยเข้าสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลทำวิจัย

เจริญพร

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย ดร.ประเวช วัฒนาแก้ว และคณะ อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรและอาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ได้รับอนุมัติโครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการเสริมสร้างชุมชนสันติภาพตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท” งบประมาณสนับสนุนภายใต้โครงการวิจัยพัฒนา นักวิจัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย คณะศาสนาและปรัชญา ปีงบประมาณ ๒๕๖๕ ซึ่งอยู่ในขั้นตอนการทำวิจัย มีความประสงค์จะขอสัมภาษณ์ท่านเพื่อเก็บข้อมูลในการทำวิจัย

ในกรณี คณะศาสนาและปรัชญา จึงขออนุญาตมายังท่าน ให้นักวิจัยเข้าสัมภาษณ์ เพื่อเก็บข้อมูลทำวิจัย สำหรับวันและเวลาการสัมภาษณ์นักวิจัยจะเป็นผู้ติดต่อกับท่านด้วยตัวเอง

จึงเจริญพรมมาเพื่อพิจารณาและขออนุมัติขอโทษขอคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระครูวินัยธร เจริญ ทนตจิตโต, ดร.)

คณบดีคณะศาสนาและปรัชญา
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีคณะศาสนาและปรัชญา

โทร. ๐ ๒๕๕๕ ๖๐๐๐ ต่อ ๑๐๗๖, ๑๐๗๗

ผู้ประสานงาน ดร.ประเวช วัฒนาแก้ว โทร. ๐๖๒-๙๓๖๔๒๕๙

ภาคผนวก ง

เอกสารรับรองผลการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

ที่ จว. ๐๑๐๕/๒๕๖๗

เอกสารรับรองผลการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๑. ชื่อโครงการวิจัย

ชื่อเรื่อง: การพัฒนาการเสริมสร้างชุมชนสันติภาพตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท

TITLE: THE DEVELOPMENT OF PEACE COMMUNITY CULTIVATION ON THERAVADA
BUDDHIST PHILOSOPHY APPHROCH

๒. ชื่อหัวหน้าโครงการวิจัย

ดร.ประเวช วัฒนาแก้ว

๓. ผลการพิจารณาของคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในการประชุมครั้งที่ ๕/๒๕๖๗ วันอังคารที่ ๓๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๗ มติที่ ๘๑/๒๕๖๗ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่า โครงการวิจัยดังกล่าวเป็นไปตามหลักการของจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ โดยที่ผู้วิจัยเคารพสิทธิและศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์ ไม่มีการล่วงละเมิดสิทธิ และไม่ก่อให้เกิดภัยอันตรายแก่ตัวอย่างการวิจัย กลุ่มตัวอย่าง และผู้เข้าร่วมในโครงการวิจัย

จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยในขอบข่ายของโครงการวิจัยที่เสนอได้ ตั้งแต่วันที่ออกเอกสารรับรองผลการพิจารณาการทำวิจัยในมนุษย์ฉบับนี้ จนถึงวันที่ ๒๗ เดือน สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๘

ออกให้ ณ วันที่ ๒๗ เดือน สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๗

ลงนาม

(พระมหามหาวินทร์ ปุริสุตตโม, ผศ.ดร.)

ประธานกรรมการ

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ประวัตินักวิจัย

1. ชื่อ - นามสกุล

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) ดร.ประเวช วัฒนาแก้ว

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Dr.Pravech Vathakaew

2. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน 3-4804-00124-XX-X

3. ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต

สาขาวิชาปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม

4. หน่วยงานและสถานที่อยู่ที่ติดต่อได้สะดวก

คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เลขที่ 248 หมู่ 1 ถนน

ศาลายา-นครชัยศรี ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม 73170

โทรศัพท์มือถือ 062-936-4259 Email : pravech.vat@mbu.ac.th

5. ประวัติการศึกษา

คุณวุฒิการศึกษา	สถาบันที่สำเร็จการศึกษา	ปีที่สำเร็จ
Ph.D. (Indian Philosophy and Religion)	Banaras Hindu University, India	2557
M.A. (Indian Philosophy and Religion)	Banaras Hindu University, India	2552
ศน.บ. (ปรัชญา)	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย	2546

6. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

ประเวช วัฒนาแก้ว และคณะ, การป้องกันพฤติกรรมก้าวร้าวของเด็กและเยาวชนด้วยหลัก
อูตตรทิศ เพื่อลดปัญหาทางครอบครัวภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง. วารสารมหาวิทยาลัยพายัพ.
ปีที่ 29, ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2562. หน้า 142 – 154. ISSN 0857-4677

ประเวช วัฒนาแก้ว และคณะ, ศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาต่อการ
ปฏิบัติธรรมในรายวิชาทฤษฎีการปฏิบัติกรรมฐาน (GS2006) สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย. วารสารวิทยาลัยสงฆ์
นครลำปาง. ปีที่ 8, ฉบับที่ 3 กันยายน – ธันวาคม 2562. หน้า 47 – 57. ISSN 2672-9830

ประเวช วัฒนาแก้ว และคณะ, รูปแบบภาวะผู้นำตามแนวพระพุทธศาสนา. วารสารวิชาการ วิทยาลัย
บริหารศาสตร์. ปีที่ 3, ฉบับที่ 3 กรกฎาคม – กันยายน 2563. หน้า 96 – 106. ISSN 2673-0785

ประวัตินักวิจัยร่วม

1. ชื่อ - นามสกุล

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย)

นางสาวสิริพร ครองชีพ

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ)

Miss.Siriporn Krongcheep

2. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน 3-1906-00200-XX-X

3. ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ประจำหลักสูตร ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา

4. หน่วยงานและสถานที่อยู่ที่ติดต่อได้สะดวก

คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เลขที่ 248 หมู่ 1 ถนน

ศาลายา-นครชัยศรี ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม 73170

โทรศัพท์มือถือ 062 9517193 Email : siriporn.kro@mbu.ac.th

5. ประวัติการศึกษา

คุณวุฒิการศึกษา	สถาบันที่สำเร็จการศึกษา	ปีที่สำเร็จ
ศน.ม. (พุทธศาสนาและปรัชญา)	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย	2559
ศน.บ. (รัฐศาสตร์การปกครอง)	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย	2557

6. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

สิริพร ครองชีพ และคณะ, ศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษา ระดับบัณฑิตศึกษา ต่อการปฏิบัติธรรม ในรายวิชาทฤษฎีและการปฏิบัติกรรมฐาน (GS 2006) สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย, วารสารรายงานการประชุมวิชาการและเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 1(25 สิงหาคม พ.ศ.2561)มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด, หน้า 1005 -1016

ประวัตินักวิจัยร่วม

ชื่อผู้วิจัย	ดร.กฤตพิศิษฐ์ ปุณณภัทร์ธนากุล
เกิด	วันศุกร์ ที่ 7 มกราคม 2537
ภูมิลำเนา	บ้านท่าโทก ต.ทุ่งฝาย อ.เมือง จ.ลำปาง
บรรพชา	วันพุธ ที่ 12 เมษายน 2549 ณ วัดบูรพาราม ต.ในเมือง อ.เมือง จ.สุรินทร์
อุปสมบท	วันพฤหัสบดี ที่ 23 กรกฎาคม 2558 ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม จ.กรุงเทพฯ
การศึกษา	ปี พ.ศ.2551 จบมัธยมศึกษาชั้นเอก ปี พ.ศ.2558 จบปริญญาธรรม 9 ประโยค ปี พ.ศ.2560 จบปริญญาศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา
ประวัติการทำงาน	ปี พ.ศ.2556-ปัจจุบัน อาจารย์แผนกมัธยมศึกษา-บาลี สำนักเรียนวัดราชบุรุษบำรุง ปี พ.ศ.2562-2566 อาจารย์สังกัดคณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ปี พ.ศ.2566-ปัจจุบัน อาจารย์สังกัดบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

6. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

กฤตพิศิษฐ์ ปุณณภัทร์ธนากุล, พระปริยัติวัชรกวี, พระมหาจักรพล เทพา, พระมหาวิจิต จันทร์สง่า, สิริพร ครอบซีพ. (2566). การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 เพื่อการพัฒนาบทเรียนผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ตามทฤษฎีการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ของโรงเรียนวัดราชบุรุษบำรุง กรุงเทพมหานคร. วารสารปรัชญาปริทรรศน์, 28(2), 1-9. (TCI ฐาน 2)

พระมหาจักรพล อาจารย์สุโภ, พระศรีมงคลบัณฑิต, พระครูวินัยธรเจริญ ทนตจิตโต, พระมหาเอกชัย สุขโย, พระปลัดธนา อคฺคธมโม. (2565). Conservation of the Thai Buddhist way of the community: A case study of the tradition of alms on the water, Suwannaram temple, Nakhon Pathom Province. Quantum Physics And its Relation to the Nervous System, 20(12), 2916-/2936, (Scopus)

ประวัตินักวิจัยร่วม

1.ชื่อ - นามสกุล

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย)

พระมหาวสันต์ วสันโต (พลเสน)

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ)

Phramaha Wasan Wasanto (Ponsen)

2. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน 1-2502-00093-93-9

3. ตำแหน่งปัจจุบัน นักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ สาขาพุทธศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหา มกุฏราชวิทยาลัย

4.หน่วยงานและสถานที่อยู่ที่ติดต่อได้สะดวก

วัดปากน้ำ เลขที่ 300 ถนนรัชมวงศประสาธน์ ต.ปากคลองภาษีเจริญ อ.ภาษีเจริญ
จ.กรุงเทพมหานคร 10160

โทรศัพท์มือถือ 084 9007157 Email : ws2530@hotmail.com

5.ประวัติการศึกษา

คุณวุฒิการศึกษา	สถาบันที่สำเร็จการศึกษา	ปีที่สำเร็จ
ค.อ.ม. (คอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ)	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี	2560
วท.บ. (วิทยาศาสตร์บัณฑิต)	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา	2554
เปรียญธรรม 7 ประโยค	สำนักเรียนวัดปากน้ำ	2552

ประวัตินักวิจัยร่วม

ชื่อ – นามสกุล	:	ดร.นรรัตน์ สงวนทรัพย์
ตำแหน่ง	:	นักวิชาการอิสระ
ประวัติการศึกษา	:	พธ.ด. (สันติศึกษา), มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2564 ศน.ม. (พุทธศาสนศึกษา), มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2560 ศศ.บ. (นิเทศศาสตร์), วิทยาลัยครูสวนดุสิต, 2535
ประวัติการทำงาน	:	อาจารย์พิเศษคณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
สถานที่ทำงานอยู่ปัจจุบัน	:	เลขที่ 100/463 หมู่บ้านชลดาบางบัวทอง อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี